

URZĄD STATYSTYCZNY W BIAŁYMSTOKU

Charakterystyka gospodarstw rolnych w 2013 r. w województwie podlaskim

INFORMACJE I OPRACOWANIA STATYSTYCZNE

BIAŁYSTOK 2014

WYDAWCA

Urząd Statystyczny w Białymstoku

DYREKTOR

Ewa Kamińska-Gawryluk

OPRACOWANIE PUBLIKACJI

Podlaski Ośrodek Badań Regionalnych

Wydział Badań Ankietowych

Wydział Informatyki

Przy publikowaniu danych US prosimy o podanie źródła

ISBN 978-83-89643-38-4

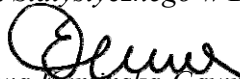
Publikacja zawiera wyniki Badania struktury gospodarstw rolnych 2013
współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej

PRZEDMOWA

Urząd Statystyczny w Białymstoku przekazuje Państwu publikację z wynikami badania struktury gospodarstw rolnych, zawierającą szeroki zakres danych charakteryzujących gospodarstwa rolne w województwie podlaskim. Badanie to zostało przeprowadzone w okresie od 1 czerwca do 8 lipca 2013 r.

Niniejsze opracowanie składa się z uwag metodycznych, części analitycznej i tabelarycznej. W uwagach metodycznych omówiono podstawowe zasady, definicje i pojęcia obowiązujące w badaniu oraz schemat losowania próby. W części analitycznej przedstawiono charakterystykę gospodarstw rolnych w województwie według wybranych kryteriów, a podstawowe dane porównano z wynikami Powszechnego Spisu Rolnego przeprowadzonego w 2010 r. Analizę wzbogacono o wykresy. Część tabelaryczna zawiera szeroki zakres informacji zebranych z poszczególnych obszarów tematycznych badania.

Przekazując Państwu niniejszą publikację, mam nadzieję, że będzie ona źródłem interesujących i przydatnych informacji o rolnictwie w województwie podlaskim.

Dyrektor
Urzędu Statystycznego w Białymstoku

Ewa Kamińska-Gawryluk

Białystok, październik 2014 r.

PREFACE

Statistical Office in Białystok is pleased to present the publication on the results of the Farm Structure Survey, which contains the wide range of data characterizing agricultural holdings in Podlaskie Voivodship. The survey was conducted in the period from 1 June to 8 July 2013.

This publication comprises methodological notes, analytical and tabular parts. The methodological notes discuss basic rules, definitions and concepts applicable to the survey as well as the relevant sampling scheme. The analytical part provides a characteristics of agricultural holdings by selected criteria and basic data were compared to the results of the Agricultural Census conducted in 2010. The analysis was enriched with charts. The tabular part consists of a wide range of information collected from various thematic areas of the survey.

Presenting the following publication I hope, that it will be the source of interesting and useful information on agriculture in Podlaskie Voivodship.

Director
Statistical Office in Białystok

Ewa Kamińska-Gawryluk

Białystok, October 2014

SPIS TREŚCI

CONTENTS

		Str. <i>Page</i>
PRZEDMOWA	PREFACE	3
OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH WAŻNIEJSZE SKRÓTY	SYMBOLS. MAJOR ABBREVIATIONS	11
UWAGI METODYCZNE	METHODOLOGICAL NOTES	12
Wprowadzenie	<i>Introduction</i>	12
Ważniejsze pojęcia, definicje i zasady spisywania	<i>Major definitions, terms and enumeration rules</i>	13
Schemat losowania próby	<i>The sampling scheme</i>	26
Ważniejsze grupowania i zakres publikowanych danych	<i>Major groups and the scope of disseminated data</i>	31
WYNIKI BADAŃ – SYNTEZA	RESULTS OF SURVEYS – SYNTHESIS	33
Uwagi ogólne	<i>General notes</i>	33
Ogólna charakterystyka gospodarstw rolnych	<i>General characterisation of agricultural holdings</i>	35
Użytkowanie gruntów	<i>Land use</i>	40
Powierzchnia zasiewów	<i>Sown area</i>	44
Zwierzęta gospodarskie	<i>Livestock</i>	55
Ciągniki i maszyny rolnicze	<i>Tractors and agricultural machinery</i>	75
Nawożenie roślin	<i>Fertilisation of plants</i>	80
Dochody gospodarstw domowych z użytkowni- kiem gospodarstwa indywidualnego	<i>Income of households with a holder of private farm</i>	82
Cele produkcji gospodarstw indywidualnych	<i>Purposes of production of private farms</i>	87
Pracujący i nakłady pracy w gospodarstwach rolnych	<i>Labour force and labour input in agricultural holdings</i>	90
Typologia gospodarstw rolnych	<i>Typology of agricultural holdings</i>	97

Tablice

Liczba gospodarstw rolnych (2010, 2013) .....
Gospodarstwa rolne według płci i wieku osoby kierującej w 2013 r. ....
Udział osób z wykształceniem rolniczym wśród kierujących gospodarstwami rolnymi według grup obszarowych użytków rolnych (2010, 2013)

Tables

	Tabl. <i>Table</i>	Str. <i>Page</i>
<i>The number of agricultural holdings (2010, 2013)</i>	1	35
<i>Agricultural holdings by the farm manager's sex and age in 2013</i>	2	38
<i>The share of people with higher agricultural education among persons managing agri- cultural holdings by area groups of agri- cultural land (2010, 2013)</i>	3	39

	Tabl. <i>Table</i>	Str. <i>Page</i>
Gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych prowadzące uprawę zbóż i średnia powierzchnia uprawy zbóż w 1 gospodarstwie według grup obszarowych użytków rolnych (2010, 2013)	<i>Agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land with cereals and average cultivation area of cereals in 1 holding by area groups of agricultural land (2010, 2013) .....</i>	4 47
Gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych prowadzące uprawę ziemniaków i średnia powierzchnia uprawy ziemniaków w 1 gospodarstwie według grup obszarowych użytków rolnych (2010, 2013)	<i>Agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land with potatoes and average cultivation area of potatoes in 1 holding by area groups of agricultural land (2010, 2013) .....</i>	5 49
Gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych prowadzące uprawę rzepaku i rzepiku oraz średnia powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku w 1 gospodarstwie według grup obszarowych użytków rolnych (2010, 2013)	<i>Agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land with rape and turnip rape and average cultivation area of rape and turnip rape in 1 holding by area groups of agricultural land (2010, 2013) .....</i>	6 51
Gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych prowadzące uprawę warzyw gruntowych i średnia powierzchnia uprawy warzyw gruntowych przypadająca na 1 gospodarstwo według grup obszarowych użytków rolnych (2010, 2013)	<i>Agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land with ground vegetables and average cultivation area of ground vegetables in 1 holding by area groups of agricultural land (2010, 2013) .....</i>	7 52
Gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych prowadzące uprawę truskawek i poziomek gruntowych i spod osłon oraz średnia powierzchnia uprawy truskawek i poziomek gruntowych w 1 gospodarstwie według grup obszarowych użytków rolnych (2010, 2013)	<i>Agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land with strawberries and wild strawberries and average cultivation area of strawberries and wild strawberries in 1 holding by area groups of agricultural land (2010, 2013) .....</i>	8 53
Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych/gruntów ornych w gospodarstwach rolnych (2010, 2013)	<i>Number of livestock per 100 ha of agricultural land / arable land in agricultural holdings (2010, 2013) .....</i>	9 56
Ciągniki w gospodarstwach rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (2010, 2013)	<i>Tractors in agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land by area groups of agricultural land (2010, 2013) .....</i>	10 76
Wyposażenie gospodarstw rolnych w wybrane maszyny w 2013 r.	<i>Selected machinery and equipment in agricultural holdings in 2013 .....</i>	11 78
Wybrane wskaźniki dla gospodarstw indywidualnych według głównego źródła dochodu gospodarstwa domowego w 2013 r.	<i>Selected indicators for private farms by the main source of household's income in 2013 .....</i>	12 84
Wybrane wskaźniki dla gospodarstw indywidualnych według odsetka wartości końcowej produkcji rolniczej przeznaczonej na sprzedaż w 2013 r.	<i>Selected indicators for private farms by percentage of the final production value designated for sale in 2013 .....</i>	13 88
Struktura członków rodzinnej siły roboczej pracujących w swoim gospodarstwie rolnym według płci w 2013 r.	<i>Structure of family labour force working in agricultural holding by sex in 2013 .....</i>	14 94

		Str. <u>Page</u>
Wykresy	Charts	
Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (2010, 2013)	<i>Structure of agricultural holdings by area groups of agricultural land (2010, 2013) .....</i>	36
Struktura użytkowania gruntów w gospodarstwach rolnych w 2013 r.	<i>Structure of land use in agricultural holdings in 2013 .....</i>	40
Liczba gospodarstw rolnych posiadających użytki rolne i powierzchnia użytków rolnych w tych gospodarstwach w 2013 r.	<i>Number of agricultural holdings with agricultural land as well as agricultural area in these holdings in 2013 .....</i>	41
Powierzchnia zasiewów według grup ziemiopłodów w tys. ha (2010, 2013)	<i>Sown area by crop groups in thous. ha (2010, 2013) .....</i>	44
Struktura powierzchni zasiewów w 2013 r.	<i>Structure of sown area in 2013 .....</i>	45
Struktura powierzchni uprawy zbóż w gospodarstwach posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych oraz liczby gospodarstw prowadzących ich uprawę według grup obszarowych użytków rolnych w 2013 r.	<i>Structure of area under cereals in agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land as well as number of holdings cultivating cereals by area groups of agricultural land in 2013 .....</i>	46
Struktura powierzchni uprawy ziemniaków w gospodarstwach posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych oraz liczby gospodarstw prowadzących ich uprawę według grup obszarowych użytków rolnych w 2013 r.	<i>Structure of area under potatoes in agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land as well as number of holdings cultivating potatoes by area groups of agricultural land in 2013 .....</i>	50
Struktura powierzchni uprawy rzepaku i rzepiku w gospodarstwach posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych oraz liczby gospodarstw prowadzących ich uprawę według grup obszarowych użytków rolnych w 2013 r.	<i>Structure of area under rape and turnip rape in agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land as well as number of holdings cultivating rape and turnip rape by area groups of agricultural land in 2013 .....</i>	51
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłowia bydła według skali chowu bydła w 2013 r.	<i>Structure of number of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land and number of cattle by the scale of breeding in 2013 .....</i>	58
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu bydła w 2013 r.	<i>Structure of number of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land by area groups of agricultural land and by the scale of cattle's breeding in 2013 .....</i>	59
Struktura pogłowia bydła w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu bydła w 2013 r.	<i>Structure of cattle in agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land by area groups of agricultural land and by the scale of breeding in 2013 .....</i>	60
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłowia krów według skali chowu krów w 2013 r.	<i>Structure of number of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land and number of cows by the scale of breeding in 2013 .....</i>	61
Struktura pogłowia krów w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu krów w 2013 r.	<i>Structure of cows in agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land by area groups of agricultural land and by the scale of breeding in 2013 .....</i>	62

	Str. <u>Page</u>
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłównia trzody chlewnej według skali chowu trzody chlewnej w 2013 r.	Structure of number of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land and number of pigs by the scale of breeding in 2013 63
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu trzody chlewnej w 2013 r.	Structure of number of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land by area groups of agricultural land and by the scale of pigs' breeding in 2013 63
Struktura pogłównia trzody chlewnej w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu trzody chlewnej w 2013 r.	Structure of pigs in agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land by area groups of agricultural land and by the scale of breeding in 2013 64
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłównia loch według skali chowu loch w 2013 r.	Structure of number of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land and number of sows by the scale of breeding in 2013 65
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu loch w 2013 r.	Structure of number of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land by area groups of agricultural land and by the scale of sows' breeding in 2013 65
Struktura pogłównia loch w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu loch w 2013 r.	Structure of sows in agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land by area groups of agricultural land and by the scale of breeding in 2013 66
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłównia owiec według skali chowu owiec w 2013 r.	Structure of number of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land and number of sheep by the scale of breeding in 2013 67
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłównia kóz według skali chowu kóz w 2013 r.	Structure of number of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land and number of goats by the scale of breeding in 2013 69
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłównia koni według skali chowu koni w 2013 r.	Structure of number of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land and number of horses by the scale of breeding in 2013 70
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłównia kur niosek według skali chowu kur niosek w 2013 r.	Structure of number of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land and number of lying hens by the scale of breeding in 2013 72
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłównia brojlerów kurzych według skali chowu brojlerów kurzych w 2013 r.	Structure of number of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land and number of broilers by the scale of breeding in 2013 73
Struktura liczby ciągników według mocy silnika w 2013 r.	Structure of number of tractors by engine power in 2013 75
Ciągniki w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych (2010, 2013)	Tractors in holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land by area groups of agricultural land (2002, 2010) 77

	Str. <u>Page</u>
Zużycie w gospodarstwach rolnych nawozów mineralnych w przeliczeniu na czysty składnik (NPK) na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze według grup obszarowych użytków rolnych w roku gospodarczym 2012/13	81
Struktura gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według głównego źródła utrzymania (2010, 2013)	83
Średnia powierzchnia gospodarstwa indywidualnego według głównego źródła utrzymania gospodarstwa domowego w 2013 r.	85
Gospodarstwa domowe ogółem i gospodarstwa, dla których działalność rolnicza jest głównym źródłem dochodów według odsetka wartości końcowej produkcji rolniczej przeznaczonej na sprzedaż w 2013 r.	89
Pracujący i nakłady pracy rodzinnej siły roboczej w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych (2010, 2013)	92
Przeciętna liczba AWU przypadająca na pracującego członka rodzinnej siły roboczej w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2013 r.	93
Struktura pracujących i nakładów pracy w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2013 r.	93
Użytkownicy gospodarstw indywidualnych pracujący w swoim gospodarstwie rolnym według wieku w 2013 r.	94
Struktura członków rodzinnej siły roboczej pracujących w gospodarstwach indywidualnych według grup obszarowych użytków rolnych i wieku w 2013 r.	95
Struktura członków rodzinnej siły roboczej pracujących w gospodarstwach indywidualnych według kategorii wykonywanej pracy dodatkowej w 2013 r.	95
Gospodarstwa rolne według klas wielkości ekonomicznej w 2013 r.	97
Struktura gospodarstw rolnych według typów rolniczych w 2013 r.	98

ANEKS TABELARYCZNY – dostępny w formacie xls

TABULAR APPENDIX – available in xls format

Gospodarstwa rolne według form własności i grup obszarowych użytków rolnych w 2013 r.	<i>Agricultural holdings by ownership forms and area groups of agricultural land in 2013</i>	1 (15)
Charakterystyka gospodarstw rolnych według form własności w 2013 r.	<i>Characteristics of agricultural holdings by ownership forms in 2013</i>	2 (16)
Użytkowanie gruntów w gospodarstwach rolnych w 2013 r.	<i>Land use in agricultural holdings in 2013</i>	3 (17)
Powierzchnia zasiewów według grup ziemiopłodów w 2013 r.	<i>Sown area by crop groups in 2013</i>	4 (18)
Pogłowie zwierząt gospodarskich w 2013 r.	<i>Livestock in 2013</i>	5 (19)
Charakterystyka gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych w 2013 r.	<i>Characteristics of agricultural holdings with an area of 1 ha or more of agricultural land in 2013</i>	6 (20)
A. Ogółem	<i>A. Total</i>	
B. Gospodarstwa indywidualne	<i>B. Private farms</i>	
Charakterystyka gospodarstw rolnych według rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej w 2013 r.	<i>Characteristics of agricultural holdings by kind of activity in 2013</i>	7 (21)
A. Ogółem	<i>A. Total</i>	
B. Gospodarstwa indywidualne	<i>B. Private farms</i>	
Charakterystyka gospodarstw rolnych według klas wielkości ekonomicznej w 2013 r.	<i>Characteristics of agricultural holdings by economic size classes in 2013</i>	8 (22)
A. Ogółem	<i>A. Total</i>	
B. Gospodarstwa indywidualne	<i>B. Private farms</i>	
Charakterystyka gospodarstw rolnych według typów rolniczych w 2013 r.	<i>Characteristics of agricultural holdings by farm types in 2013</i>	9 (23)
A. Ogółem	<i>A. Total</i>	
B. Gospodarstwa indywidualne	<i>B. Private farms</i>	

*

*   *

W wersji angielskiej: przedmowa i spis treści.
In English version: preface and contents.

OBJAŚNIENIA ZNAKÓW UMOWNYCH / *SYMBOLS*

Kreska	(–)	–	zjawisko nie wystąpiło.
Zero	(0)	–	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,5.
	(0,0)	–	zjawisko istniało w wielkości mniejszej od 0,05.
Kropka	(.)	–	zupełny brak informacji lub brak informacji wiarygodnych.
Znak	x	–	wypełnienie pozycji jest niemożliwe lub niecelowe.
Znak	#	–	oznacza, że dane nie mogą być opublikowane ze względu na konieczność zachowania tajemnicy statystycznej w rozumieniu ustawy o statystyce publicznej.
„W tym”		–	oznacza, że nie podaje się wszystkich składników sumy.

WAŻNIEJSZE SKRÓTY / *MAJOR ABBREVIATIONS*

tys.	=	tysiąc
szt.	=	sztuka
kg	=	kilogram
m	=	metr
m ²	=	metr kwadratowy
ha	=	hektar
kW	=	kilowat
r.	=	rok
ok.	=	około
itp.	=	i tym podobne
m.in.	=	między innymi
np.	=	na przykład
nr (Nr)	=	numer
p. proc.	=	punkt procentowy
poz.	=	pozycja
str.	=	strona
tabl.	=	tablica
tj.	=	to jest
tzn.	=	to znaczy
tzw.	=	tak zwany
Dz. U.	=	Dziennik Ustaw
EUROSTAT	=	Urząd Statystyczny Unii Europejskiej

UWAGI METODYCZNE

WPROWADZENIE

Niniejszą publikację opracowano na podstawie wyników badania struktury gospodarstw rolnych (formularz R-SGR), które przeprowadzono w dniach 1 czerwca – 8 lipca 2013 r.

Badanie zostało przeprowadzone na potrzeby Unii Europejskiej i krajowe, a jego podstawę prawną stanowiły:

- rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (WE) nr 1166/2008 z dnia 19 listopada 2008 r. w sprawie badań struktury gospodarstw rolnych i badania metod produkcji rolnej oraz uchylające rozporządzenie Rady (EWG) nr 571/88 (Dz. U. UE nr L 321 z dnia 1 XII 2008 r.),
- ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. Nr 88, poz. 439) z późniejszymi zmianami,
- załącznik do rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 9 listopada 2012 r. w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na rok 2013 (Dz. U. z 2012 r., poz. 1391).

Dniem referencyjnym badania był 1 czerwca 2013 r. Należy jednak zaznaczyć, że część danych (działalność inna niż rolnicza bezpośrednio związana z gospodarstwem rolnym i udział przychodów z tej działalności w ogólnej sprzedaży gospodarstwa rolnego, przeznaczenie końcowej produkcji rolniczej, struktura dochodów gospodarstwa domowego, stała aktywność ekonomiczna, zużycie nawozów) dotyczyła okresu 12 miesięcy kończącego się w dniu referencyjnym badania, czyli okresu od 2 czerwca 2012 r. do 1 czerwca 2013 r.

Badaniem objęto wszystkie gospodarstwa rolne osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej oraz wylosowaną próbę gospodarstw indywidualnych.

U w a g a. W związku z wprowadzaniem od 2010 r. stopniowych zmian metodologii badań rolniczych, mających na celu dostosowanie do standardów unijnych oraz uwzględnienie przemian dokonujących się w polskim rolnictwie, a także szersze wykorzystanie źródeł administracyjnych, **definicja gospodarstwa rolnego uległa zmianie.** Zgodnie z obowiązującą definicją, w badaniu struktury gospodarstw rolnych w 2013 r. nie ujęto posiadaczy użytków rolnych nieprowadzących działalności rolniczej oraz posiadaczy użytków rolnych o powierzchni poniżej 1 ha prowadzących działalność rolniczą o małej skali.

W związku z powyższym, prezentowane w niniejszym opracowaniu dane dla 2013 r., dotyczące gospodarstw rolnych ogółem oraz gospodarstw rolnych o powierzchni do 1 ha użytków rolnych włącznie nie są porównywalne z informacjami dla lat 2002, 2005, 2007 i 2010 zawartymi w poprzednich edycjach publikacji. Dane z Powszechnego Spisu Rolnego 2010 dla ww. grup gospodarstw, na potrzeby analiz przedstawionych w publikacji, zostały przeliczone według nowej definicji gospodarstwa rolnego.

Dane dla gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych są porównywalne z danymi prezentowanymi w poprzednich edycjach publikacji (dla gospodarstw prowadzących działalność rolniczą).

WAŻNIEJSZE POJĘCIA, DEFINICJE I ZASADY SPISYWANIA

Gospodarstwo rolne – to jednostka wyodrębniona pod względem technicznym i ekonomicznym, posiadająca odrębne kierownictwo (użytkownik lub zarządzający) i prowadząca działalność rolniczą.

Gospodarstwo rolne osoby fizycznej (gospodarstwo indywidualne) to gospodarstwo użytkowane przez osobę fizyczną o powierzchni 1 ha i więcej użytków rolnych (UR) lub gospodarstwo poniżej 1 ha UR (w tym nieposiadające użytków rolnych), jeżeli spełnia co najmniej jeden z poniższych progów:

- 0,5 ha dla: plantacji drzew owocowych, plantacji krzewów owocowych, warzyw gruntowych, truskawek gruntowych, chmielu,
- 0,3 ha szkółek sadowniczych i ozdobnych,
- 0,1 ha dla: warzyw pod osłonami, truskawek pod osłonami, kwiatów i roślin ozdobnych pod osłonami, tytoniu,
- 25 m² grzybów jadalnych,
- 10 szt. bydła ogółem,
- 5 szt. krów,
- 50 szt. trzody chlewnej ogółem,
- 10 szt. loch,
- 20 szt. dla: owiec ogółem, kóz ogółem,
- 100 szt. drobiu ogółem,
- 5 szt. koni ogółem,
- 50 szt. samic królików,
- 5 szt. samic pozostałych zwierząt futerkowych,
- 10 szt. dzikich zwierząt (np. dziki, sarny, daniele) utrzymywanych w gospodarstwie dla produkcji mięsa,
- 20 pni pszczelich

lub niezależnie od ww. progów jest gospodarstwem ekologicznym.

Gospodarstwo rolne osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej to gospodarstwo rolne prowadzone przez osobę prawną lub jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, której podstawowa działalność jest zaliczana według Polskiej Klasyfikacji Działalności 2007 do sekcji A, dział 01, grupy: 01.1 – uprawy rolne inne niż wieloletnie, 01.2 – uprawy roślin wieloletnich, 01.3 – rozmnażanie roślin, 01.4 – chów i hodowla zwierząt, 01.5 – uprawy rolne połączone z chowem i hodowlą zwierząt (działalność mieszana), 01.6, klasa 01.61 – działalność usługowa wspomagająca produkcję roślinną (utrzymywanie gruntów w dobrej kulturze rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska), a także niezależnie od zaklasyfikowania działalności podstawowej, gdy w gruntach użytkowanych przez jednostkę powierzchnia użytków rolnych przekracza 1 ha i więcej lub prowadzony jest chów/hodowla zwierząt gospodarskich.

Za **użytkownika gospodarstwa rolnego** uważa się osobę fizyczną, osobę prawną oraz jednostkę organizacyjną niemającą osobowości prawnej, faktycznie użytkującą gospodarstwo rolne, niezależnie od tego, czy jest właścicielem, dzierżawcą tego gospodarstwa czy też użytkuje je z innego tytułu i niezależnie od tego, czy grunty wchodzące w skład gospodarstwa rolnego są położone na terenie jednej czy kilku gmin.

Za **osobę kierującą gospodarstwem rolnym** uważa się pełnoletnią osobę fizyczną upoważnioną przez właściciela/użytkownika gospodarstwa rolnego do podejmowania decyzji bezpośrednio związanych z procesami produkcyjnymi, nadzorowania ich lub wykonywania. Kierujący jest na ogół tą samą osobą co użytkownik.

Siedziba użytkownika gospodarstwa indywidualnego to adres zamieszkania (który nie musi być jednocześnie adresem zameldowania) użytkownika.

Za **siedzibę gospodarstwa rolnego osoby fizycznej** uważa się siedlisko gospodarstwa (budynek mieszkalny oraz budynki gospodarcze i urządzenia służące do produkcji rolniczej), a w przypadku braku budynków, największą część gospodarstwa rolnego.

Siedziba gospodarstwa rolnego osoby prawnej lub jednostki organizacyjnej niemającej osobowości prawnej to siedziba jednostki lokalnej prowadzącej działalność rolniczą (jest to jednocześnie **siedziba użytkownika**).

Do **działalności rolniczej** zaliczamy działalność związaną z uprawą roślin, która obejmuje: wszystkie uprawy rolne (w tym również uprawę grzybów), warzywnictwo i ogrodnictwo, szkółkarstwo, hodowlę i nasiennictwo roślin rolniczych i ogrodniczych oraz chów i hodowlę zwierząt gospodarskich, tj. bydła, owiec, kóz, koni, trzody chlewnej, drobiu, królików, pozostałych zwierząt futerkowych, dzikich zwierząt utrzymywanych w gospodarstwie dla produkcji mięsa (np. dziki, sarny, daniele) i pszczoł, a także działalność polegającą na utrzymaniu gruntów rolnych, już niewykorzystywanych do celów produkcyjnych, według zasad dobrej kultury rolnej przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska (zgodnie z normami).

Za **zarobkową działalność inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym** przyjęto działalność produkcyjną lub usługową prowadzoną na własny rachunek w celu osiągnięcia zysku, która wykorzystuje zasoby gospodarstwa rolnego (siłę roboczą, teren, budynki, park maszynowy itp.) lub produkty rolne w nim powstałe (np. agroturystyka, przetwórstwo produktów rolnych).

Nie wlicza się tu działalności innej niż rolnicza, jeżeli z zasobów gospodarstwa do jej prowadzenia wykorzystywana jest tylko i wyłącznie siła robocza.

Wartość końcowej produkcji rolniczej to suma wartości sprzedanych oraz zużytych przez gospodarstwo domowe użytkownika (samozaopatrzenie) surowych, nieprzetworzonych produktów rolnych (roślinnych i zwierzęcych).

Wartość **ogólnej sprzedaży produkcji gospodarstwa rolnego** to suma przychodów ze sprzedaży surowych produktów rolnych i zwierząt gospodarskich oraz wyrobów i usług z działalności innej niż rolnicza bezpośrednio związanej z gospodarstwem rolnym, a także płatności bezpośrednich.

Bezpośrednia sprzedaż konsumentom (ostatecznym odbiorcom na ich własne potrzeby) oznacza sprzedaż produktów rolnych, wytworzonych w gospodarstwie rolnym, na targowiskach, we własnych sklepach lub w ramach sprzedaży międzysąsiedzkiej. Nie zalicza się tu sprzedaży produktów rolnych do punktów skupu oraz zakupów dokonywanych przez właścicieli sklepów, restauracji itp.

Za **gospodarstwo rolne korzystające ze środków wsparcia rozwoju obszarów wiejskich** uważa się gospodarstwo, z którym zawarto umowę/wydano pozytywną decyzję o przyznaniu płatności w okresie 3 lat kończących się 31 grudnia 2013 r. dla przynajmniej jednego z działań wymienionych poniżej:

- korzystanie z usług doradczych,
- modernizacja gospodarstw rolnych,
- zwiększanie wartości dodanej produktów rolnych i leśnych,
- spełnianie norm opartych na prawodawstwie wspólnotowym,
- uczestnictwo rolników w systemach jakości żywności,
- dopłaty bezpośrednio do gruntów rolnych w ramach programu Natura 2000,
- płatności związane z ramową dyrektywą wodną,
- płatności rolno-środowiskowe, w tym płatności z tytułu rolnictwa ekologicznego,
- płatności z tytułu dobrostanu zwierząt,
- różnicowanie w kierunku działalności pozarolniczej,
- zachęcanie do prowadzenia działalności związanej z turystyką.

Użytkowanie gruntów

Powierzchnia gruntów ogółem oznacza łączną powierzchnię użytków rolnych, lasów i gruntów leśnych oraz pozostałych gruntów niezależnie od tytułu władania – własnych, dzierżawionych (na zasadzie umowy i bezumownie), użytkowanych z tytułu zajmowania określonego stanowiska (leśniczy, ksiądz, nauczyciel itp.), wspólnych w części przypadającej użytkownikowi, a także użytkowane przez gospodarstwo grunty należące do gospodarstw opuszczonych.

Użytki rolne ogółem to powierzchnia:

- a) użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej (użytki rolne utrzymywane zgodnie z normami, spełniające wymogi rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z dnia 11 marca 2010 r w sprawie minimalnych norm. (Dz. U. Nr 39, poz. 211) z późniejszymi zmianami, na którą składają się:
- łąki trwałe,
  - pastwiska trwałe,
  - uprawy trwałe, w tym sady,
  - ogrody przydomowe (bez powierzchni przeznaczonej na rekreację),
  - zasiewy (z wyłączeniem upraw trwałych i ogrodów przydomowych),
  - grunty ugorowane (łącznie z powierzchnią upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny),

b) użytków rolnych pozostałych (użytki rolne nieużytkowane i nieutrzymywane w dobrej kulturze rolnej w dniu 1 czerwca 2013 r.).

Łąki trwale to grunty pokryte trwale trawami (tj. co najmniej 5 lat), z zasady koszone, a w rejonach górskich również powierzchnia koszonych hal i połonin. Łąki powinny być utrzymywane w dobrej kulturze rolnej i przynajmniej raz w roku koszone, ale zbiory niekoniecznie wykorzystywane do celów produkcyjnych.

Pastwiska trwale to grunty pokryte trwale trawami (tj. co najmniej 5 lat), które z zasady nie są koszone, lecz wypasane, a w rejonach górskich również powierzchnia wypasanych hal i połonin utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z pastwiskami trwałymi niewykorzystywanymi do celów produkcyjnych oraz z ekstensywnie wypasanymi pastwiskami położonymi na terenie pagórkowatym lub na znacznej wysokości, na glebach niskiej klasy, na których nie stosuje się nawożenia, podsiewów, melioracji itp.).

Uprawy trwale to łączna powierzchnia sadów, szkółek drzew i krzewów owocowych, szkółek drzew i krzewów ozdobnych, szkółek drzew leśnych do celów handlowych, wikliny, drzew i krzewów owocowych rosnących poza plantacjami, innych gruntowych upraw trwałych, w tym tarniny, derenia i choinek bożonarodzeniowych, a także upraw trwałych pod osłonami.

Sady to plantacje drzew owocowych, krzewów owocowych i upraw jagodowych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej (łącznie z plantacjami leszczyny, malin, winorośli) rosnące w zwartym nasadzeniu, a także szkółki drzew i krzewów owocowych. Do sadów nie zalicza się powierzchni uprawy truskawek i poziomek.

Ogrody przydomowe to powierzchnia zlokalizowana najczęściej wokół siedziby gospodarstwa, często oddzielona od reszty gospodarstwa. Obejmuje powierzchnię upraw przeznaczonych przede wszystkim na samozaopatrzenie w gospodarstwie domowym użytkownika gospodarstwa rolnego. Sporadycznie nadwyżki zbiorów mogą być sprzedawane. Ogród przydomowy może obejmować zarówno uprawy rolne i ogrodnicze jednoroczne, jak i uprawy wieloletnie. Do ogrodów przydomowych nie zalicza się powierzchni trawników i ogrodów ozdobnych oraz powierzchni przeznaczonej na rekreację.

Grunty ugorowane to grunty niewykorzystywane do celów produkcyjnych, ale utrzymane według zasad dobrej kultury rolnej, przy zachowaniu wymogów ochrony środowiska. Zaliczamy tu grunty zarówno uprawnione, jak i nieuprawnione (np. gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych poniżej 1 ha) do płatności obszarowych, a także powierzchnię upraw na przyoranie uprawianych jako plon główny (nawozy zielone). Do gruntów ugorowanych nie zaliczono gruntów przygotowanych pod zasiewy (np. warzyw), które do 1 czerwca 2013 r. były nieobsiane lub nieobsadzone.

Lasy i grunty leśne to powierzchnia o wielkości co najmniej 0,10 ha, pokryta roślinnością leśną (zalesiona) lub przejściowo jej pozbawiona (niezalesiona) oraz grunty związane z gospodarką leśną. Uwzględnia się tu powierzchnię szkółek drzew leśnych założonych na terenach leśnych i wykorzysty-

wanych na potrzeby własne gospodarstwa rolnego (niehandlowe), a także powierzchnię drzew i krzewów szybkoorosnących prowadzonych na użytkach rolnych (np. wierzba energetyczna).

Pozostałe grunty to grunty pod zabudowaniami, podwórzami, placami i ogrodami ozdobnymi, parkami, powierzchnia wód śródlądowych (własnych i dzierzawionych), rowów melioracyjnych, powierzchnia porośnięta wikliną w stanie naturalnym, powierzchnia terenów bagiennych, powierzchnia innych gruntów (torfowiska, zwirownie), nieużytków (w tym gruntów zadrzewionych i zakrzaczonych) oraz powierzchnia przeznaczona do rekreacji (np. zlokalizowana wokół domu, pól golfowych itp.). Do pozostałych gruntów zalicza się także powierzchnię gruntów rolnych nieużytkowanych rolniczo, jeżeli grunty te nie powrócą już do użytkowania rolniczego, np. grunty rolne przeznaczone pod budowę drogi, supermarketu.

Powierzchnia zasiewów

Powierzchnia zasiewów to powierzchnia wszystkich upraw zasianych i zasadzonych w gospodarstwie rolnym (z wyłączeniem upraw trwałych i w ogrodach przydomowych).

Dane o powierzchni zasiewów dotyczą powierzchni upraw poszczególnych ziemiopłodów uprawianych w plonie głównym.

Do grupy „**zboż ogółem**” zaliczono zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi, kukurydzę na ziarno, grykę, proso i pozostałe zbożowe (amarantus, kanar, żyto stuletnie itp.).

W grupie „**zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi**” ujęto zboża podstawowe (pszenica, żyto, jęczmień, owies i pszenżyto) oraz powierzchnię zasiewów mieszanek zbożowych ozimych i jarych.

Grupa „**przemysłowe**” obejmuje buraki cukrowe, rzepak i rzepik, len (łącznie z lnem oleistym), kopie oraz tytoń.

Do grupy „**strączkowych jadalnych**” zaliczono groch, fasolę, bób oraz inne strączkowe jadalne (np. ciecierzycą) uprawiane na ziarno. Powierzchnię zasianą grochem, fasolą, bobem itp. przewidzianą do zbioru w stanie niedojrzałym zaliczono do warzyw gruntowych.

Grupa „**pastewne**” obejmuje uprawy okopowych pastewnych, strączkowych pastewnych łącznie z mieszankami zbożowo-strączkowymi na ziarno i zielonkę, kukurydzę na zielonkę, motylkowe drobnonasienne, inne pastewne i trawy na nasiona i zielonkę (bez upraw przeznaczonych na nawozy zielone).

Grupa „**pozostałe**” obejmuje warzywa gruntowe, truskawki i poziomki gruntowe, uprawy nasienne, kwiaty i rośliny ozdobne gruntowe, pozostałe przemysłowe (np. krokosz barwierski, zioła dla przemysłu kosmetycznego, uprawy wieloletnie na cele energetyczne), słonecznik na ziarno, soję, inne oleiste (nieuwzględnione w grupie „przemysłowe”), chmiel, zioła i przyprawy, cykorię, a także uprawy pod osłonami (bez upraw trwałych pod osłonami) oraz pozostałe uprawy.

Do **warzyw** zaliczono: kapustę głowiastą (wczesną i późną, białą, czerwoną i włoską), cebulę, marchew jadalną, buraki ćwikłowe, ogórki, pomidory, kalafior (wczesne i późne), warzywa pozostałe

(pietruszkę, selery, pory, brukselkę, szczaw, szpinak, sałatę, rzodkiewkę, chrzan, rabarbar, skorzonę, kalarepę, czosnek, dynię, szparagi, brokuły, kapustę pekińską, cykorię liściastą itp.). Grupa ta obejmuje również groch i bób zebrany w stanie niedojrzałym (zielonym), fasolę szparagową, z której zebrano niedojrzałe strąki oraz kukurydzę z przeznaczeniem na zbiór kolb w stanie niedojrzałym, a także rozsady warzyw gruntowych na potrzeby własne gospodarstwa.

Powierzchnia uprawy „**warzyw gruntowych**” to łączna powierzchnia warzyw uprawianych w gruncie lub z zastosowaniem przykrycia upraw niską, niedostępną folią (poniżej 1,5 m w szczycie) okreso-wo bądź na stałe w danym sezonie wegetacji. Do powierzchni warzyw gruntowych zaliczono także powierzchnię planowaną do obsiania lub obsadzenia po 1 czerwca 2013 r. pod zbiory warzyw w 2013 r.

Powierzchnia uprawy „**warzyw pod osłonami**” to powierzchnia warzyw i rozsad warzyw na potrzeby gospodarstwa, uprawianych pod dostępnymi osłonami, tj. w szklarniach, tunelach foliowych wysokich (1,5 m i więcej w szczycie) i w inspektach.

Powierzchnia uprawy „**truskawek**” to powierzchnia zasadzona truskawkami i poziomkami (łącznie z nowymi, wiosennymi nasadzeniami) w gruncie i pod niską, niedostępną folią (poniżej 1,5 m w szczycie). Nie uwzględniono tu powierzchni przygotowanej do nasadzeń jesiennych oraz powierzchni plantacji truskawek przeznaczonych na sadzonki (którą ujęto w grupie „pozostałe”).

Powierzchnię uprawy ziemniaków, warzyw gruntowych, truskawek i poziomek gruntowych oraz grupy „pozostałych upraw” od 2007 r. podaje się bez powierzchni w ogrodach przydomowych, która zgodnie z klasyfikacją UE jest odrębną pozycją wyszczególnioną w użytkowaniu gruntów.

Zwierzęta gospodarskie

Badaniu podlegały zwierzęta gospodarskie, które znajdowały się w gospodarstwie rolnym oraz zwierzęta wysłane na redyki, wypasy i do bacówek. Rejestrowane były wszystkie zwierzęta, tj. zarówno stanowiące własność użytkownika gospodarstwa rolnego lub członków jego gospodarstwa domowego, jak również zwierzęta przetrzymywane czasowo lub stałe w gospodarstwie, tj. przyjęte na wychów, opas itp., niezależnie od tego, czy przyjęto je od gospodarstw indywidualnych, czy od jednostek państwowych, spółdzielczych, spółek. Wyjątek stanowiły pnie pszczele, które były spisywane u ich właściciela niezależnie od tego w jakim miejscu się znajdowały.

Do **krów** zalicza się krowy mleczne i krowy „mamki”.

Krowy mleczne to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę, odmianę lub szczególne właściwości utrzymywane są w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji mleka przeznaczonego do konsumpcji lub przetworzenia na produkty mleczne. Zalicza się tu również krowy mleczne wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostają jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, po czym skierowane zostaną do uboju.

Krowy „mamki” to dorosłe samice bydła, które miały już potomstwo, a ze względu na rasę (krowy ras mięsnych i urodzone z krzyżówek z rasami mięsnymi) lub szczególne właściwości utrzymywane są

w gospodarstwie wyłącznie lub głównie do produkcji cieląt rzeźnych, i których mleko wykorzystywane jest do odchowu cieląt lub przeznaczane na paszę dla innych zwierząt. Zalicza się tu również krowy „mamki” wybrakowane już z chowu, które w momencie przeprowadzania badania pozostawały jeszcze w gospodarstwie na tzw. dopasie, przed skierowaniem do uboju.

Badaniu podlegało pogłowie **drobiu** poszczególnych gatunków w wieku powyżej 2 tygodni. Dla gospodarstw rolnych o dużej skali chowu drobiu (np. ferma wielkotowarowa produkująca brojlery lub jaja), w których w dniu badania nie było na stanie drobiu w związku z trwającą właśnie przerwą technologiczną w produkcji, a przerwa ta nie przekraczała 8 tygodni, przyjmowano stany drobiu z okresu przed opróżnieniem pomieszczeń (kurników).

W celu przeliczenia pogłowia zwierząt w sztukach fizycznych na **sztuki przeliczeniowe duże (SD)** wykorzystano następujące współczynniki:

- bydło, tj. cielęta ogółem w wieku poniżej 1 roku – 0,40; byczki i jałówki razem w wieku 1–2 lat – 0,70; samce bydła w wieku 2 lat i więcej – 1,0; jałówki w wieku 2 lat i więcej – 0,80; krowy mleczne – 1,0, krowy „mamki” – 0,80,
- trzoda chlewna, tj. prosięta o wadze do 20 kg – 0,027; lochy ogółem – 0,50; pozostała trzoda chlewna razem (warchlaki o wadze 20–50 kg, knury i knurki o wadze 50 kg i więcej, trzoda chlewna na ubój o wadze 50 kg i więcej, tj. tuczniki) – 0,30,
- owce ogółem – 0,10,
- kozy ogółem – 0,10,
- konie ogółem – 0,80,
- drób, tj. łącznie brojlery kurze oraz kury i koguty dorosłe na rzeź – 0,007; nioski kurze razem – 0,014; łącznie indyki, gęsi, kaczki, drób pozostały (bez strusi) – 0,030; strusie – 0,35,
- króliki ogółem – 0,020.

Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze

Badaniem zostały objęte ciągniki oraz wybrane maszyny i urządzenia wykorzystywane wyłącznie lub częściowo w gospodarstwach rolnych do prac związanych z działalnością rolniczą. Spisano sprzęt własny (stanowiący wyłączną własność użytkownika gospodarstwa lub członka jego gospodarstwa domowego), jak i wspólny (będący współwłasnością kilku rolników i użytkowany przez więcej niż jedno gospodarstwo). Ciągniki, maszyny i urządzenia rolnicze należące do kilku rolników spisywano u tego rolnika, u którego znajdowały się w dniu referencyjnym.

Spisywano sprzęt sprawny technicznie, jak również znajdujący się w remoncie oraz przeznaczony do naprawy (niesprawny technicznie przez okres krótszy niż rok).

Dane o ciągnikach dotyczą ciągników kołowych dwuosiowych oraz gąsienicowych (również własnej konstrukcji). W grupie ciągników spisane zostały również ładowarki teleskopowe.

Zużycie nawozów

Dane o zastosowanych w gospodarstwie rolnym nawozach mineralnych, wapniowych oraz nawozach naturalnych pochodzenia zwierzęcego obejmują okres od 2 czerwca 2012 r. do 1 czerwca 2013 r.

Zużycie nawozów mineralnych (azotowych, fosforowych, potasowych) oraz wapniowych prezentowane jest w przeliczeniu na czysty składnik NPK i CaO. Przeliczeń zużycia nawozów na 1 ha użytków rolnych w roku gospodarczym 2012/2013 dokonano na powierzchni użytków rolnych w dobrej kulturze rolnej według stanu w dniu 1 czerwca 2013 r.

Gospodarstwa ekologiczne

Za **gospodarstwo stosujące ekologiczne metody produkcji rolniczej (gospodarstwo ekologiczne)** uważa się gospodarstwo rolne, które posiada certyfikat nadany przez jednostkę certyfikującą lub jest w trakcie przedstawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej (pod kontrolą jednostki certyfikującej).

Dochody gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego

Dane dotyczą okresu 12 miesięcy, tj. okresu od 2 czerwca 2012 r. do 1 czerwca 2013 r.

Za **gospodarstwo domowe z użytkownikiem gospodarstwa rolnego** uważa się zespół osób mieszkających i utrzymujących się wspólnie, jeżeli wśród nich jest osoba prowadząca gospodarstwo indywidualne.

Za **dochód całkowity gospodarstwa domowego** uważa się łączne dochody (z tytułu prowadzenia działalności rolniczej i pozarolniczej oraz z tytułu: pracy najemnej, pobierania emerytur i rent, zasiłku z pomocy społecznej, zasiłku wychowawczego, alimentów, stypendiów, posiadania lokat kapitałowych, uzyskiwania pomocy zagranicznej, wygranych w grach liczbowych i loteriach itp.) wszystkich osób (spokrewnionych i niespokrewnionych) zamieszkujących wspólnie z użytkownikiem gospodarstwa rolnego i wspólnie się z nim utrzymujących.

Dla potrzeb publikacji przyjęto, że **główne źródło dochodu** to źródło dochodów przekraczające 50% dochodów ogółem gospodarstwa domowego.

Do gospodarstw uzyskujących dochody z działalności rolniczej oraz z działalności pozarolniczej zaliczono również te gospodarstwa, w których omawiane rodzaje działalności nie przyniosły jeszcze dochodów lub przynosiły straty.

Pracujący

Dane o pracujących w rolnictwie według **aktywności stałej** dotyczą nakładów pracy ponoszonych na wytworzenie produkcji rolnej w ciągu 12 miesięcy, a więc uwzględniają cały roczny cykl produkcyjny w gospodarstwie rolnym.

W **gospodarstwach indywidualnych** poddano badaniu wkład pracy użytkownika gospodarstwa rolnego oraz dorosłych członków jego rodziny (tj. w wieku 15 lat i więcej), niezależnie od tego czy stanowili jedno gospodarstwo domowe, czy nie, wkład pracy pracowników najemnych stałych, dorywczych, kontraktowych, a także pracę wykonywaną w ramach pomocy sąsiedzkiej.

W **gospodarstwach osób prawnych** oraz **jednostkach organizacyjnych niemających osobowości prawnej** badany był wkład pracy pracowników najemnych stałych, dorywczych, kontraktowych i pozostałych pracujących.

Za **pracę w swoim/rodzinnym gospodarstwie rolnym** uznaje się wykonywanie prac bezpośrednio związanych z produkcją rolniczą (roślinną i zwierzęcą) oraz prace ogólne, związane z prowadzeniem gospodarstwa, np.:

- zakup środków produkcji,
- sprzedaż produktów i przygotowanie ich do sprzedaży,
- prace związane z magazynowaniem,
- transport na potrzeby gospodarstwa rolnego,
- bieżące naprawy sprzętu rolniczego, prace konserwacyjne budynków, maszyn, instalacji,
- organizację i zarządzanie pracą w gospodarstwie rolnym, załatwianie spraw urzędowych, prowadzenie rachunków,
- wypełnianie wniosków o dopłaty bezpośrednie i inne.

Jako pracy w gospodarstwie rolnym nie traktuje się prac takich jak: przyrządzanie posiłków, pranie, sprzątanie, opieka nad dziećmi oraz innych prac związanych z prowadzeniem gospodarstwa domowego. Wyłączone są również prace związane z leśnictwem, łowiectwem, połowem lub hodowlą ryb (bez względu na to czy prowadzone były w gospodarstwie, czy poza nim), a także praca w ramach działalności gospodarczej innej niż rolnicza.

Za **pracę poza swoim/rodzinnym gospodarstwem rolnym** uznaje się każdą pracę (również dorywczą) wykonywaną poza rodzinnym gospodarstwem rolnym (najemną lub na własny rachunek, w tym również w rolnictwie). Uwzględniona została tutaj również praca wykonywana w rodzinnej działalności gospodarczej (innej niż rolnicza), np. w agroturystyce, działalności usługowej z wykorzystaniem własnego sprzętu.

Wśród pracujących członków gospodarstwa domowego z użytkownikiem gospodarstwa rolnego (określonych jako „pracujący w swoim gospodarstwie rolnym”) wyodrębniono następujące kategorie:

- 1) pracujący wyłącznie w swoim gospodarstwie rolnym;
- 2) pracujący głównie w swoim gospodarstwie rolnym i dodatkowo poza gospodarstwem;
- 3) pracujący głównie poza swoim gospodarstwem rolnym i dodatkowo w swoim gospodarstwie rolnym.

Podziału na pracę główną i dodatkową dokonano na podstawie kryterium czasu pracy, tj.:

- **praca główna** – określana dla osób, które wykonywały więcej niż jedną pracę – oznaczała taką,

która zwykle zajmuje najwięcej czasu. Jeżeli dwie prace (lub więcej) zajmowały taką samą ilość czasu, pracą główną była ta, która przynosiła wyższy dochód,

- **praca dodatkowa** oznaczała tę, która spośród innych niż praca główna wykonywanych zajęć zarobkowych, zajmowała zwykle najwięcej czasu. Jeżeli dwie prace dodatkowe zajmowały taką samą ilość czasu, należało wskazać tę, która przynosiła wyższy dochód.

Ze względu na duży udział pracy w niepełnym wymiarze godzin oraz sezonowego zatrudnienia pracowników dorywczych, kontraktowych, pracujących w ramach pomocy sąsiedzkiej i „pozostałych osób pracujących”, nakłady pracy w rolnictwie zostały wyrażone w **umownych rocznych jednostkach pracy (Annual Work Unit – AWU)**.

Roczna jednostka pracy (AWU) oznacza ekwiwalent pełnego etatu. Oblicza się ją przez podzielenie liczby godzin przepracowanych w ciągu roku przez roczną liczbę godzin odpowiadającą pełnemu etatowi. W Polsce jako ekwiwalent pełnego etatu przyjęto 2120 godzin pracy w roku, tzn. 265 dni roboczych po 8 godzin pracy dziennie. Przy wyliczaniu nakładów pracy wyrażonych w AWU (zgodnie z metodologią Eurostatu) zachowano warunek, że na 1 osobę nie może przypadać więcej niż 1 AWU, nawet jeżeli w rzeczywistości pracuje ona dłużej.

W tablicy prezentującej dane według godzin pracy podano średni czas pracy w gospodarstwie rolnym w ciągu roku w przedziałach:

- 0–530 godzin oznacza mniej niż $\frac{1}{4}$ etatu (np. praca była wykonywana przez okres do 3 miesięcy),
- 531–1060 godzin oznacza $\frac{1}{4}$ etatu, ale mniej niż $\frac{1}{2}$ etatu (np. praca była wykonywana przez okres od 3 miesięcy włącznie do 6 miesięcy),
- 1061–1590 godzin oznacza $\frac{1}{2}$ etatu, ale mniej niż $\frac{3}{4}$ etatu (np. praca była wykonywana przez okres od 6 miesięcy włącznie do 9 miesięcy),
- 1591–2119 godzin oznacza $\frac{3}{4}$ etatu, ale mniej niż 1 etat (np. praca była wykonywana przez okres od 9 miesięcy włącznie do 12 miesięcy),
- 2120 godzin i więcej oznacza 1 pełny etat (np. praca była wykonywana przez 12 miesięcy w roku).

Nakłady pracy ogółem dla całego rolnictwa uwzględniają również wkład pracowników najemnych w gospodarstwach indywidualnych i w gospodarstwach osób prawnych oraz jednostkach organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Do **pracowników najemnych** zaliczono osoby zatrudnione na podstawie pisemnej lub ustnej umowy o pracę, otrzymujące wynagrodzenie w gotówce lub w naturze. Częścią wynagrodzenia mogły być również koszty utrzymania (np. nocleg, wyżywienie).

Do **pracowników najemnych stałych** zaliczono osoby, które pracowały w każdym tygodniu w roku poprzedzającym dzień badania, bez względu na liczbę godzin pracy w ciągu tygodnia. Do pracowników najemnych stałych zaliczono również osoby, które przepracowały tylko część tygodni w roku ze względu na:

- specyfikę produkcji rolnej w gospodarstwie (np. uprawa owoców, warzyw gruntowych) wymagającej zatrudnienia pracowników tylko w ciągu kilku miesięcy w roku,
- urlop, chorobę, wypadek, zgon,
- rozpoczęcie lub zakończenie pracy w gospodarstwie (czyli osoby, które zmieniły miejsce pracy w ciągu roku),
- całkowite wstrzymanie pracy w gospodarstwie spowodowane przyczynami naturalnymi (powódź, pożar).

Pracownicy dorywczy – to osoby, które w ciągu 12 miesięcy pracowały tylko w wybranym okresie i nie mają stałej umowy o pracę.

Pomoc sąiedzka – to wymiana nakładów pracy pomiędzy gospodarstwami rolnymi. Praca ta jest wykonywana bez wynagrodzenia przez osoby użytkujące inne gospodarstwo rolne.

Pracownicy kontraktowi – to osoby wykonujące określoną usługę w gospodarstwie rolnym, które nie zostały zatrudnione bezpośrednio przez to gospodarstwo rolne.

Do pozostałych osób pracujących w gospodarstwie rolnym zaliczono członków rolniczych spółdzielni produkcyjnych (jeżeli pracowali w gospodarstwie rolnym), uczniów pracujących w szkolnych gospodarstwach rolnych, osoby pracujące (w tym duchownych) w gospodarstwach prowadzonych przez zakony (ale nie pracowników najemnych stałych).

Typologia gospodarstw rolnych

Obowiązująca klasyfikacja gospodarstw rolnych według standardów Unii Europejskiej, nazywana Wspólnotową Typologią Gospodarstw Rolnych w skrócie „typologią”, została ustanowiona Rozporządzeniem Komisji (WE) nr 1242/2008 z dnia 8 grudnia 2008 r.

Podstawowym celem typologii jest dostarczenie narzędzia umożliwiającego:

- a) spełnienie potrzeb informacyjnych Wspólnej Polityki Rolnej Unii Europejskiej,
- b) sporządzanie analiz porównawczych sytuacji ekonomiczno-produkcyjnej gospodarstw rolnych:
  - pomiędzy różnymi klasami wielkości ekonomicznej i różnymi typami rolniczymi gospodarstw,
  - pomiędzy poszczególnymi krajami członkowskimi i ich regionami,
  - pomiędzy różnymi okresami czasowymi (analizy pionowe).

Dane pochodzące z badania struktury gospodarstw rolnych w 2013 r. oraz wartości współczynników standardowej produkcji (opracowane przez Instytut Ekonomiki Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej – Państwowy Instytut Badawczy) dla każdej uprawy i kategorii zwierząt, pozwoliły na ustalenie dla każdego objętego badaniem gospodarstwa rolnego **wielkości ekonomicznej** oraz **typu rolniczego**.

Produkcja określonej działalności rolniczej jest to wartość produkcji rolnej brutto uzyskanej z 1 ha uprawy lub od 1 zwierzęcia gospodarskiego. Wartość oblicza się poprzez przemnożenie produkcji z 1 ha lub od 1 zwierzęcia przez cenę na terenie gospodarstwa rolnego, bez VAT, podatków od produktów i dopłat bezpośrednich.

Standardowa produkcja (SP) oznacza wartość produkcji odpowiadającej przeciętnej sytuacji w danym regionie. Jest obliczana jako średnia z pięciu lat wartość produkcji z określonej działalności rolniczej (roślinnej i zwierzęcej).

Całkowita standardowa produkcja gospodarstwa (GSP) jest sumą wartości uzyskanych dla każdej działalności rolniczej prowadzonej w gospodarstwie przez przemnożenie współczynników SP dla danej działalności przez liczbę hektarów lub liczbę zwierząt.

Wartość SP produktów roślinnych jest odnoszona do 1 ha, z wyjątkiem upraw grzybów, gdzie stosuje się standardową powierzchnię 100 m². W przypadku produkcji zwierzęcej współczynniki SP liczone są na 1 sztukę zwierzęcia. Wyjątek stanowią drób i pszczoły, dla których SP liczone są odpowiednio na 100 sztuk i 1 pień pszczeli.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa rolnego jest to całkowita standardowa produkcja gospodarstwa wyrażona w euro.

Wielkość ekonomiczna gospodarstwa pozwala na jego zaklasyfikowanie do jednej z poniżej podanych klas:

Klasa wielkości ekonomicznej	Całkowita standardowa produkcja gospodarstwa w euro
I	-- < 2000
II	2000 -- < 4000
III	4000 -- < 8000
IV	8000 -- < 15000
V	15000 -- < 25000
VI	25000 -- < 50000
VII	50000 -- < 100000
VIII	100000 -- < 250000
IX	250000 -- < 500000
X	500000 -- < 750000
XI	750000 -- < 1000000
XII	1000000 -- < 1500000
XIII	1500000 -- < 3000000
XIV	-- ≥ 3000000

Typ rolniczy gospodarstwa określany jest na podstawie wielkości udziału standardowej produkcji poszczególnych działalności rolniczych prowadzonych w gospodarstwie w całkowitej standardowej produkcji gospodarstwa rolnego.

Typologia gospodarstw rolnych ma charakter hierarchiczny. Wyróżnia się 9 typów ogólnych, 22 typy podstawowe oraz 62 typy szczegółowe.

Dla potrzeb definicji typów ogólnych, wskaźnikom standardowej produkcji z działalności rolniczych ujmowanych w badaniach struktury gospodarstw rolnych zostały nadane następujące symbole:

P1 – standardowa produkcja z następujących upraw: zboża (pszenica zwyczajna, pszenica twarda, żyto,

pszenżyto, jęczmień, owies, kukurydza na ziarno, gryka, proso, pozostałe zboża), strączkowe łącznie z mieszankami zbóż z roślinami strączkowymi (groch jadalny, fasola jadalna, inne strączkowe jadalne, strączkowe pastewne na ziarno), ziemniaki, buraki cukrowe, rośliny przemysłowe (tytoń, chmiel, rzepak i rzepik, słonecznik, soja, len, konopie, zioła i rośliny aromatyczne, pozostałe uprawy przemysłowe), warzywa i truskawki w uprawie polowej, uprawy nasienne i sadzonki, pastewne na sprzedaż, pozostałe uprawy, grunty ugorowane bez dopłat;

P2 – standardowa produkcja z następujących upraw: warzywa i truskawki w uprawie polowej – ogrody towarowe, warzywa i truskawki w uprawie pod osłonami, kwiaty i rośliny ozdobne w uprawie polowej, kwiaty i rośliny ozdobne w uprawie pod osłonami, szkółki drzew i krzewów owocowych, ozdobnych i leśnych oraz uprawy grzybów;

P3 – standardowa produkcja z następujących upraw: plantacje drzew i krzewów owocowych, winnice, pozostałe uprawy trwałe (np. wiklina), uprawy trwałe pod osłonami;

P4 – standardowa produkcja z następujących gatunków zwierząt: konie, bydło, owce, kozy oraz roślin pastewnych (łąki i pastwiska z wyłączeniem nieuprawianych terenów do wypasu, rośliny okopowe, rośliny na zielonkę: strączkowe, motylkowe, kukurydza, inne pastewne na zielonkę oraz trawy polowe na zielonkę);

P5 – standardowa produkcja z następujących gatunków zwierząt: trzoda chlewna, drób, króliki (samice hodowlane).

Wyróżnia się następujące **typy ogólne gospodarstw**:

- 1) **specjalizujące się w uprawach polowych** – gospodarstwa, dla których: $P1 > 2/3$ całkowitej standardowej produkcji gospodarstwa rolnego (GSP);
- 2) **specjalizujące się w uprawach ogrodniczych (warzyw, truskawek, kwiatów i roślin ozdobnych), grzybów i w szkółkarstwie** – gospodarstwa, dla których: $P2 > 2/3$ GSP;
- 3) **specjalizujące się w uprawie drzew i krzewów owocowych (uprawy trwałe)** – gospodarstwa, dla których: $P3 > 2/3$ GSP;
- 4) **specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami objętościowymi** – gospodarstwa, dla których: $P4 > 2/3$ GSP;
- 5) **specjalizujące się w chowie zwierząt żywionych paszami treściwymi** – gospodarstwa, dla których: $P5 > 2/3$ GSP;
- 6) **mieszane – różne uprawy** – gospodarstwa, dla których: $(P1 + P2 + P3) > 2/3$ GSP; $P1 \leq 2/3$ GSP; $P2 \leq 2/3$; $P3 \leq 2/3$ GSP;
- 7) **mieszane – różne zwierzęta** – gospodarstwa, dla których: $(P4 + P5) > 2/3$ GSP; $P4 \leq 2/3$ GSP; $P5 \leq 2/3$ GSP;
- 8) **mieszane – różne uprawy i zwierzęta** – gospodarstwa niespełniające warunków klasyfikacji dla typów 1–7;
- 9) **gospodarstwa niesklasyfikowane** – gospodarstwa, dla których GSP = 0.

SCHEMAT LOSOWANIA PRÓBY

Uwagi wstępne

Obszerna i różnotematyczna problematyka badania spowodowała szczególne podejście do zagadnienia schematu wyboru próby, a przede wszystkim warstwowania gospodarstw. Przy opracowywaniu tych zagadnień wykorzystane zostały doświadczenia krajów Unii Europejskiej oraz Polski z przeprowadzonych w latach 2005, 2007 oraz 2010 badań struktury gospodarstw rolnych. Problematyka badania w 2013 r., podobnie jak w roku 2010, poszerzona została o zmienne dla potrzeb krajowych oraz o zakres zagadnień wymaganych przez Eurostat dla badania struktury gospodarstw rolnych (zgodnie z obowiązującym obecnie Rozporządzeniem PE i Rady nr 1166/2008).

Badana populacja liczyła łącznie w kraju ok. 1733 tys. gospodarstw, z której wylosowano próbę liczącą ok. 200 tys. gospodarstw.

Problem warstwowania

W celu wylosowania próby zastosowany został schemat losowania warstwowego. Powstały jednak trudności z wykorzystaniem tych samych zmiennych warstwujących dla różnych typów gospodarstw. Z tego powodu, przed warstwowaniem populacja gospodarstw rolnych w Polsce podzielona została na następujące kategorie:

- I. Gospodarstwa prowadzące działalność rolniczą, niezaliczone do gospodarstw ekologicznych, z tego:
  - I.1. gospodarstwa, które według danych w operacie losowania posiadały co najmniej: 20 sztuk owiec lub 20 sztuk kóz lub 2000 sztuk drobiu kurzego lub 500 sztuk indyków lub 500 sztuk gęsi lub 500 sztuk kaczek lub 80 pni pszczelich, a także gospodarstwa prowadzące działy specjalne produkcji rolnej oraz z przypisaną wielkością ekonomiczną wynoszącą co najmniej 250 tys. euro;
  - I.2. zasadnicza kategoria gospodarstw prowadzących działalność rolniczą, ale bez gospodarstw zaliczonych do powyższej kategorii.
- II. Gospodarstwa nieprowadzące działalności rolniczej.
- III. Gospodarstwa nowo powstałe oraz gospodarstwa, dla których nie został określony typ gospodarstwa i wielkość ekonomiczna.
- IV. Gospodarstwa ekologiczne.
- V. Gospodarstwa osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej.

Gospodarstwa zaliczone do kategorii I.1 oraz kategorii IV i V były badane w 100%. W pozostałych kategoriach losowane były próby gospodarstw. Losowanie poprzedzone było dzieleniem, oddzielnie w każdej kategorii, założonej liczebności próby pomiędzy województwa, tworzeniem warstw w poszczególnych kategoriach oraz alokacją próby pomiędzy warstwy. W zależności od kategorii gospodarstw, kryteria warstwowania i alokacji próby były odmienne. Zgodnie z doświadczeniami krajów Unii Europejskiej, jednym z kryteriów warstwowania była wielkość ekonomiczna gospodarstwa, obliczana według metodologii Eurostatu.

Warstwowanie i alokacja próby

Warstwowanie gospodarstw i alokacja próby pomiędzy województwa i warstwy przeprowadzone zostało oddzielnie w każdej z wymienionych wyżej kategorii gospodarstw.

Gospodarstwa grupy I.1 stanowiły w każdym województwie warstwę 01. Gospodarstwa te nie były losowane. Zbadano 100% tej populacji, tj. 21661 gospodarstw.

Gospodarstwa zaliczone do kategorii I.2, w liczbie ok. 1404 tys. jednostek losowania, powarstwowane zostały oddzielnie w każdym województwie według 10 warstw.

Podział populacji gospodarstw na warstwy oraz alokację próby przeprowadzano przy wykorzystaniu metody optymalizacji numerycznej¹ (metoda ta była stosowana także w odniesieniu do innych kategorii gospodarstw).

Jako kryterium warstwowania dla kategorii I.2 przyjęto dwie zmienne: powierzchnię użytków rolnych i wielkość ekonomiczną. Ze względu na znaczenie tej kategorii gospodarstw, zasady doboru próby zostały w tym przypadku opisane dokładniej (poniżej).

Przystępując do losowania próby z tej kategorii gospodarstw, przyjęto następujące założenia:

- (1) liczebność próby n ustalona jest dla populacji gospodarstw w Polsce, a nie dla poszczególnych województw, przy czym n liczy ok. 145 tys. jednostek losowania,
- (2) w poszczególnych województwach próba losowana jest według schematu losowania warstwowego-optymalnego Neymana,
- (3) w każdym województwie dokonywany jest podział populacji na 10 warstw ($h = 02, 03, \dots, 11$) i jednocześnie dokonuje się alokacji próby pomiędzy warstwy,
- (4) w każdym województwie do ostatniej warstwy (tj. $h = 11$) zaliczane są gospodarstwa, które przynajmniej dla jednej zmiennej przyjętej za podstawę warstwowania mają wartość powyżej określonego progu. Utworzona w ten sposób tzw. górna warstwa zawiera gospodarstwa, które nie są losowane, lecz wszystkie zaliczane są do próby,
- (5) przyjęto, że oczekiwana precyzja wyników badania, mierzona współczynnikiem zmienności powierzchni użytków rolnych i wartości wielkości ekonomicznej dla tej grupy gospodarstw, będzie jednakowa dla każdego województwa i w przybliżeniu równa będzie 0,3%.

Z tej części populacji wylosowano 145 304 gospodarstwa.

Gospodarstwa kategorii II to gospodarstwa nieprowadzące działalności rolniczej. Gospodarstwa tej grupy, liczącej ok. 121 tys. gospodarstw, objęte zostały badaniem w celu sprawdzenia czy nie podjęły produkcji rolniczej. W związku z tym gospodarstwa te zakwalifikowane zostały do jednej z pięciu warstw, tj. $h = 12, 13, \dots, 16$. Kryterium tworzenia warstw i alokacji próby pomiędzy województwa i warstwy była powierzchnia ogólna gospodarstwa. Przyjęto, że współczynnik zmienności dla tej zmiennej powinien być dla każdego województwa równy 1,5%. Do próby wylosowano 2809 gospodarstw. W warstwie 16 wszystkie gospodarstwa zaliczone zostały do próby.

---

¹ Opis rozwiązania tego problemu opublikowany został w artykule B. Lednickiego i R. Wieczorkowskiego „Optimal Stratification and Sample Allocation Between Subpopulation and Strata”, „Statistics in Transition”, V.6, No 2, 2003 r. Warszawa.

Kategorię III stanowiły gospodarstwa nowo powstałe oraz takie, dla których nie było informacji o typie gospodarstwa i wielkości ekonomicznej. W operacie losowania było zapisanych ok. 159 tys. takich gospodarstw. Gospodarstwa te, w każdym województwie, zostały powarstwowane według 6 warstw ($h = 17, 18, \dots, 22$). Warstwę 22 stanowiły gospodarstwa, w których według operatu było co najmniej 20 sztuk bydła względnie 50 sztuk trzody chlewnej. Kryterium tworzenia warstw 17–21 i alokacji próby pomiędzy województwa i warstwy była powierzchnia użytków rolnych. Przyjęto, że współczynnik zmienności dla tej zmiennej powinien być dla każdego województwa równy 2%. Do próby wylosowano 7684 gospodarstwa tej kategorii.

Kategorię IV (warstwa $h = 23$) stanowiły gospodarstwa ekologiczne, które w liczbie 22542 zaliczone zostały do próby.

Gospodarstwa osób prawnych oraz jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej, stanowiące kategorię V (warstwa $h = 24$), zbadane były w 100%. Grupa ta liczyła 4690 gospodarstw.

Do próby wylosowano, względnie zaliczono bez losowania, 204690 gospodarstw rolnych. Liczba gospodarstw w populacji i w próbie według kategorii podana została w tabelicy 1.

Tabl. 1. Liczba gospodarstw w populacji i w próbie według kategorii

Kategoria gospodarstwa	Populacja	Próba
Polska	1733272	204690
I1	21661	21661
I2	1404483	145304
II	121233	2809
III	158663	7684
IV	22542	22542
V	4690	4690

Jako operat losowania wykorzystano Operat do Badań Rolniczych (OdbR). Informacje o gospodarstwach rolnych zapisane w operacie aktualizowane są danymi ze źródeł administracyjnych oraz wynikami kolejnych badań rolniczych.

Uogólnianie wyników i metoda oceny precyzji

Podstawowym parametrem szacowanym w badaniu była suma wartości zmiennej X (np. pogłowie trzody czy też powierzchnia użytków rolnych).

Parametr ten dla w -tego województwa jest postaci:

$$(1) \hat{x}_w = \sum_h \sum_i M I_{whi} * x_{whi} \quad (i = 1, 2, \dots, n_{wh}; h = 1, 2, \dots, 24),$$

gdzie:

x_{whi} – wartość zmiennej X w i -tym gospodarstwie wylosowanym z h -tej warstwy w w -tym województwie,

$M I_{whi}$ – waga przypisana i -temu gospodarstwu wylosowanemu z h -tej warstwy w -tego województwa,

n_{wh} – liczba gospodarstw wylosowanych do próby z h-tej warstwy w-tego województwa.

Ocena sumy zmiennej X dla Polski jest sumą wartości oszacowanych dla województw, tj.:

$$(2) \hat{x} = \sum_w \hat{x}_w.$$

Wagi $M1_{whi}$ są równe odwrotności frakcji losowania w h-tej warstwie w-tego województwa, tj.

$$(3) M1_{whi} = \frac{N_{wh}}{n_{wh}},$$

gdzie:

N_{wh} – liczba gospodarstw w h-tej warstwie w-tego województwa.

Ze względu na występowanie braków odpowiedzi (odmów), braków kontaktów z wylosowanym gospodarstwem, a także likwidacji gospodarstwa, wagi pierwotne wynikające z losowania próby zostały odpowiednio skorygowane. Wykorzystano do tego informacje zawarte w raportach kompletności (symbol RA).

Waga dla i-tego gospodarstwa w h-tej warstwie w-tego województwa korygowana była za pomocą mnożnika korygującego r_{whi} , który obliczony został następująco:

$$(4) r_{whi} = \frac{\hat{n}_{1wh} + \hat{n}_{2wh} + \hat{n}_{3wh} \frac{\hat{n}_{1wh} + \hat{n}_{2wh}}{\hat{n}_{wh} - \hat{n}_{3wh}}}{\hat{n}_{1wh}},$$

gdzie:

$\hat{n}_{wh}$ – uogólniona (ważona) liczebność próby wylosowanej w h-tej warstwie w-tego województwa,

$\hat{n}_{1wh}$ – uogólniona liczebność próby zbadanej w h-tej warstwie w-tego województwa,

$\hat{n}_{2wh}$ – uogólniona liczba gospodarstw, które odmówiły udziału w badaniu w h-tej warstwie w-tego województwa,

$\hat{n}_{3wh}$ – uogólniona liczba gospodarstw z h-tej warstwy w-tego województwa, z którymi nie nawiązano kontaktu (RA = 24).

Powyższe wartości oszacowane zostały przy wykorzystaniu wag obliczonych zgodnie ze wzorem (3), po czym obliczone zostały wagi skorygowane $M2_{whi}$ według następującej formuły:

$$(5) M2_{whi} = r_{whi} * M1_{whi}.$$

Mnożnik korygujący r_{whi} stanowi oszacowanie proporcji liczby jednostek, które powinny być zbadane w stosunku do liczby zbadanych jednostek w danej warstwie. Do jednostek, które powinny zostać zbadane zaliczono wszystkie przypadki odmów oraz w odpowiedniej proporcji część przypadków braku kontaktu.

Waga obliczona według wzoru (5) była korygowana w sytuacji, gdy stwierdzono, że wylosowane gospodarstwo stanowiło przypadek nietypowy (tzw. *outlier*). Dotyczyło to gospodarstw, dla których w operacji losowania zapisane były stosunkowo małe wartości powierzchni użytków rolnych lub pogłównia zwierząt. W rzeczywistości okazywały się gospodarstwami dużymi ze względu na wspomniane zmienne. Utrzymanie wag (5) dla tego typu gospodarstw, prowadziłoby do znacznego przeszacowania powierzchni użytków rolnych lub pogłównia trzody chlewnej czy bydła. W związku z tym, wprowadzono wagę $M3_{whi}$, która przyjmuje wartości:

(6) $M3_{whi} = 1$ dla przypadków nietypowych,

$$(7) M3_{whi} = M2_{whi} \frac{\sum_i M2_{whi} - \dot{n}_{1wh}}{\sum_{i:\text{typowe}} M2_{whi}} \text{ dla pozostałych (typowych) gospodarstw,}$$

gdzie:

n_{1wh} – liczba gospodarstw zbadanych w h-tej warstwie w-tego województwa,

$\dot{n}_{1wh}$ – liczba gospodarstw nietypowych w h-tej warstwie w-tego województwa.

Ostatecznie podane wcześniej w równaniu (1) wagi $M1_{whi}$ zastępowano wagami $M3_{whi}$.

Precyzja oszacowania sumy wartości zmiennej X estymowana jest następująco:

$$(8) \hat{N}_{wh} = \sum_i M3_{whi}, \quad (i = 1, 2, \dots, n_{1wh}^1),$$

$$(9) s_{wh}^2(x) = \frac{1}{n_{1wh}^1 - 1} \left[\sum_i x_{whi}^2 - \frac{1}{n_{1wh}^1} \left(\sum_i x_{whi} \right)^2 \right],$$

gdzie:

n_{1wh}^1 – liczba gospodarstw z wagą $M3_{whi} > 1$,

$\hat{N}_{wh}$ – oszacowanie liczby gospodarstw (bez gospodarstw nietypowych) w h-tej warstwie w-tego województwa.

$$(10) d^2(\hat{x}_w) = \sum_h \hat{N}_{wh}^2 \left(\frac{1}{n_{wh}} - \frac{1}{\hat{N}_{wh}} \right) s_{wh}^2(x),$$

$$(11) v(\hat{x}_w) = \frac{\sqrt{d^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}_w} 100.$$

Wartość $v(\hat{x}_w)$ jest względnym błędem standardowym oszacowania sumy wartości zmiennej X w w-tym województwie. Z kolei dla Polski mamy:

$$(12) v(\hat{x}) = \frac{\sqrt{\sum_w d^2(\hat{x}_w)}}{\hat{x}} 100.$$

Poniższa tabela prezentuje precyzję dla podstawowych cech uzyskaną w województwie podlaskim.

Tabl. 2. Wartość względnego błędu standardowego dla podstawowych cech

Lp.	Nazwa cechy	Względny błąd standardowy
1.	Powierzchnia ogółem	0,43
2.	Powierzchnia użytków rolnych	0,41
3.	Powierzchnia zasiewów	0,64
4.	Powierzchnia zbóż	0,82
5.	Pogłowie bydła	0,67
6.	Pogłowie trzody chlewnej	2,58
7.	Pogłowie drobiu	2,28
8.	Liczba ciągników	0,76
9.	Liczba osób pracujących w gospodarstwie rolnym	0,44
10.	Nakłady pracy w AWU – ogółem	0,67

WAŻNIEJSZE GRUPOWANIA I ZAKRES PUBLIKOWANYCH DANYCH

Wyniki badania zaprezentowano na poziomie województwa.

W tablicach przedstawiono dane dla dwóch grup gospodarstw: gospodarstw rolnych ogółem i gospodarstw indywidualnych. Dla podstawowych cech grupowanie to zostało rozszerzone o sektor prywatny oraz sektor publiczny.

W **sektorze prywatnym** podstawowymi formami własności są: własność prywatna krajowa (gospodarstwa indywidualne, gospodarstwa spółdzielcze i spółki prywatne), własność zagraniczna i własność mieszana.

Do **sektora publicznego** zaliczono gospodarstwa własności państwowej (Skarbu Państwa i państwowych osób prawnych), gospodarstwa będące własnością samorządową oraz gospodarstwa stanowiące własność mieszaną (spółki z przewagą mienia publicznego).

Dane prezentowane w publikacji opracowano **według siedziby użytkownika gospodarstwa**, z wyjątkiem tablic dotyczących **typologii gospodarstw rolnych**, gdzie dane zaprezentowano **według siedziby gospodarstwa rolnego**.

W zależności od tematyki, dane zostały opracowane według niżej wymienionych grupowań:

- grup obszarowych powierzchni użytków rolnych,
- płci i wieku osoby kierującej gospodarstwem rolnym,
- wykształcenia ogólnego i rolniczego osoby kierującej gospodarstwem,
- liczby lat prowadzenia gospodarstwa rolnego przez osobę kierującą,
- nakładów pracy wyrażonych w AWU,
- rodzaju prowadzonej działalności,

- grup obszarowych upraw,
- skali chowu zwierząt gospodarskich,
- mocy ciągników rolniczych,
- rodzajów nawozów mineralnych,
- przeznaczenia wytworzonej produkcji rolniczej (sprzedaż, samozaopatrzenie gospodarstwa domowego),
- głównego źródła dochodów gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa rolnego,
- wielkości ekonomicznej gospodarstw,
- typu rolniczego gospodarstw rolnych.

*

*   *

Przedziały grup obszarowych użytków rolnych są lewostronnie domknięte, z wyjątkiem grup:

- „0–1”, gdzie przedział jest obustronnie domknięty $\langle 0,00-1,00 \rangle$,
- „1–2”, gdzie przedział jest obustronnie otwarty $(1,01-1,99)$.

Wszystkie przedziały grup obszarowych upraw oraz klas wielkości ekonomicznej są lewostronnie domknięte.

W tablicach zawierających dane sumaryczne mogą wystąpić pewne nieścisłości rachunkowe wynikające z zaokrągleń automatycznych zastosowanych w procesie uogólnienia danych z próby.

Informacje liczbowe w ujęciu odsetkowym najczęściej prezentowane są z jednym znakiem po przecinku i z uwagi na elektroniczną technikę zaokrągleń mogą nie sumować się na 100%.

WYNIKI BADAŃ – SYNTEZA

UWAGI OGÓLNE

Wyniki badania struktury gospodarstw rolnych przeprowadzonego w 2013 r., w porównaniu z danymi uzyskanymi w PSR 2010, wskazują na:

- tendencje do zmniejszania się liczby gospodarstw rolnych, przy równoczesnym wzroście ich średniej powierzchni ogólnej oraz użytków rolnych odpowiednio: z 14,99 ha do 15,89 ha i z 12,57 ha do 13,58 ha,
- utrzymanie na niezmiennym poziomie odsetka gospodarstw posiadających użytki rolne (99,9%) wśród ogółu gospodarstw rolnych, przy jednoczesnym zwiększeniu o 1,6% ogólnej powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach,
- zwiększenie udziału gospodarstw posiadających 30 ha i więcej użytków rolnych w ogólnej liczbie gospodarstw (z 6,1% do 8,5%),
- znaczne ograniczenie (o 8,3%) powierzchni lasów i gruntów leśnych w gospodarstwach rolnych,
- dalszy znaczny spadek odsetka gospodarstw użytkujących pastwiska trwałe (z 38,9% w 2010 r. do 27,5% w 2013 r.) i udziału pastwisk trwałych w ogólnej powierzchni użytków rolnych (z 10,5% w 2010 r. do 8,5% w 2013 r.), co wskazuje na zachodzące zmiany w sposobie żywienia bydła (żywienie oborowe zamiast wypasu),
- zwiększenie udziału łąk trwałych (o 1,7 p. proc.) oraz upraw pastewnych na gruntach ornych w ogólnej powierzchni użytków rolnych, co wynika ze wzrostu pogłowia bydła w naszym województwie,
- spadek liczby jednostek z powierzchnią pod zasiewami (o 4,4%), przy jednoczesnym wzroście średniej powierzchni zasiewów przypadającej na 1 gospodarstwo (z 8,01 ha do 8,66 ha),
- zmniejszenie powierzchni zasiewów zbóż (o 8,1%) oraz znaczne ograniczenie areалу uprawy strączkowych jadalnych na ziarno (o 79,6%) i pozostałych roślin (o 28,3%) na korzyść pastewnych (wzrost o 49,2%), ziemniaków (wzrost o 37,4%) i przemysłowych (wzrost o 4,0%),
- wzrost średniej powierzchni uprawy zbóż (z 6,48 ha do 6,56 ha) i ziemniaków (z 0,45 ha do 0,86 ha) przypadającej na 1 gospodarstwo, natomiast spadek średniej powierzchni zasiewów rzepaku i rzepiku (z 9,67 ha do 8,30 ha),
- zdecydowany wzrost powierzchni uprawy kukurydzy na ziarno (o 57,3%) oraz bardzo wysoki udział kukurydzy na ziarno i zielonkę (16,5%) w ogólnej powierzchni zasiewów, co było związane z rosnącym zapotrzebowaniem na pasze dla zwierząt gospodarskich,

- spadek liczby gospodarstw rolnych zajmujących się chowem i hodowlą bydła (o 12,1%), przy jednoczesnym wzroście pogłowia bydła ogółem (o 6,4%); obsada bydła na 100 ha użytków rolnych zwiększyła się z 83,1 szt. do 87,1 szt.,
- niewielki spadek liczebności stada krów (o 1,1%) oraz znaczący udział krów mlecznych (97,4%) w ich ogólnym pogłowiu, świadczący o ukierunkowaniu chowu krów przede wszystkim na produkcję mleka,
- ograniczenie liczby gospodarstw utrzymujących trzodę chlewną (o 39,4%) i równoczesny spadek pogłowia świń (o 27,6%), co było związane z dużymi wahaniami opłacalności chowu tego gatunku zwierząt; obsada trzody chlewnej na 100 ha użytków rolnych zmniejszyła się z 52,3 szt. do 37,3 szt.,
- zmniejszenie liczby gospodarstw utrzymujących drób kurzy (o 14,7%) oraz jego pogłowia (o 15,4%); koncentrację omawianego gatunku zanotowano w gospodarstwach o największej skali chowu, tj. powyżej 10 tys. szt.,
- wzrost odsetka gospodarstw wyposażonych w ciągniki (o 1,8% p. proc.), jak również liczby ciągników (o 3,3 %); średnia powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 ciągnik nadal utrzymywała się na poziomie nieco ponad 10 ha. Zwiększyło się również wyposażenie gospodarstw w kombajny zbożowe,
- utrzymujący się udział (ok. 50%) gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego, dla których głównym źródłem utrzymania była działalność rolnicza w ogólnej liczbie gospodarstw indywidualnych,
- spadek odsetka gospodarstw indywidualnych produkujących głównie na samozaopatrzenie (o 1,7 p. proc.); w 2013 r. stanowiły one 16,6% ogółu gospodarstw indywidualnych,
- spadek ogólnej liczby użytkowników i współmałżonków pracujących w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych zarówno w osobach fizycznych (o 9,4%), jak i w nakładach pracy liczonych w umownych rocznych jednostkach pracy (o 9,2%), co było efektem zmniejszenia się liczby gospodarstw rolnych w analizowanym okresie. Zwiększyła się natomiast liczba pozostałych członków rodziny wnoszących swój wkład pracy w rodzinne gospodarstwo rolne,
- wzrost odsetka (o 1,1 p. proc.) osób kierujących gospodarstwami rolnymi legitymujących się wykształceniem rolniczym.

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA GOSPODARSTW ROLNYCH

W czerwcu 2013 r. w województwie podlaskim ogólna **liczba gospodarstw rolnych** wynosiła 79,1 tys., w tym gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych było 77,6 tys. Wśród ogółu jednostek 79,0 tys. to gospodarstwa indywidualne, a tylko 32 należały do sektora publicznego. Dominujące w województwie gospodarstwa indywidualne posiadały w użytkowaniu 98,5% ogólnej powierzchni użytków rolnych oraz 99,2% ogółu zwierząt gospodarskich w przeliczeniu na sztuki duże.

Tabl. 1. Liczba gospodarstw rolnych

L a t a	Ogółem	Grupy obszarowe użytków rolnych											
		do 1 ha włącznie	powyżej 1 ha										
			razem	1–2 ha	2–3	3–5	5–10	10–15	15–20	20–30	30–50	50–100	100 ha i więcej
O g ó l e m													
2010 ^a	84122	489	83633	7120	6505	10287	21720	15758	9078	8028	3907	937	293
2013	79083	1465	77618	5235	6022	9116	20041	14147	8335	7997	4877	1459	389
2010=100	94,0	299,6	92,8	73,5	92,6	88,6	92,3	89,8	91,8	99,6	124,8	155,7	132,8
w tym gospodarstwa indywidualne													
2010 ^a	84026	486	83540	7118	6503	10284	21713	15754	9075	8017	3900	926	250
2013	79010	1464	77546	5235	6022	9112	20037	14145	8333	7994	4870	1448	350
2010=100	94,0	301,2	92,8	73,5	92,6	88,6	92,3	89,8	91,8	99,7	124,9	156,4	140,0

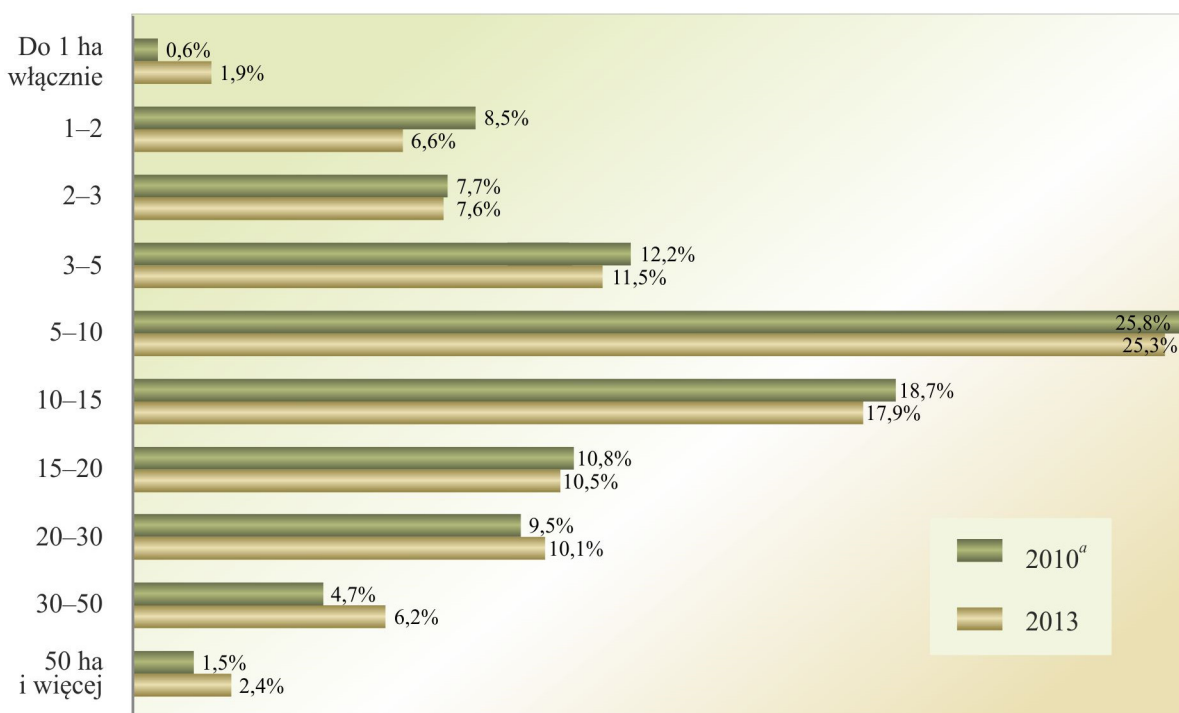
^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

W 2013 r., w odniesieniu do wyników PSR 2010, liczba gospodarstw rolnych zmniejszyła się o 5,0 tys., tj. o 6,0%, w tym gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych – o 6,0 tys., tj. o 7,2%.

W porównaniu z wynikami PSR 2010 największy spadek liczby gospodarstw (o 26,5%) odnotowano w grupie o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych. Tendencja spadkowa wystąpiła również we wszystkich przedziałach obszarowych gospodarstw do 30 ha użytków rolnych; ich liczba zmniejszyła się od 11,4% w grupie o powierzchni użytków rolnych 3–5 ha do 0,4% wśród gospodarstw posiadających 20–30 ha użytków rolnych. Zwiększyła się natomiast liczba gospodarstw o areale powyżej 30 ha użytków rolnych, przy czym najwyższy wzrost (o 55,7%) wystąpił w grupie gospodarstw o powierzchni 50–100 ha użytków rolnych.

W odniesieniu do 2010 r. niewielkiej zmianie uległa **struktura gospodarstw rolnych**. Zmniejszył się udział jednostek należących do grup obszarowych od 1 do 3 ha (o 2,0 p. proc.) oraz od 3 do 20 ha użytków rolnych (o 2,3 p. proc.) na korzyść gospodarstw posiadających 20 ha i więcej użytków rolnych (o 3,0 p. proc.), a także jednostek najmniejszych o powierzchni do 1 ha użytków rolnych włącznie (o 1,3 p. proc.).

Struktura gospodarstw rolnych według grup obszarowych użytków rolnych

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

Średnia powierzchnia ogólna gospodarstwa rolnego zwiększyła się z 14,99 ha w 2010 r. do 15,89 ha w 2013 r., w tym gospodarstwa posiadające powyżej 1 ha użytków rolnych z 15,07 ha do 16,15 ha. **Średni areal użytków rolnych przypadający na 1 gospodarstwo rolne** wzrósł z 12,57 ha do 13,58 ha, w tym gospodarstwo o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha – z 12,63 ha do 13,82 ha.

Wśród 77,6 tys. gospodarstw z powierzchnią użytków rolnych powyżej 1 ha wszystkie posiadały użytki w dobrej kulturze rolnej, a 4,9 tys. (6,3% ogółu tych gospodarstw) – użytki rolne niebędące w dobrej kulturze rolnej.

Zwierzęta gospodarskie były utrzymywane w 48,0 tys. gospodarstw ogółem, w tym w 47,8 tys. gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. W wyszczególnionej grupie gospodarstw chowem lub hodowlą zwierząt zajmowało się 61,6%, przy czym bydło utrzymywało 49,6% tych gospodarstw, trzodę chlewną – 18,6%, a drób – 33,2%.

W 2013 r. wśród ogółu gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha 91,7% posiadało **powierzchnię pod zasiewami**, a 83,0% tych gospodarstw uprawiało zboża.

W badanym roku **działalnością wyłącznie rolniczą** zajmowało się 77,1 tys. gospodarstw (97,5% ogółu gospodarstw prowadzących działalność rolniczą), natomiast 1,9 tys. (2,5%) prowadziło **działalność gospodarczą rolniczą i inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym**. Odsetek tych gospodarstw wykazywał duże zróżnicowanie w poszczególnych grupach obszarowych

użytków rolnych od 1 do 15 ha i wahał się od 1,5% dla gospodarstw z powierzchnią 2–3 ha użytków rolnych do 3,3% w przypadku gospodarstw posiadających 3–5 ha użytków rolnych. W pozostałych grupach obszarowych wykazywał tendencję wzrostową wraz ze zwiększeniem się powierzchni użytków rolnych i kształtował się na poziomie od 1,9% w grupie gospodarstw posiadających 15–20 ha użytków rolnych do 11,6% wśród gospodarstw o powierzchni 100 ha użytków rolnych i większych.

W jednostkach posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych udział przychodów ze sprzedaży wyrobów i usług z działalności gospodarczej innej niż rolnicza bezpośrednio związanej z gospodarstwem rolnym w ogólnej sprzedaży gospodarstwa:

- nie przekraczał 10% w przypadku 41,3% ogółu gospodarstw prowadzących taką działalność,
- mieścił się w przedziale 11–50% dla 31,5% analizowanej zbiorowości gospodarstw,
- wynosił ponad 50% w przypadku 27,2% tej grupy gospodarstw.

W omawianym roku 2,3 tys. gospodarstw rolnych (2,9% ogółu gospodarstw, a 3,0% gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych) posiadało certyfikat **gospodarstwa ekologicznego** nadany przez jednostkę certyfikującą lub było w trakcie przedstawiania na ekologiczne metody produkcji rolniczej. Odsetek tych gospodarstw wzrastał wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych od 0,1% w grupie obszarowej 1–3 ha użytków rolnych do 29,8% wśród gospodarstw o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych.

W 2013 r. łącznie 17,5 tys. użytkowników gospodarstw rolnych posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych (tj. 22,6% ogólnej ich liczby w województwie) korzystało ze **wsparcia wykwalifikowanych doradców** przy czym w podejmowaniu decyzji w zakresie:

- ochrony roślin – 13,1 tys. (16,9%),
- nawożenia – 6,4 tys. (8,2%),
- chowu i hodowli zwierząt gospodarskich – 5,3 tys. (6,9%),
- wprowadzenia systemów kontroli bezpieczeństwa żywności – 2,4 tys. (3,1%),
- korzystania z Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013 – 5,6 tys. (7,2%),
- zagadnień prawnych – 1,9 tys. (2,5%),
- innych zagadnień i porad – 2,7 tys. (3,5%).

Środki ochrony roślin zastosowano w 18,3 tys. gospodarstw rolnych z powierzchnią użytków rolnych powyżej 1 ha, czyli w 23,5% ogółu tych gospodarstw, przy czym w 10,2 tys. gospodarstw (13,1%) użytkownicy skorzystali z personalnego doradztwa rolniczego, a w przypadku 10,1 tys. (13,0%) uwzględnili progi ekonomicznej szkodliwości stosowanych środków.

W 2013 r. użytkownicy 3,4 tys. gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, czyli 4,3% ogólnej liczby tych gospodarstw, skorzystali z systemów wspomaganie w podejmowaniu decyzji w ochronie roślin, a w przypadku 3,1 tys. (4,0%) gospodarstw skorzystali z innych źródeł doradztwa.

Prowadzony przez użytkownika monitoring organizmów szkodliwych był zastosowany w 7,1 tys. omawianych gospodarstw, tj. w 9,2% ich ogólnej liczby. Wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych w gospodarstwach następował wzrost zainteresowania doradztwem rolniczym. Ze wsparcia wykwalifikowanych doradców w 2013 r. korzystało od 6,8% użytkowników gospodarstw o areale 1–2 ha użytków rolnych do 59,1% – w grupie gospodarstw posiadających 100 ha i więcej użytków rolnych.

Znajomość zasad integrowanej ochrony roślin na poziomie wysokim, średnim i minimalnym, zgodnie z samooceną, wykazali użytkownicy 88,5% gospodarstw ogółem (89,3% gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych), natomiast użytkownicy pozostałych 11,5% gospodarstw ogółem (10,7% gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych) nie posiadali takiej wiedzy.

W roku gospodarczym 2012/13 w województwie podlaskim 63,8 tys. gospodarstw, tj. 82,2% ogółu gospodarstw z powierzchnią powyżej 1 ha użytków rolnych, wykazało **sprzedaż własnych produktów rolnych lub zwierząt gospodarskich**. Odsetek gospodarstw sprzedających produkty rolne wzrastał systematycznie od 42,6% w grupie obszarowej o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych do 99,3% wśród gospodarstw posiadających 50–100 ha użytków rolnych, a następnie zmniejszył się do 97,2% w gospodarstwach największych, tj. o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych.

W 2013 r. **kierującymi gospodarstwami rolnymi** byli najczęściej mężczyźni (79,7% ogółem). Biorąc pod uwagę wiek kierujących, dominowały wśród nich osoby mające 40–64 lata (64,9%).

Tabl. 2. *Gospodarstwa rolne według płci i wieku osoby kierującej w 2013 r.*

Gospodarstwa rolne	Kierujący											
	ogółem				mężczyźni				kobiety			
	ogółem	w wieku			razem	w wieku			razem	w wieku		
		poniżej 40 lat	40–64 lata	65 lat i więcej		poniżej 40 lat	40–64 lata	65 lat i więcej		poniżej 40 lat	40–64 lata	65 lat i więcej
O g ó ł e m ..	79083	23152	51323	4608	63062	18735	41482	2845	16022	4417	9842	1763
W tym indywidualne	79010	23141	51266	4603	62998	18725	41432	2841	16013	4416	9835	1762

W 2013 r. wśród osób kierujących gospodarstwami rolnymi 51,2% (w 2010 r. – 50,1%) posiadało wykształcenie rolnicze bądź ukończyło kurs rolniczy, natomiast w grupie kierujących gospodarstwami rolnymi o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych wskaźnik ten wynosił 52,1% (w 2010 r. – 50,2%). W miarę wzrostu powierzchni użytków rolnych odsetek kierujących gospodarstwami rolnymi posiadających wykształcenie rolnicze systematycznie zwiększał się od 23,6% w grupie gospodarstw o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych do 78,4% w przypadku gospodarstw posiadających

50–100 ha użytków rolnych, a następnie zmalał do 71,5% w gospodarstwach największych, czyli o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych.

Tabl. 3. Udział osób z wykształceniem rolniczym wśród kierujących gospodarstwami rolnymi według grup obszarowych użytków rolnych

L a t a	Ogółem	Grupy obszarowe użytków rolnych									
		do 1 ha włącznie	1–2	2–3	3–5	5–10	10–15	15–20	20–30	30–50	50 ha i więcej
w %											
2010 ^a ...	50,1	29,7	29,9	33,1	37,1	46,1	56,9	62,2	68,3	72,7	74,3
2013	51,2	6,0	23,6	35,3	39,9	44,1	59,4	64,5	70,8	75,9	76,9

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

W 2013 r. ukończeniem kursu rolniczego (jako najwyższym poziomem wykształcenia rolniczego) legitymował się co piąty (20,4%) kierujący gospodarstwem rolnym z powierzchnią użytków rolnych powyżej 1 ha (w 2010 r. – 21,1%).

Liczna grupa kierujących omawianymi gospodarstwami rolnymi posiadała wykształcenie rolnicze zasadnicze zawodowe lub średnie łącznie z policealnym. Ich odsetek ukształtował się odpowiednio na poziomie 14,6% (w 2010 r. – 14,4%) i 14,8% (w 2010 r. – 12,4%).

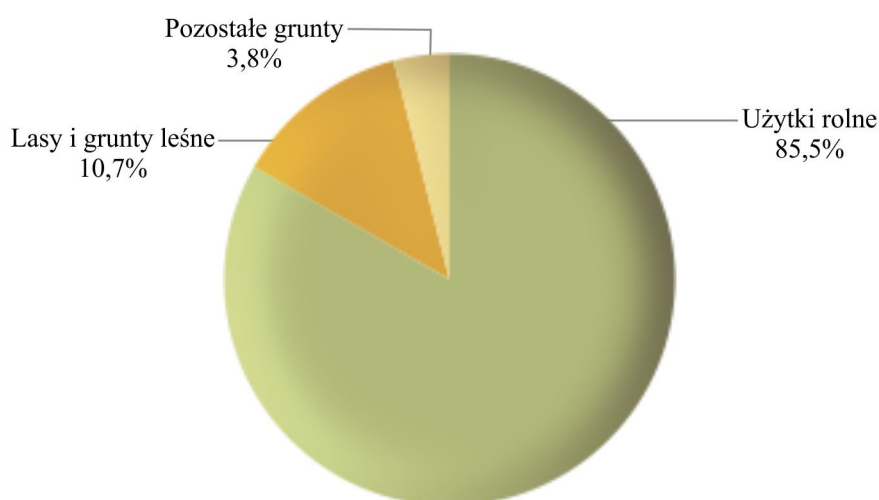
W porównaniu z wynikami PSR 2010 liczba osób z wyższym wykształceniem rolniczym kierujących gospodarstwami rolnymi o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych uległa niewielkiemu zmniejszeniu, a ich udział w ogólnej liczbie kierujących nie zmienił się i wyniósł 2,3%.

Zdecydowana większość osób kierujących gospodarstwami z powierzchnią powyżej 1 ha użytków rolnych (72,0%) posiadało ponad dziesięcioletnie doświadczenie w prowadzeniu gospodarstwa rolnego, w tym 37,3% to osoby prowadzące gospodarstwo ponad 20 lat.

UŻYTKOWANIE GRUNTÓW

W 2013 r. **ogólna powierzchnia gruntów** w użytkowaniu gospodarstw rolnych wynosiła 1256,8 tys. ha i w porównaniu z wynikami PSR 2010 zmniejszyła się o 4,1 tys. ha (o 0,3%). W gospodarstwach rolnych posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych znajdowało się 1253,8 tys. ha, tj. 99,8% powierzchni ogólnej.

Struktura użytkowania gruntów w gospodarstwach rolnych w 2013 r.

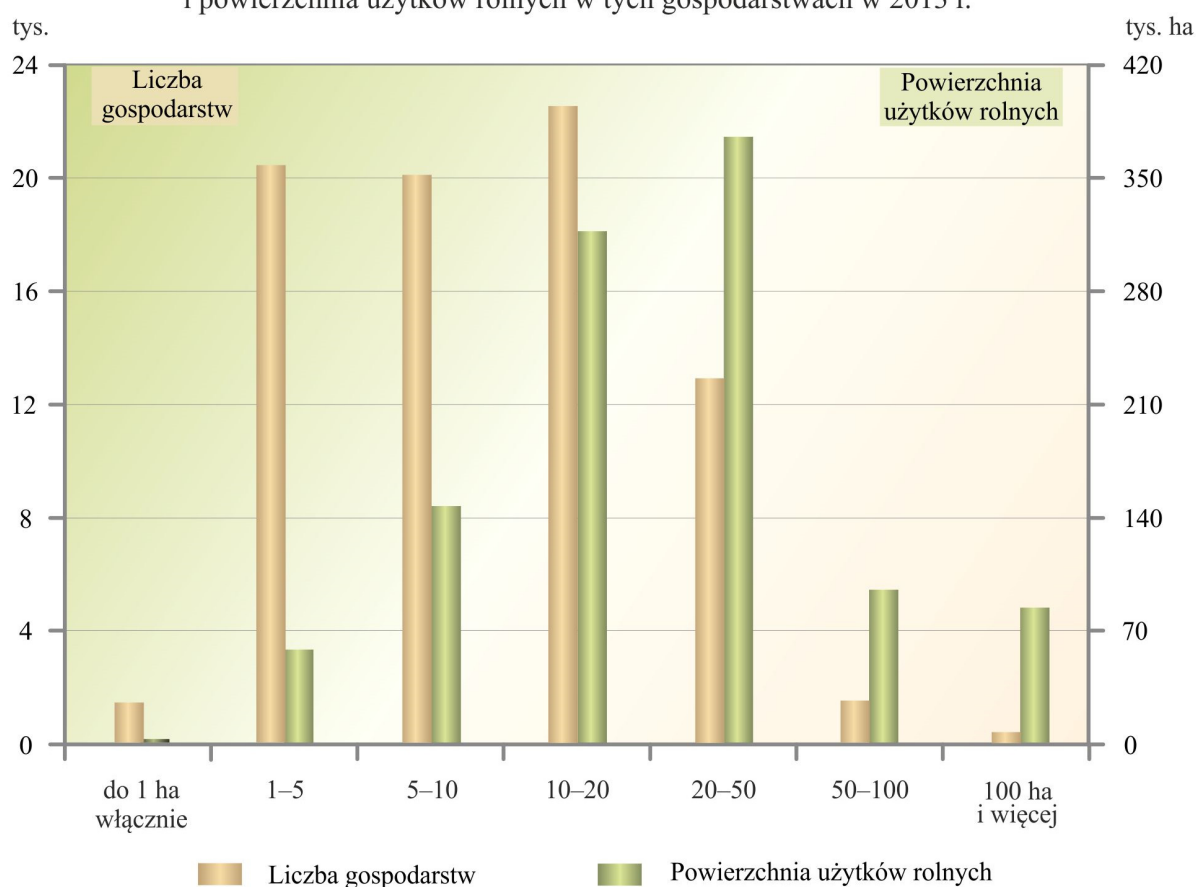
Dominujące w województwie podlaskim jednostki sektora prywatnego posiadały w użytkowaniu 1252,6 tys. ha, tj. 99,7% ogólnej powierzchni gruntów w gospodarstwach rolnych, natomiast pozostałe 4,2 tys. ha (0,3%) znajdowało się w sektorze publicznym.

Gospodarstwa indywidualne zajmowały obszar 1237,9 tys. ha, tj. 98,5% ogólnej powierzchni gospodarstw rolnych, w tym gospodarstwa indywidualne posiadające powyżej 1 ha użytków rolnych – aż 1234,9 tys. ha (również 98,5% ogółu gruntów w tej grupie obszarowej gospodarstw).

Powierzchnia **użytków rolnych** w gospodarstwach rolnych ogółem liczyła 1074,1 tys. ha, a liczba gospodarstw z użytkami rolnymi wynosiła 79,0 tys., z czego 1072,7 tys. ha należało do 77,6 tys. gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych.

W okresie trzech lat obszar użytków rolnych w gospodarstwach rolnych zwiększył się o 17,1 tys., tj. o 1,6%, a liczba gospodarstw z użytkami rolnymi uległa zmniejszeniu o 5,1 tys., tj. o 6,0%. Średnia powierzchnia użytków rolnych w gospodarstwach użytkujących grunty wynosiła 13,59 ha wobec 12,57 ha w 2010 r.

Liczba gospodarstw rolnych posiadających użytki rolne
i powierzchnia użytków rolnych w tych gospodarstwach w 2013 r.

Wśród gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych prawie połowa ich powierzchni (48,3%) znajdowała się w jednostkach zaliczanych do grupy obszarowej 15–50 ha użytków rolnych, a jednostki te stanowiły 27,3% ogółu omawianych gospodarstw. Udział gospodarstw o powierzchni 50 ha i więcej użytków rolnych w ogólnej liczbie gospodarstw o powierzchni większej niż 1 ha użytków rolnych wynosił zaledwie 2,4%, a użytki rolne w tych gospodarstwach stanowiły 16,5% ogólnego ich areálu. Liczną grupę (44,0% omawianych gospodarstw) tworzyły gospodarstwa o powierzchni 5–15 ha użytków rolnych, a areál użytków rolnych będący w ich posiadaniu obejmował 29,8% ogółu użytków rolnych w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

W 2013 r. powierzchnia użytków rolnych utrzymanych w dobrej kulturze rolnej wynosiła 1064,5 tys. ha i stanowiła 99,1% ogólnego areálu użytków rolnych (w 2010 r. – 98,1%). W wyodrębnionych grupach obszarowych wszystkie gospodarstwa utrzymywały użytki rolne według zasad dobrej kultury rolnej. Wyjątek stanowiły gospodarstwa najmniejsze, tj. do 1 ha użytków rolnych włącznie, w których odsetek takich gospodarstw wynosił 98,3%.

W strukturze użytkowanych gruntów dominowały zasiewy. Zajmowały one areál 625,7 tys. ha i stanowiły 58,3% ogółu powierzchni użytków rolnych (w 2010 r. – 57,3%). Znajdowały się one

w 72,3 tys. gospodarstw. Areal zasiewów w gospodarstwach posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych stanowił 99,8% ogólnej powierzchni zasianej i wynosił 624,7 tys. ha. **Grunty pod zasiewami** posiadało 71,2 tys. tych gospodarstw, tj. 91,7% ogólnej ich liczby. Odsetek gospodarstw z powierzchnią powyżej 1 ha użytków rolnych, które posiadały grunty pod zasiewami zwiększał się od 67,9% w przypadku jednostek o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych do 98,7% w grupie obszarowej 30–50 ha użytków rolnych, a następnie zmniejszył się do 93,3% wśród gospodarstw posiadających 100 ha i więcej użytków rolnych.

Grunty ugorowane zajmowały 22,6 tys. ha i stanowiły 3,5% gruntów ornych (2,1% ogólnej powierzchni użytków rolnych).

Łąki trwale uprawiano na areale 318,1 tys. ha, (w tym w gospodarstwach indywidualnych – 315,2 tys. ha), co w odniesieniu do danych z 2010 r. oznacza wzrost o 23,7 tys. ha (tj. o 8,0%). Znajdowały się one w 64,6 tys. gospodarstw, a ich średnia powierzchnia przypadająca na 1 gospodarstwo wynosiła 4,92 ha (w 2010 r. – 4,29 ha). W strukturze użytków rolnych ogółem łąki trwale stanowiły 29,6%, natomiast w gospodarstwach posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych zajmowały one 317,7 tys. ha, czyli 99,9% ogólnej powierzchni łąk w województwie. Odsetek gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych posiadających łąki trwale w ogólnej liczbie tych gospodarstw wynosił 82,4% i wzrastał od 54,0% w grupie obszarowej 1–2 ha użytków rolnych do 93,4% wśród gospodarstw o powierzchni 20–30 ha, a następnie zmniejszał się stopniowo w pozostałych grupach i w jednostkach największych (100 ha i więcej użytków rolnych) osiągnął 84,6%.

W 2013 r. areal **pastwisk trwałych** w gospodarstwach rolnych kształtował się na poziomie 91,1 tys. ha (w tym w gospodarstwach indywidualnych – 90,2 tys. ha) i uległ ograniczeniu o 19,6 tys. ha (o 17,7%) w porównaniu z zanotowanym w PSR 2010. Pastwiska zajmowały 8,5% ogółu użytków rolnych i znajdowały się w 21,8 tys. gospodarstw. Średnia ich powierzchnia przypadająca na 1 gospodarstwo wynosiła 4,19 ha (w 2010 r. – 3,39 ha). Odsetek gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych posiadających pastwiska trwale ukształtował się na poziomie 28,0% i wzrastał od 3,6% w grupie gospodarstw o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych do 51,0% w przypadku gospodarstw posiadających 30–50 ha użytków rolnych, a następnie zmalał do 44,2% wśród gospodarstw o areale 100 ha użytków rolnych i więcej.

Łączna powierzchnia **upraw trwałych** w gospodarstwach rolnych ukształtowała się na poziomie 5,7 tys. ha (w 2010 r. – 6,1 tys. ha), w tym areal sadów wynosił 4,5 tys. ha, a stanowiły one odpowiednio 0,5% i 0,4% ogólnej powierzchni użytków rolnych. W gospodarstwach indywidualnych znajdowało się 99,9% ogólnego arealu upraw trwałych w województwie. Uprawy trwale prowadzono w 4,4 tys. ogółu gospodarstw rolnych, w tym sady – w 3,1 tys. gospodarstw. Średnia powierzchnia

upraw trwałych przypadająca na 1 gospodarstwo osiągnęła poziom 1,31 ha, natomiast sadów – 1,47 ha.

Odsetek gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych prowadzących uprawy trwałe w ogólnej liczbie tych gospodarstw wynosił 5,6% i wzrastał od 2,5% wśród gospodarstw o powierzchni 1–3 ha użytków rolnych do 8,3% w jednostkach o areale 20–30 ha użytków rolnych, a następnie zmniejszył się do 7,7% w grupie gospodarstw 30–50 ha użytków rolnych i ponownie wzrastał do 13,4% wśród gospodarstw największych, tj. o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych.

W 2013 r. powierzchnia **ogrodów przydomowych** wynosiła 1,2 tys. ha i w porównaniu z zanotowaną w 2010 r. uległa zmniejszeniu o 0,3 tys. ha, tj. o 21,6%. Uprawą ogrodów przydomowych zajmowały się tylko gospodarstwa indywidualne (18,0 tys.), a średnia ich powierzchnia w gospodarstwie nie przekroczyła 0,10 ha we wszystkich grupach obszarowych użytków rolnych. W strukturze zasiewów w ogrodach przydomowych dominowały warzywa (59,9%) oraz ziemniaki (25,2%).

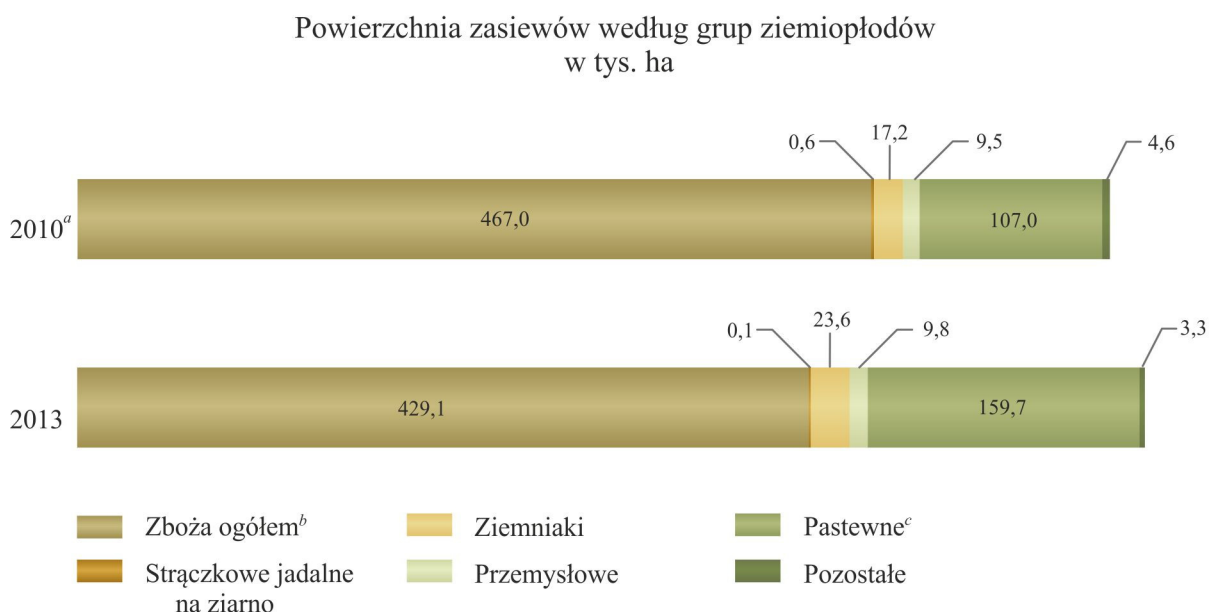
Lasy i grunty leśne w gospodarstwach rolnych w 2013 r. zajmowały 134,7 tys. ha, tj. 10,7% ich ogólnej powierzchni. Areal lasów w okresie trzech lat uległ zmniejszeniu o 12,2 tys. ha, tj. o 8,3%. Średnia powierzchnia lasów i gruntów leśnych przypadająca na 1 gospodarstwo osiągnęła poziom 2,43 ha. Użytkowanie powierzchni leśnej i gruntów leśnych deklarowało 55,3 tys. gospodarstw rolnych, czyli o 8,2 tys., tj. o 13,0% mniej niż w 2010 r. W posiadaniu gospodarstw indywidualnych znajdowało się 134,1 tys. ha, tj. 99,6% ogólnych zasobów lasów i gruntów leśnych w gospodarstwach rolnych w województwie.

Odsetek gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych posiadających lasy ukształtował się na poziomie 70,4% i wzrastał od 38,7% wśród gospodarstw o areale 1–2 ha użytków rolnych do 86,4% w grupie obszarowej 30–50 ha użytków rolnych, a następnie zmalał do 77,9% w przypadku gospodarstw największych, tj. o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych.

Pozostałe grunty (powierzchnia pod zabudowaniami, podwórzami, placami, ogrodami ozdobnymi, parkami, torfowiskami, nieużytkami itp.) zajmowały 48,0 tys. ha, tj. 3,8% ogólnego arealu gruntów znajdujących się w użytkowaniu gospodarstw rolnych. W odniesieniu do danych uzyskanych w PSR 2010 powierzchnia ta uległa zmniejszeniu (o 9,0 tys. ha, tj. o 15,8%). Zdecydowana większość gospodarstw o areale powyżej 1 ha użytków rolnych (88,7%) posiadała pozostałe grunty, a najwyższy odsetek takich jednostek (99,0%) odnotowano w grupie obszarowej 30–50 ha użytków rolnych, natomiast najniższy (64,6%) – wśród gospodarstw o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych. Średnia powierzchnia pozostałych gruntów przypadająca na 1 gospodarstwo rolne wynosiła 0,69 ha.

POWIERZCHNIA ZASIEWÓW

W czerwcu 2013 r. w województwie podlaskim powierzchnia gruntów pod zasiewami wynosiła 625,7 tys. ha i w strukturze użytków rolnych zajmowała 58,3%. Pod zasiewy w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych przeznaczono 624,7 tys. ha, tj. 58,2% ogółu użytków rolnych. W porównaniu z danymi uzyskanymi w PSR 2010 powierzchnia zasiewów zwiększyła się o 19,9 tys. ha, tj. o 3,3%. W gospodarstwach indywidualnych powierzchnia zajęta pod zasiewy ukształtowała się na poziomie 615,4 tys. ha i stanowiła 98,4% ogólnego areалу zasiewów w województwie.

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego. ^b Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi oraz gryka, proso i inne zbożowe, łącznie z kukurydzą na ziarno. ^c Łącznie z mieszankami zbożowo-strączkowymi.

W okresie trzech lat najwyższy wzrost (o 59,1%) powierzchni zasiewów wśród gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych zanotowano w jednostkach o areale 50–100 ha użytków rolnych, natomiast największy spadek (o 17,4%) – w grupie gospodarstw posiadających 1–2 ha użytków rolnych.

W analizowanym okresie ograniczeniu uległa liczba gospodarstw rolnych prowadzących uprawę roślin. W 2013 r. wynosiła ona 72,3 tys. i zmalała o 3,3 tys. ha, tj. o 4,4% (w tym gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych – o 4,2 tys., tj. o 5,5%) w odniesieniu do zanotowanej w PSR 2010. Zwiększył się natomiast udział gospodarstw rolnych zajmujących się produkcją roślinną w ogólnej liczbie gospodarstw – z 89,9% w 2010 r. do 91,4% w 2013 r., (w jednostkach posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych – z 90,1% do 91,7%).

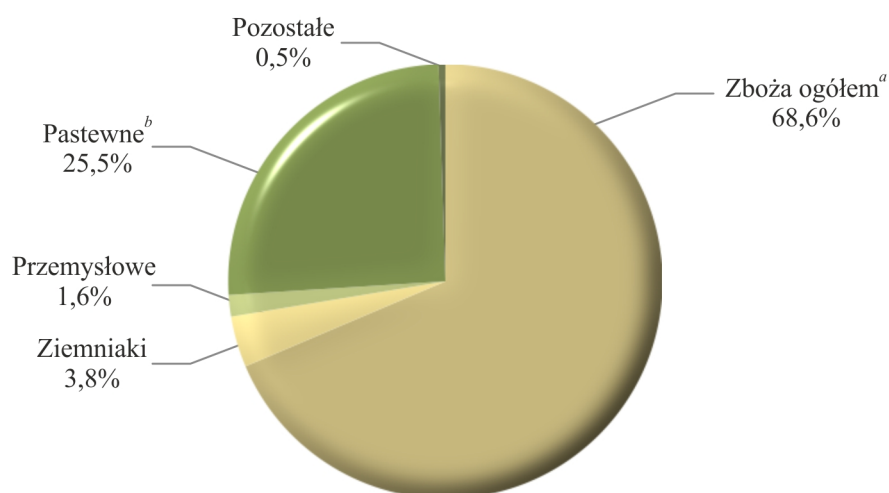
Wśród gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych najniższy odsetek (67,9%) jednostek zajmujących się uprawą ziemiopłodów rolnych i ogrodniczych wystąpił w grupie gospodarstw o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych. Wzrastał on systematycznie aż do 98,7% w przypadku gospodarstw posiadających 30–50 ha użytków rolnych, a następnie zmniejszył się do 93,3% w grupie o areale 100 ha i więcej użytków rolnych.

Średnia powierzchnia zasiewów przypadająca na 1 gospodarstwo ogółem zajmujące się uprawą roślin zwiększyła się z 8,01 ha w 2010 r. do 8,66 ha w 2013 r. (w gospodarstwach o areale powyżej 1 ha – z 8,04 ha do 8,77 ha).

Struktura zasiewów w 2013 r. przedstawiała się następująco:

- zboża ogółem (tj. zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi oraz gryka, proso i inne zbożowe, łącznie z kukurydzą na ziarno) zajmowały powierzchnię 429,1 tys. ha, co stanowiło 68,6% ogólnej powierzchni zasiewów,
- pod strączkowe jadalne na ziarno przeznaczono 0,1 tys. ha, tj. tylko 0,02% powierzchni pod zasiewami,
- ziemniaki uprawiano na 23,6 tys. ha i zajmowały one 3,8% powierzchni zasiewów ogółem,
- pod uprawę roślin przemysłowych przeznaczono 9,8 tys. ha, tj. 1,6% powierzchni zasianej,
- rośliny pastewne (łącznie z mieszankami zbożowo-strączkowymi) uprawiano na 159,7 tys. ha, co stanowiło 25,5% ogólnej powierzchni zasiewów,
- rośliny pozostałe zajmowały 3,3 tys. ha, tj. 0,5% powierzchni przeznaczonej pod zasiewy.

Struktura powierzchni zasiewów w 2013 r.

^a Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi oraz gryka, proso i inne zbożowe, łącznie z kukurydzą na ziarno. ^b Łącznie z mieszankami zbożowo-strączkowymi.

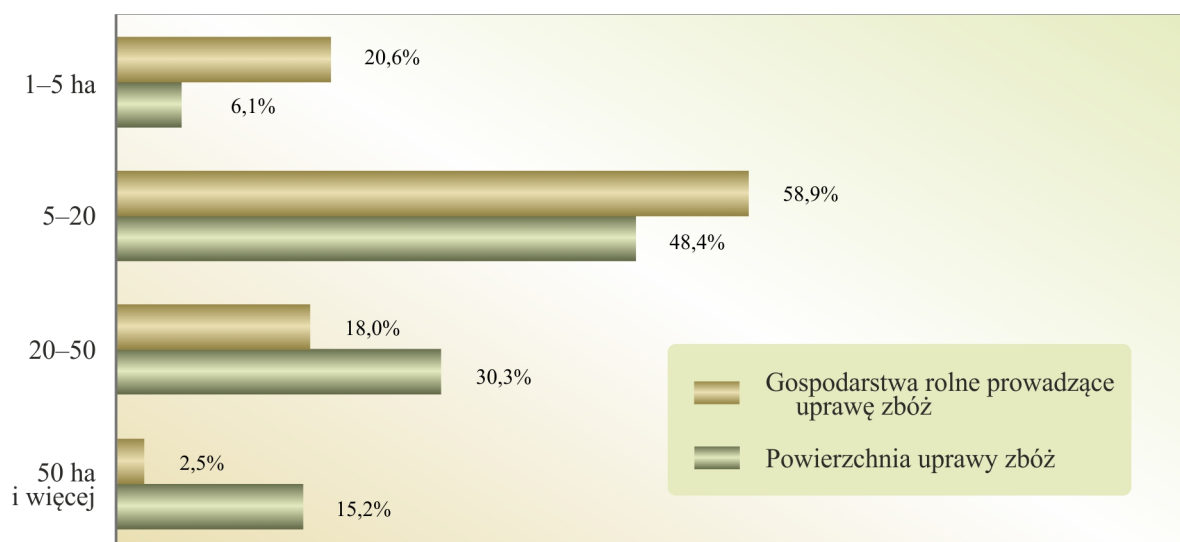
Zboża

W 2013 r. areał uprawy zbóż ogółem kształtował się na poziomie 429,1 tys. ha, w tym w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych – 428,3 tys. ha i obejmował po 68,6% powierzchni zasiewów w tych grupach gospodarstw. Ogólna powierzchnia uprawy zbóż zmniejszyła się o 8,1% w porównaniu z zanotowaną w 2010 r. W gospodarstwach indywidualnych pod uprawę zbóż przeznaczono 421,4 tys. ha (tj. 98,2% ogólnego areału ich upraw w województwie). Zboża podstawowe z mieszankami zbożowymi uprawiano łącznie na powierzchni 405,5 tys. ha, czyli o 44,5 tys. ha, tj. o 9,9% mniejszej niż w 2010 r.

Liczba gospodarstw prowadzących uprawę zbóż w 2013 r. wynosiła 65,4 tys., w tym gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych – 64,5 tys. i stanowiła odpowiednio po 90,5% gospodarstw rolnych zajmujących się produkcją ziemiopłodów w odpowiednich grupach. Odsetek gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych uprawiających zboża w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających grunty pod zasiewami wzrastał od 80,4% wśród gospodarstw o powierzchni 1–3 ha użytków rolnych do 94,6% w grupie obszarowej 10–15 ha użytków rolnych, a następnie zmniejszał się aż do 89,8% w przypadku gospodarstw największych, tj. o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych.

Udział zbóż w ogólnej powierzchni zasiewów w poszczególnych grupach omawianych gospodarstw wyodrębnionych ze względu na areał użytków rolnych był zróżnicowany i wahał się od 60,6% w jednostkach 30–50 ha użytków rolnych do 85,7% w podmiotach o obszarze 2–3 ha użytków rolnych. Średnia powierzchnia zasiewów zbóż ogółem w 1 gospodarstwie rolnym zajmującym się ich uprawą wynosiła 6,56 ha (w tym w gospodarstwach powyżej 1 ha użytków rolnych – 6,64 ha).

Struktura powierzchni uprawy zbóż w gospodarstwach posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych oraz liczby gospodarstw prowadzących ich uprawę według grup obszarowych użytków rolnych w 2013 r.

Wśród gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych najliczniejszą grupę (58,9% ogółu) stanowiły jednostki o powierzchni 5–20 ha użytków rolnych, w których znajdowała się ponad połowa (48,4%) areалу uprawy zbóż w województwie. Na uwagę zasługują również gospodarstwa o powierzchni 20 ha użytków rolnych i więcej, do których należało 20,5% ogółu jednostek zajmujących się uprawą zbóż, a powierzchnia ich uprawy w tych gospodarstwach stanowiła 45,5% ogólnego areалу zbóż. Pozostałe 6,1% powierzchni zbóż zanotowano w gospodarstwach posiadających 1–5 ha użytków rolnych. Najbardziej liczną grupę (68,6%) wśród omawianych gospodarstw stanowiły te, które uprawiały zboża na plantacjach o powierzchni 2–10 ha. Znajdowała się w nich ponad połowa (51,0%) ogólnego areалу zbóż.

Tabl. 4. *Gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych prowadzące uprawę zbóż i średnia powierzchnia uprawy zbóż w 1 gospodarstwie według grup obszarowych użytków rolnych*

Grupy obszarowe użytków rolnych	2010 ^a			2013		
	gospodarstwa rolne prowadzące uprawę zbóż		średnia powierzchnia uprawy zbóż w 1 gospodarstwie w ha	gospodarstwa rolne prowadzące uprawę zbóż		średnia powierzchnia uprawy zbóż w 1 gospodarstwie w ha
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach		w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	
O g ó ł e m	71206	100,0	6,56	64454	100,0	6,64
1–2 ha	3657	5,1	1,08	2452	3,8	1,07
2–3	4318	6,1	1,58	4224	6,6	1,78
3–5	8033	11,3	2,36	6597	10,2	2,45
5–10	19456	27,3	4,05	17564	27,3	4,10
10–15	14736	20,7	6,11	12828	19,9	6,06
15–20	8599	12,1	7,90	7548	11,7	7,64
20–50	11274	15,8	11,91	11621	18,0	11,15
50 ha i więcej	1133	1,6	58,25	1620	2,5	40,16

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

W strukturze gospodarstw rolnych posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych i prowadzących uprawę zbóż według grup obszarowych użytków rolnych w 2013 r., w porównaniu z 2010 r., odnotowano spadek odsetka gospodarstw o areale użytków rolnych 1–2 ha oraz 3–20 ha (z wyjątkiem przedziału 5–10 ha użytków rolnych, dla którego omawiany odsetek utrzymał na niezmiennym poziomie), zaś udział gospodarstw o powierzchni 2–3 ha oraz 20 ha i więcej użytków rolnych uległ zwiększeniu.

W omawianych gospodarstwach w 2013 r., w odniesieniu do 2010 r., w strukturze powierzchni zasiewów zbóż podstawowych z mieszankami zbożowymi wzrósł udział: pszenicy ozimej (o 1,9 p. proc.), mieszanek zbożowych ozimych (o 1,3 p. proc.), pszenżyta ozimego (o 1,1 p. proc.) oraz pszenżyta jarego i mieszanek zbożowych jarych (po 0,3 p. proc.), natomiast zmniejszył się odsetek żyta

(o 2,6 p. proc.), owsa (o 1,7 p. proc.), jęczmienia jarego (o 0,4 p. proc.) i pszenicy jarej (o 0,2 p. proc.). Udział jęczmienia ozimego utrzymał się na poziomie z 2010 r.

Liczba gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych i prowadzących uprawę poszczególnych gatunków zbóż w 2013 r. kształtowała się następująco:

- pszenicę ozimą uprawiało 7,0 tys. gospodarstw (10,9% ogólnej liczby gospodarstw uprawiających zboża),
- pszenicę jarą – 6,7 tys. gospodarstw (10,4%),
- żyto – 22,0 tys. gospodarstw (34,1%),
- jęczmień ozimy – 2,0 tys. gospodarstw (3,1%),
- jęczmień jary – 5,0 tys. gospodarstw (7,8%),
- owies – 13,3 tys. gospodarstw (20,7%),
- pszenżyto ozime – 21,8 tys. gospodarstw (33,8%),
- pszenżyto jare – 3,3 tys. gospodarstw (5,1%),
- mieszanki zbożowe ozime – 3,8 tys. gospodarstw (5,9%),
- mieszanki zbożowe jare – 38,6 tys. gospodarstw (59,9%),
- kukurydzę na ziarno – 3,8 tys. gospodarstw (5,9%),
- grykę – 1,2 tys. gospodarstw (1,9%).

Strączkowe jadalne

W 2013 r. rośliny strączkowe jadalne zbierane na ziarno w województwie podlaskim uprawiało 38 gospodarstw na powierzchni 123 ha (wszystkie posiadały powyżej 1 ha użytków rolnych). Rośliny te prawie w całości były uprawiane w gospodarstwach indywidualnych. W porównaniu z 2010 r. areał ich uprawy zmniejszył się aż o 481 ha (o 79,6%).

Przeciętna powierzchnia strączkowych jadalnych przypadająca na 1 gospodarstwo zajmujące się ich uprawą wynosiła 3,23 ha. Najmniejszy średni areał uprawy tej grupy roślin (0,42 ha) zanotowano wśród gospodarstw posiadających 10–15 ha użytków rolnych, a największy (11,54 ha) – w gospodarstwach o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych.

Ziemniaki

Areał uprawy ziemniaków w 2013 r. wynosił 23,6 tys. ha. Ich uprawa skupiła się przede wszystkim w gospodarstwach indywidualnych. W porównaniu z danymi z 2010 r. powierzchnia ziemniaków zwiększyła się o 6,4 tys. ha, tj. o 37,4%. W strukturze zasiewów ziemniaki zajmowały 3,8% wobec 2,8% w 2010 r.

Uprawę ziemniaków prowadzono w 27,6 tys. gospodarstw, czyli w 38,2% ogólnej liczby gospodarstw posiadających grunty pod zasiewami (w tym w 38,7% ogółu gospodarstw z powierzchnią powyżej 1 ha użytków rolnych). Odsetek gospodarstw uprawiających ziemniaki wzrastał od 16,1% w jednostkach o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych do 48,2% w przypadku gospodarstw z grupy obszarowej 10–15 ha użytków rolnych, a następnie zmniejszył się do 14,6% w gospodarstwach największych, tj. posiadających 100 ha i więcej użytków rolnych.

Średnia powierzchnia uprawy ziemniaków w 1 gospodarstwie rolnym zajmującym się ich uprawą wynosiła 0,86 ha.

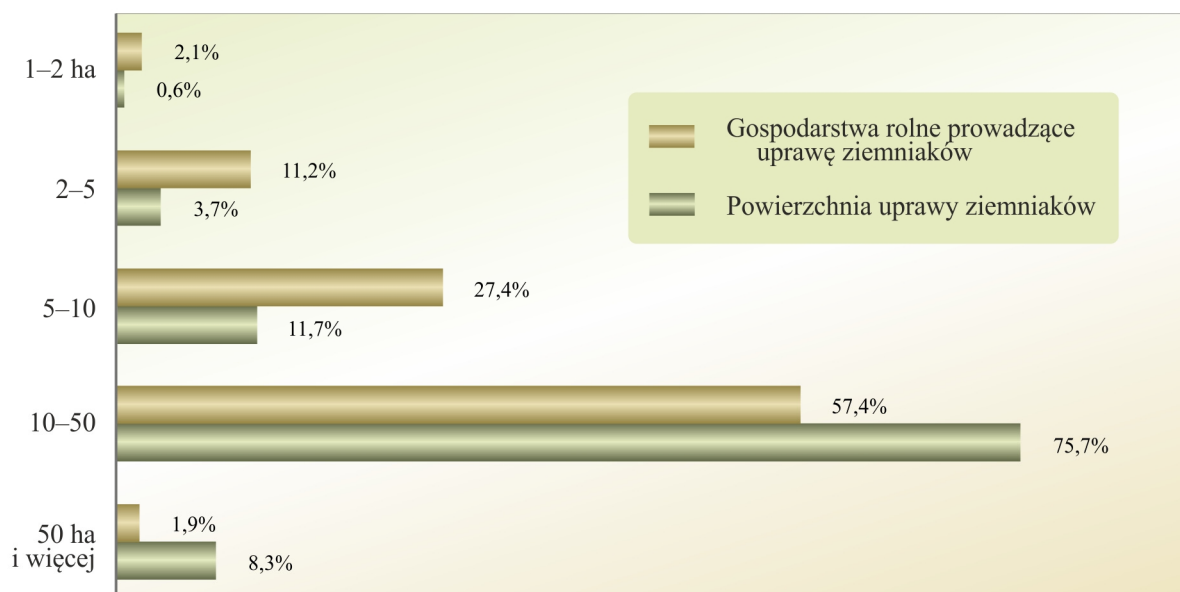
Tabl. 5. Gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych prowadzące uprawę ziemniaków i średnia powierzchnia uprawy ziemniaków w 1 gospodarstwie według grup obszarowych użytków rolnych

Grupy obszarowe użytków rolnych	2010 ^a			2013		
	Gospodarstwa prowadzące uprawę ziemniaków		Średnia powierzchnia uprawy ziemniaków w 1 gospodarstwie w ha	Gospodarstwa prowadzące uprawę ziemniaków		Średnia powierzchnia uprawy ziemniaków w 1 gospodarstwie w ha
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach		w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	
O g ó ł e m	37881	100,0	0,45	27576	100,0	0,86
1–2 ha	1165	3,1	0,26	572	2,1	0,23
2–5	4908	13,0	0,28	3099	11,2	0,28
5–10	10345	27,3	0,34	7564	27,4	0,37
10–50	21031	55,5	0,49	15810	57,4	1,13
50 ha i więcej	432	1,1	3,61	531	1,9	3,71

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

Największa grupa gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych uprawiała ziemniaki na powierzchni nieprzekraczającej 1 ha. Liczyła ona 24,1 tys., tj. 87,3% ogółu gospodarstw prowadzących uprawę ziemniaków, przy czym średnia powierzchnia ich uprawy w tej grupie wynosiła 0,27 ha. Następną grupę pod względem liczebności (1,2 tys., czyli 4,5%) stanowiły gospodarstwa uprawiające od 2 do 5 ha ziemniaków, zaś średnia powierzchnia uprawy ziemniaków w tej grupie wynosiła 3,11 ha.

Struktura powierzchni uprawy ziemniaków w gospodarstwach posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych oraz liczby gospodarstw prowadzących ich uprawę według grup obszarowych użytków rolnych w 2013 r.

Rzepak i rzepik

W 2013 r., powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku kształtowała się na poziomie 9,3 tys. ha i była o 1,0 tys. ha (o 12,5%) większa niż w 2010 r. Uprawa rzepaku była w całości prowadzona w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych, z czego 7,8 tys. ha zanotowano w gospodarstwach indywidualnych. W strukturze zasiewów rzepak i rzepik zajmowały 1,5% (w 2010 r. – 1,4%). Liczba gospodarstw rolnych prowadzących uprawę tych roślin wynosiła 1,1 tys. Średnia powierzchnia plantacji rzepaku i rzepiku w 1 gospodarstwie rolnym zajmującym się uprawą omawianych roślin uległa zmniejszeniu z 9,67 ha w 2010 r. do 8,30 ha w 2013 r.

Ponad połowa powierzchni zasiewów rzepaku i rzepiku (56,1%) znajdowała się w gospodarstwach posiadających 50 ha i więcej użytków rolnych, a liczba tych gospodarstw stanowiła 14,5% ogółu gospodarstw prowadzących ich uprawę, natomiast średnia powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku w omawianej grupie gospodarstw wynosiła 32,18 ha. Niewielkie znaczenie w uprawie tych roślin miały gospodarstwa z grupy obszarowej użytków rolnych od 1 do 5 ha. Stanowiły one 12,2% ogółu gospodarstw uprawiających rzepak i rzepik, a zanotowano w nich zaledwie 3,8% ogólnej powierzchni zasiewów tych roślin.

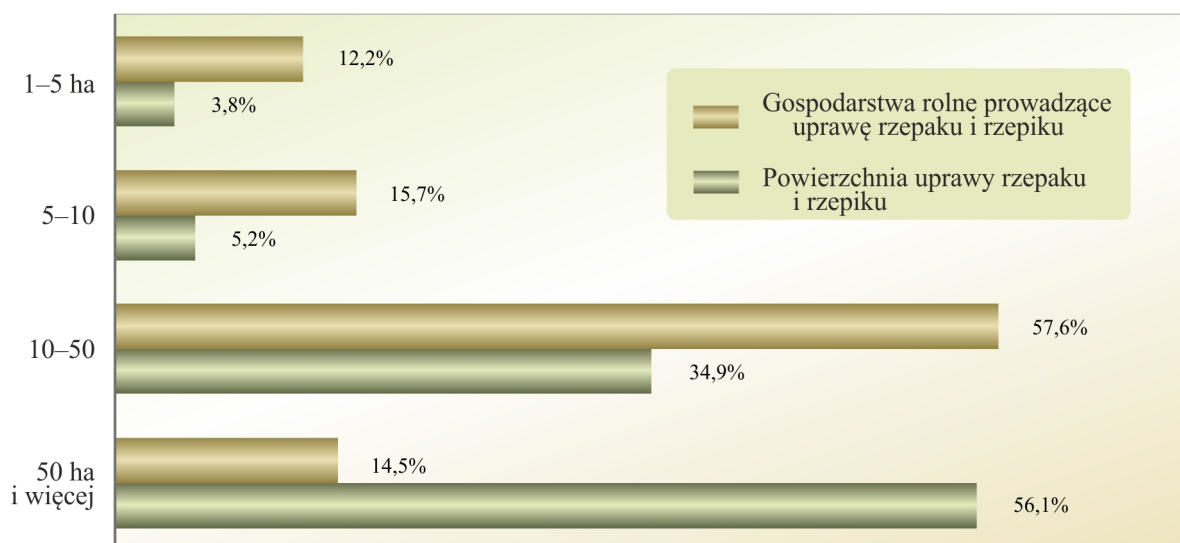
Tabl. 6. Gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych prowadzące uprawę rzepaku i rzepiku oraz średnia powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku w 1 gospodarstwie według grup obszarowych użytków rolnych

Grupy obszarowe użytków rolnych	2010 ^a			2013		
	gospodarstwa prowadzące uprawę rzepaku i rzepiku		średnia powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku w 1 gospodarstwie w ha	gospodarstwa prowadzące uprawę rzepaku i rzepiku		średnia powierzchnia uprawy rzepaku i rzepiku w 1 gospodarstwie w ha
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach		w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	
O g ó ł e m	859	100,0	9,67	1126	100,0	8,30
1–2 ha	37	4,3	1,25	–	–	–
2–5	94	11,0	2,23	137	12,2	2,59
5–10	178	20,7	3,16	177	15,7	2,73
10–50	415	48,3	5,52	649	57,6	5,03
50 ha i więcej	135	15,7	38,49	163	14,5	32,18

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

Największą grupę gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych prowadzących uprawę rzepaku i rzepiku stanowiły gospodarstwa uprawiające te rośliny na powierzchni od 2 do 5 ha. Liczyła ona 0,5 tys. gospodarstw i obejmowała 40,2% ogółu gospodarstw zajmujących się uprawą rzepaku i rzepiku, przy czym średnia powierzchnia ich plantacji w tej grupie wynosiła 3,11 ha. Na uwagę zasługuje grupa gospodarstw prowadzących uprawę omawianych roślin na powierzchni 20 ha i większej. Areal uprawy rzepaku i rzepiku w tych gospodarstwach stanowił 47,8% ogólnej powierzchni ich zasiewów, a średnia powierzchnia plantacji wynosiła 53,88 ha.

Struktura powierzchni uprawy rzepaku i rzepiku w gospodarstwach posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych oraz liczby gospodarstw prowadzących ich uprawę według grup obszarowych użytków rolnych w 2013 r.

Warzywa gruntowe

Areał uprawy warzyw gruntowych w 2013 r. wynosił 1,3 tys. ha i zajmował w strukturze zasiewów 0,2%. W porównaniu z 2010 r. powierzchnia uprawy warzyw w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych zmniejszyła się tylko o 19 ha, (tj. o 1,4%). Uprawa warzyw gruntowych była skoncentrowana w gospodarstwach posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych i prowadzona niemal w całości przez gospodarstwa indywidualne.

Uprawą warzyw gruntowych zajmowało się 2,0 tys. gospodarstw rolnych, tj. 2,8% jednostek prowadzących uprawę ziemiopłodów, natomiast dla gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych udział ten wynosił 2,9%. Średnia powierzchnia uprawy warzyw w 1 gospodarstwie wynosiła 0,66 ha wobec 0,95 ha w 2010 r. Najwyższy odsetek gospodarstw produkujących warzywa gruntowe wśród ogółu jednostek zajmujących się uprawą roślin odnotowano w grupach obszarowych o powierzchni użytków rolnych 100 ha i więcej (4,7%) i 10–15 ha (3,7%), natomiast w pozostałych grupach gospodarstw udział ten był mniejszy i wahał się od 2,1% do 3,2%.

Tabl. 7. *Gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych prowadzące uprawę warzyw gruntowych i średnia powierzchnia uprawy warzyw gruntowych przypadająca na 1 gospodarstwo według grup obszarowych użytków rolnych*

Grupy obszarowe użytków rolnych	2010 ^a			2013		
	gospodarstwa prowadzące uprawę warzyw gruntowych		średnia powierzchnia uprawy warzyw gruntowych w 1 gospodarstwie w ha	gospodarstwa prowadzące uprawę warzyw gruntowych		średnia powierzchnia uprawy warzyw gruntowych w 1 gospodarstwie w ha
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach		w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	
O g ó ł e m	1438	100,0	0,95	2030	100,0	0,66
1–2 ha	113	7,8	0,24	102	5,0	0,23
2–5	241	16,8	0,45	274	13,5	0,98
5–10	375	26,1	0,59	451	22,2	0,47
10–50	690	48,0	0,84	1154	56,8	0,45
50 ha i więcej	19	1,3	22,52	50	2,5	6,49

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

Najwięcej gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych produkujących warzywa gruntowe uprawiało je na powierzchni poniżej 0,10 ha (49,4% ogółu) oraz od 0,10 ha do 0,50 ha (32,1%). Areał zajęty pod uprawę warzyw w tych grupach gospodarstw był niewielki i stanowił odpowiednio 2,0% i 8,6% ogólnej powierzchni ich uprawy. Największy udział (41,8%) w powierzchni zasianej warzywami gruntowymi miały gospodarstwa, w których skala ich uprawy wynosiła 5 ha i więcej, jednak odsetek tych gospodarstw w ogólnej liczbie gospodarstw prowadzących uprawę warzyw był niski i kształtował się na poziomie 2,1%.

Truskawki i poziomki gruntowe

W 2013 r. powierzchnia uprawy truskawek i poziomek gruntowych oraz spod osłon wynosiła 1,3 tys. ha i w porównaniu z 2010 r. zwiększyła się tylko o 55 ha, tj. o 4,5%. W strukturze zasiewów stanowiła ona 0,2%. Uprawa truskawek oraz poziomek była prowadzona wyłącznie przez gospodarstwa posiadające powyżej 1 ha użytków rolnych. Udział gospodarstw indywidualnych w ogólnej powierzchni uprawy omawianych roślin wynosił 97,3%.

Uprawą truskawek i poziomek na gruntach ornych i pod osłonami zajmowało się 1,5 tys. gospodarstw, tj. 2,1% ogółu gospodarstw prowadzących uprawy ziemniaków rolnych lub ogrodniczych. Średnia powierzchnia uprawy truskawek łącznie z poziomkami w 1 gospodarstwie wynosiła 0,86 ha wobec 0,76 ha w 2010 r.

Tabl. 8. *Gospodarstwa rolne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych prowadzące uprawę truskawek i poziomek gruntowych i spod osłon oraz średnia powierzchnia uprawy truskawek i poziomek gruntowych w 1 gospodarstwie według grup obszarowych użytków rolnych*

Grupy obszarowe użytków rolnych	2010 ^a			2013		
	gospodarstwa prowadzące uprawę truskawek i poziomek gruntowych i spod osłon		średnia powierzchnia uprawy truskawek i poziomek gruntowych i spod osłon w 1 gospodarstwie w ha	gospodarstwa prowadzące uprawę truskawek i poziomek gruntowych i spod osłon		średnia powierzchnia uprawy truskawek i poziomek gruntowych i spod osłon w 1 gospodarstwie w ha
	w liczbach bezwzględnych	w odsetkach		w liczbach bezwzględnych	w odsetkach	
O g ó ł e m	1610	100,0	0,76	1486	100,0	0,86
1–2 ha	66	4,1	0,37	22	1,5	1,22
2–5	181	11,3	0,33	74	5,0	0,25
5–10	406	25,2	0,39	398	26,8	0,27
10–50	916	56,9	0,79	930	62,6	0,83
50 ha i więcej	41	2,5	6,24	61	4,1	5,82

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

Najwyższy udział (0,7%) truskawek i poziomek uprawianych na gruntach ornych i pod osłonami w ogólnej powierzchni zasiewów odnotowano w gospodarstwach posiadających 1–2 ha użytków rolnych. W pozostałych grupach gospodarstw wyodrębnionych ze względu na powierzchnię użytków rolnych był on znacznie mniejszy i wynosił od 0,05% do 0,4%.

Nawadnianie

W 2013 r. urządzenia do nawadniania użytków rolnych oraz odpowiednie zasoby wody posiadało 217 gospodarstw, tj. 0,3% wszystkich gospodarstw rolnych. Przy istniejących zasobach wody i posiadanych przez te gospodarstwa urządzeniach, wykazano możliwość nawadniania 1,8 tys. ha użytków rolnych, czyli zaledwie 0,2% ich ogólnej powierzchni. W roku gospodarczym 2012/13 zastosowano nawadnianie (przynajmniej raz w roku) tylko w 123 jednostkach, tj. w 0,2% ogółu gospodarstw rolnych.

Najwyższy odsetek gospodarstw (1,3%), które nawadniały uprawy odnotowano w jednostkach największych, czyli posiadających 100 ha i więcej użytków rolnych.

ZWIERZĘTA GOSPODARSKIE

W 2013 r. odnotowano 48,0 tys. gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie, co stanowiło 60,7% ogółu gospodarstw rolnych.

Pogłowie poszczególnych gatunków zwierząt w 2013 r. kształtowało się następująco:

- bydło – 935,4 tys. szt., w tym krowy – 452,3 tys. szt.,
- trzoda chlewna – 400,1 tys. szt., w tym lochy – 32,8 tys. szt.,
- owce – 21,2 tys. szt.,
- kozy – 1,9 tys. szt.,
- konie – 20,8 tys. szt.,
- drób ogółem (w wieku powyżej 2 tygodni) – 7135,4 tys. szt.,
- króliki (samice reprodukcyjne) – 13,9 tys. szt.,
- pozostałe zwierzęta futerkowe (samice) – 13,7 tys. szt.

Ponadto zarejestrowano 16,7 tys. pni pszczelich.

W porównaniu z wynikami spisu przeprowadzonego w 2010 r. zaobserwowano spadek liczebności populacji następujących gatunków zwierząt gospodarskich: trzody chlewnej – o 27,6% (w tym loch – o 36,6%), krów – o 1,1%, owiec – o 3,8%, kóz – o 30,6%, królików – o 2,2% oraz drobiu ogółem – o 15,0%. W przypadku pozostałych gatunków odnotowano wzrost liczebności stada i tak pogłowie bydła zwiększyło się o 6,4%, koni – o 6,5%, a pozostałych zwierząt futerkowych (samic) – o 4,2%.

Zdecydowana większość zwierząt gospodarskich znajdowała się w gospodarstwach indywidualnych, które posiadały: 99,8% ogółu pogłowia bydła (w 2010 r. – również 99,8%), 95,9% pogłowia świń (w 2010 r. – 96,6%) oraz 99,9% pogłowia owiec (w 2010 r. – 99,8%).

W strukturze pogłowia bydła ogółem w 2013 r. aż 48,4% stanowiły krowy. W porównaniu z danymi uzyskanymi ze spisu przeprowadzonego w 2010 r. ich odsetek obniżył się o 3,6 p. proc. Warto jednak zwrócić uwagę na znaczący udział krów mlecznych (97,4%) w ogólnym pogłowiu krów w województwie w 2013 r., który wskazuje na ukierunkowanie chowu krów przede wszystkim na produkcję mleka. W omawianym okresie zwiększył się udział cieląt w strukturze stada bydła ogółem (o 2,8 p. proc.) oraz młodego bydła w wieku od 1 do 2 lat (o 2,6 p. proc.), co z kolei może świadczyć o rosnącym zainteresowaniu rolników chowem bydła na rzeź. Jednocześnie odnotowano spadek odsetka pozostałego bydła dorosłego (o 5,4 p. proc.), w tym krów mlecznych (o 3,2 p. proc.).

Stan pogłowia trzody chlewnej zanotowany podczas badania struktury gospodarstw rolnych w 2013 r. wskazuje, że w okresie od PSR 2010 nastąpiła znaczna redukcja liczebności stada (o prawie 153 tys. szt.). Wyniki badań świadczą o sukcesywnym ograniczaniu chowu świń w ostatnich latach. W omawianym okresie odnotowano spadek udziału prosiąt (o 1,4 p. proc.) oraz loch (o 1,2 p. proc.), natomiast wzrost odsetka warchlaków i tuczników (odpowiednio o 1,7 p. proc. i 0,9 p. proc.) w ogólnym pogłowiu trzody chlewnej.

Tabl. 9. Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych / gruntów ornych^a w gospodarstwach rolnych

L a t a	Bydło	Owce	Kozy	Konie	Trzoda chlewna	
	na 100 ha użytków rolnych					na 100 ha gruntów ornych
	w sztukach					
2010 ^b	83,1	2,1	0,3	1,8	52,3	88,4
2013	87,1	2,0	0,2	1,9	37,3	61,6

a Obejmują: powierzchnię zasiewów, grunty ugorowane i ogrody przydomowe. b Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych w 2013 r. wynosiła 87,1 szt. i była o 4,0 szt. wyższa od zanotowanej w 2010 r., natomiast obsada trzody chlewnej na 100 ha gruntów ornych osiągnęła poziom 61,6 szt. i w porównaniu z 2010 r. zmniejszyła się o 26,8 szt.

Średnio w województwie podlaskim na 1 gospodarstwo rolne ogółem przypadło:

- bydła – 11,8 szt. (w 2010 r. – 10,4 szt.),
- trzody chlewnej – 5,1 szt. (w 2010 r. – 6,6 szt.),
- owiec – 0,3 szt. (w 2010 r. – także 0,3 szt.),
- kóz – 0,02 szt. (w 2010 r. – 0,03 szt.),
- koni – 0,3 szt. (w 2010 r. – 0,2 szt.),
- drobiu ogółem – 90,2 szt. (w 2010 r. – 99,8 szt.), w tym drobiu kurzego – 79,7 szt. (w 2010 r. – 88,6 szt.),
- samic reprodukcyjnych królików – 0,2 szt. (w 2010 r. – również 0,2 szt.),
- pozostałych zwierząt futerkowych (samic) – 0,2 szt. (w 2010 r. – także 0,2 szt.).

Podczas badania przeprowadzonego w 2013 r. w gospodarstwach rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych największy odsetek pogłowia:

- bydła (24,3%) zanotowano w podmiotach o areale 20–30 ha użytków rolnych (analogicznie jak w 2010 r.),
- trzody chlewnej (21,4%) stwierdzono w gospodarstwach posiadających 30–50 ha użytków rolnych (w 2010 r. – w grupie obszarowej 10–15 ha użytków rolnych),
- owiec (29,8%) zarejestrowano w jednostkach o areale 30–50 ha użytków rolnych (w 2010 r. – w grupie obszarowej 20–30 ha użytków rolnych),
- kóz (40,0%) odnotowano wśród gospodarstw o powierzchni użytków rolnych 5–10 ha (tak samo jak w 2010 r.),

- koni (27,1%) zaobserwowano w jednostkach o areale 5–10 ha użytków rolnych (w 2010 r. w grupie obszarowej 10–15 ha użytków rolnych),
- drobiu ogółem (19,6%) stwierdzono w gospodarstwach posiadających 5–10 ha użytków rolnych (w 2010 r. – w gospodarstwach największych, tj. 100 ha użytków rolnych i więcej),
- samic reprodukcyjnych królików (33,9%) zanotowano w podmiotach należących do grupy obszarowej 2–3 ha użytków rolnych (w 2010 r. – w gospodarstwach o powierzchni 5–10 ha użytków rolnych).
- samic pozostałych zwierząt futerkowych (93,8%) zaobserwowano w podmiotach należących do grupy obszarowej 5–10 ha użytków rolnych (w 2010 r. – w gospodarstwach o powierzchni 30–50 ha użytków rolnych).

Średnia obsada zwierząt gospodarskich na 1 gospodarstwo rolne posiadające powyżej 1 ha użytków rolnych w poszczególnych grupach obszarowych użytków rolnych kształtowała się następująco:

Zwierzęta gospodarskie	2010 ^a			2013		
	obsada – w szt. – na 1 gospodarstwo o powierzchni użytków rolnych					
	1–5 ha	5–10	10 ha i więcej	1–5 ha	5–10	10 ha i więcej
Bydło	0,5	3,4	20,9	0,4	3,1	23,2
Trzoda chlewna	0,8	3,7	11,9	0,4	1,8	9,5
Owce	0,1	0,1	0,5	0,0	0,1	0,5
Kozy	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Konie	0,1	0,2	0,4	0,3	0,3	0,3
Drób ogółem	62,6	52,7	144,0	49,6	58,0	101,0

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

W 2013 r. pogłowie zwierząt gospodarskich, takich jak: bydło, trzoda chlewna, owce, kozy, konie, drób ogółem oraz króliki, w przeliczeniowych sztukach dużych (SD) wynosiło 916,7 tys.

Wśród gospodarstw utrzymujących wyżej wymienione gatunki zwierząt:

- 0,6% posiadało poniżej 1 SD,
- 3,0% – 1–5 SD,
- 2,6% – 5–10 SD,
- 6,0% – 10–20 SD,
- 87,8% posiadało 20 SD i więcej.

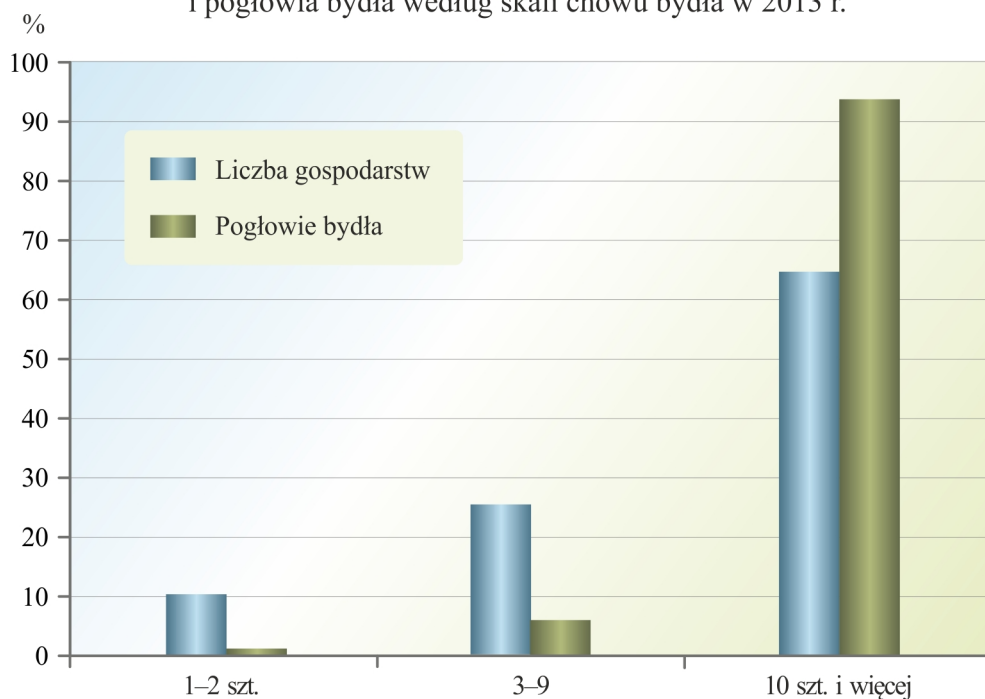
Obsada zwierząt gospodarskich na 100 ha użytków rolnych ogółem wynosiła 85,3 SD. Na 1 gospodarstwo rolne ogółem przypadało 11,6 SD, a na 1 gospodarstwo prowadzące chów zwierząt gospodarskich – 19,1 SD.

Bydło

Według wyników badania struktury gospodarstw rolnych, w 2013 r. w województwie podlaskim chów i hodowlę bydła prowadziło 38,5 tys. gospodarstw rolnych (w 2010 r. – 43,8 tys.), w tym prawie 100% stanowiły gospodarstwa o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych (w 2010 r. – 99,9%).

W skali województwa 80,3% gospodarstw prowadzących produkcję zwierzęcą posiadało bydło. Analiza liczby gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych utrzymujących bydło w poszczególnych grupach obszarowych użytków rolnych wykazała, że ich udział wśród ogółu gospodarstw posiadających zwierzęta był największy w przedziale obszarowym 20–30 ha użytków rolnych (95,0%) oraz w grupach obszarowych 30–50 ha i 50–100 ha (powyżej 94%), a najniższy wśród gospodarstw o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych (19,7%).

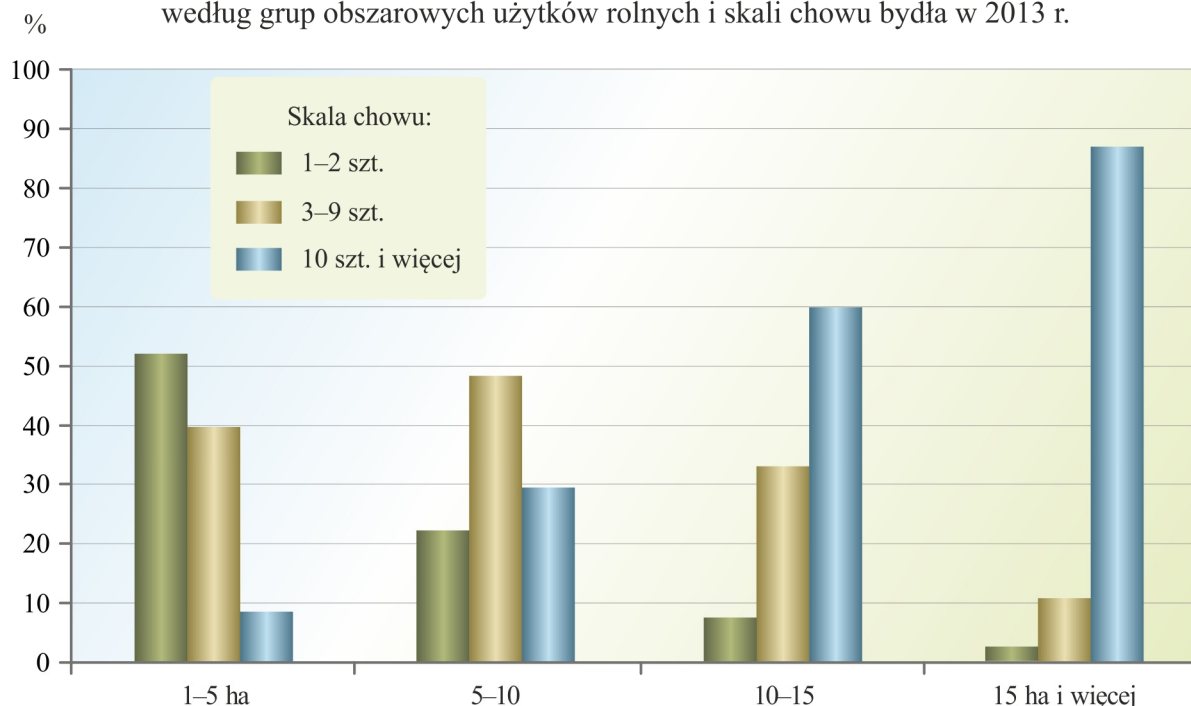
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłowia bydła według skali chowu bydła w 2013 r.

W 2013 r. w województwie podlaskim wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych utrzymujących bydło:

- 10,2% posiadało 1–2 szt. zwierząt tego gatunku (w 2010 r. – 13,7%),
- 25,2% – 3–9 szt. (w 2010 r. – 28,4%),
- 64,6% – 10 szt. i więcej (w 2010 r. – 57,9%).

Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu bydła w 2013 r.

Wśród gospodarstw o powierzchni 1–5 ha użytków rolnych największy odsetek stanowiły podmioty utrzymujące 1–2 szt. bydła – wynosił on 52,0% (w 2010 r. – 49,6%). W grupie obszarowej 5–10 ha użytków rolnych najwyższy udział miały jednostki posiadające 3–9 szt. bydła – było ich 48,5% (w 2010 r. – 48,2%). W przedziale 10–15 ha użytków rolnych najwięcej gospodarstw posiadało 10 szt. bydła i więcej – 59,9% (w 2010 r. – 55,7%), a w grupie obszarowej 15 ha użytków rolnych i więcej najwyższy odsetek stanowiły także jednostki utrzymujące co najmniej 10 szt. bydła i wynosił on 87,0% (w 2010 r. – 84,1%).

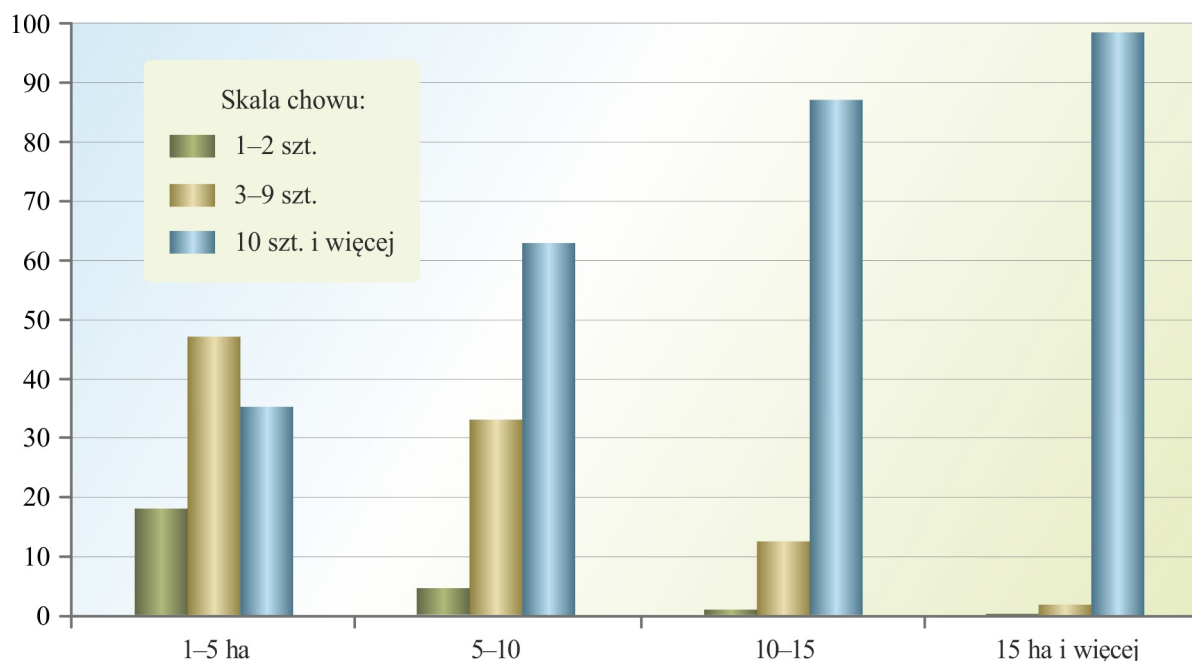
W 2013 r., podobnie jak 3 lata wcześniej, prawie cały stan ogólnego pogłowia bydła zanotowano w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Wyniki badania struktury gospodarstw rolnych w 2013 r. wykazały, że 0,7% (w 2010 r. – 1,0%) stada bydła znajdowało się w gospodarstwach posiadających 1–2 szt. bydła, 5,8% (w 2010 r. – 7,9%) zarejestrowano w podmiotach z 3–9 szt. zwierząt tego gatunku, a 93,5% (w 2010 r. – 91,1%) – w jednostkach utrzymujących 10 szt. i więcej bydła.

Odsetek pogłowia bydła utrzymywanego w gospodarstwach o najmniejszej skali chowu, tj. posiadających 1–2 szt. bydła, wyraźnie zmniejszał się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych. W podmiotach posiadających 1–5 ha użytków rolnych wynosił 17,8%, a w gospodarstwach o areale 15 ha użytków rolnych i więcej – już tylko 0,1%.

Odsetek pogłowia bydła w gospodarstwach rolnych o największej skali chowu, tj. utrzymujących 10 szt. i więcej zwierząt tego gatunku, kształtował się od 35,3% w jednostkach o powierzchni 1–5 ha użytków rolnych do 98,2% w podmiotach posiadających 15 ha użytków rolnych i więcej.

Struktura pogłowia bydła w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu bydła w 2013 r.

Obsada bydła na 100 ha użytków rolnych w 2013 r. wynosiła 87,1 szt. (w 2010 r. – 83,1 szt.). Na 1 gospodarstwo rolne utrzymujące bydło przypadało 24,3 szt. tych zwierząt (w 2010 r. – 20,1 szt.).

W 2013 r. chowem i hodowlą **krów** zajmowało się 33,6 tys. gospodarstw (w 2010 r. – 39,8 tys.). Prawie cały stan ogólnego pogłowia krów zanotowano w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. Sytuacja w tym zakresie kształtowała się podobnie w 2010 r.

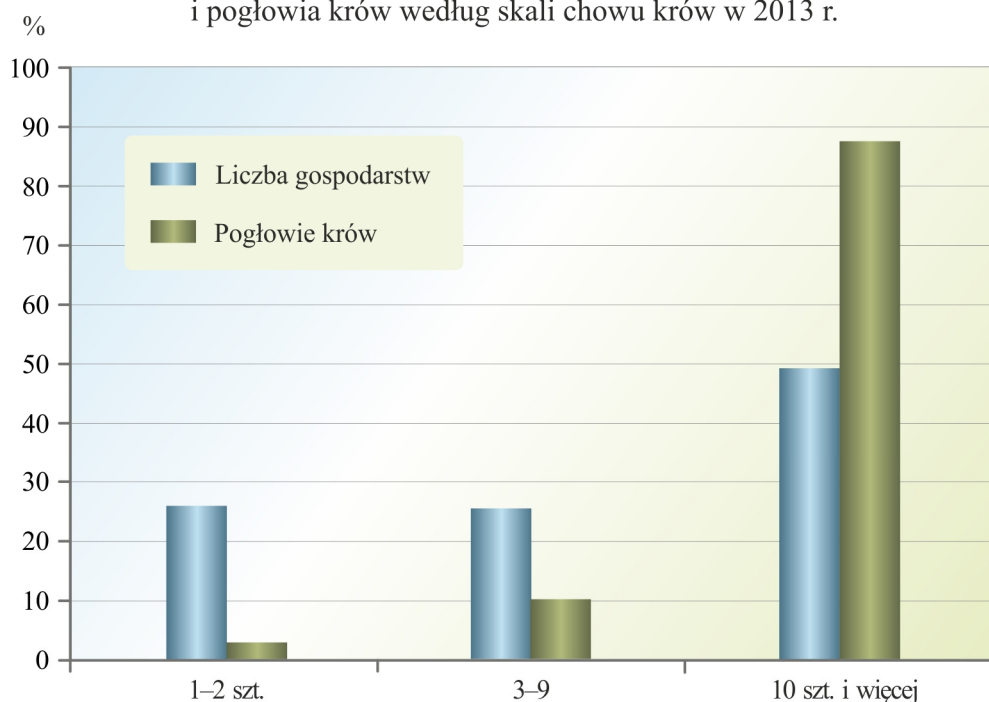
W 2013 r. w województwie podlaskim wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych utrzymujących krowy:

- 25,7% posiadało 1–2 szt. tych zwierząt (w 2010 r. – 30,0%),
- 25,2% – 3–9 szt. (w 2010 r. – 27,8%),
- 49,1% – 10 szt. i więcej (w 2010 r. – 42,2%).

Wśród gospodarstw zaliczanych do grupy obszarowej 1–5 ha użytków rolnych najwyższy udział miały podmioty utrzymujące 1–2 szt. krów – wynosił on 73,4% (w 2010 r. – 75,9%). W przedziale o powierzchni 5–10 ha użytków rolnych również najczęściej było gospodarstw z 1–2 szt. krów – 55,6%. W grupie obszarowej o powierzchni użytków rolnych 10–15 ha najwyższy odsetek stanowiły jednostki posiadające 3–9 szt. krów – 36,3%, natomiast wśród gospodarstw o powierzchni 15 ha i więcej użytków rolnych dominowały podmioty utrzymujące 10 krów i więcej – 72,0%.

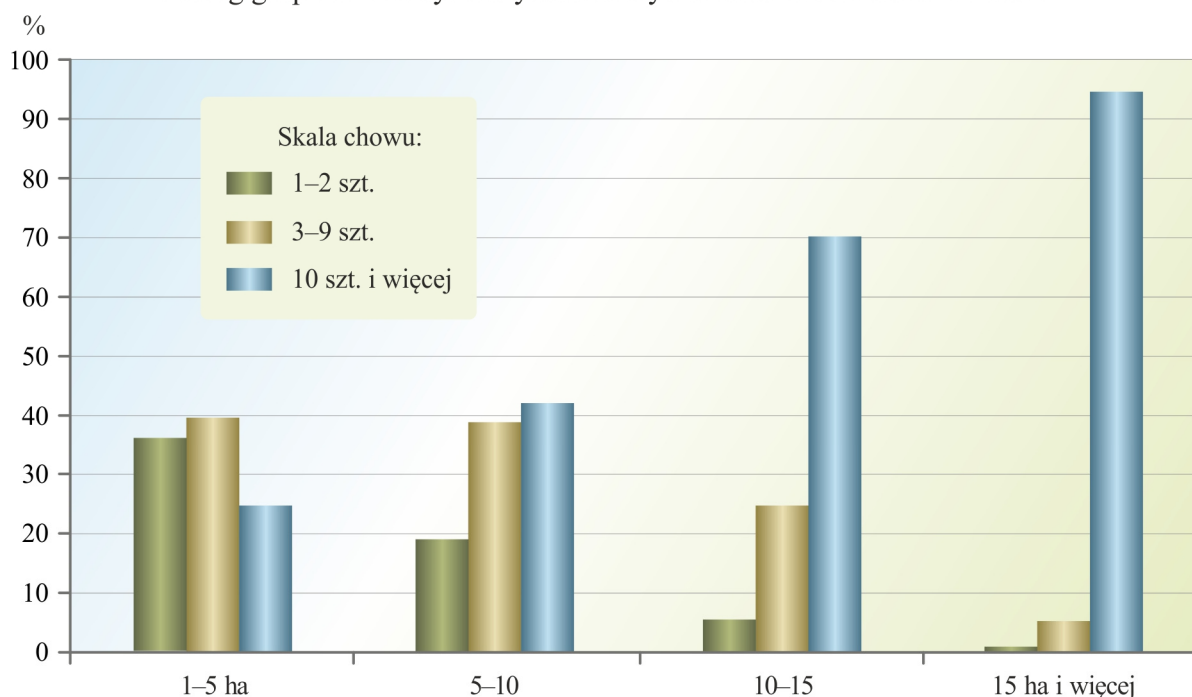
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłowia krów według skali chowu krów w 2013 r.

Wyniki badania struktury gospodarstw rolnych w 2013 r. wykazały, że wielkość pogłowia krów wyraźnie rosła wraz ze wzrostem skali chowu tych zwierząt i tak 2,7% (w 2010 r. – 3,6%) ogólnego stada krów w województwie znajdowało się w gospodarstwach utrzymujących 1–2 szt. krów, 10,0% (w 2010 r. – 12,8%) było w posiadaniu jednostek z 3–9 szt. krów, a aż 87,3% (w 2010 r. – 83,6%) – w podmiotach posiadających 10 krów i więcej.

Odsetek pogłowia krów utrzymywanego w gospodarstwach posiadających 1–2 szt. krów zmniejszał się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych. W jednostkach o powierzchni 1–5 ha użytków rolnych wynosił 35,9%, a w podmiotach posiadających 15 ha użytków rolnych i więcej – 0,7%. Udział pogłowia krów w gospodarstwach o największej skali chowu, tj. utrzymujących 10 szt. krów i więcej, zdecydowanie wzrastał od 24,6% w jednostkach o powierzchni 1–5 ha użytków rolnych do 94,2% w podmiotach o powierzchni użytków rolnych 15 ha i więcej.

Struktura pogłowia krów w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu krów w 2013 r.

Obsada krów na 100 ha użytków rolnych wynosiła 42,1 szt. (w 2010 r. – 43,3%). Na 1 gospodarstwo utrzymujące krowy przypadało 13,5 szt. tych zwierząt (w 2010 r. – 11,5 szt.).

Trzoda chlewna

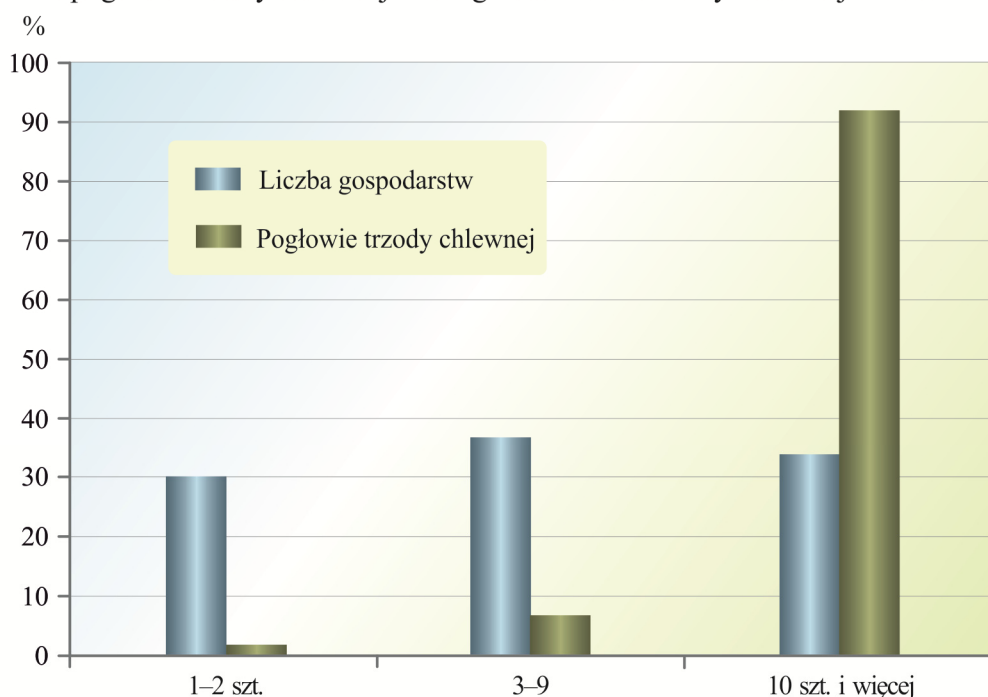
W 2013 r. chowem i hodowlą trzody chlewnej zajmowało się 14,5 tys. gospodarstw (w 2010 r. – 23,9 tys.), a 99,7% (w 2010 r. – 99,9%) spośród nich to podmioty o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych. Gospodarstwa indywidualne stanowiły 99,9% ogólnej liczby gospodarstw utrzymujących ten gatunek zwierząt.

Wśród gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie 30,1% prowadziło produkcję trzody chlewnej. Najwyższy odsetek jednostek posiadających świnie odnotowano w grupach obszarowych o powierzchni 5–10 ha i 10–15 ha użytków rolnych (odpowiednio 36,7% i 36,4% ogółu gospodarstw utrzymujących zwierzęta w danej grupie obszarowej). Chów i hodowla trzody chlewnej były najmniej popularne w jednostkach o areale 1–2 ha i 100 ha użytków rolnych i więcej (odpowiednio 18,0% i 18,6% posiadało świnie).

W 2013 r. w województwie podlaskim wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych zajmujących się produkcją trzody chlewnej:

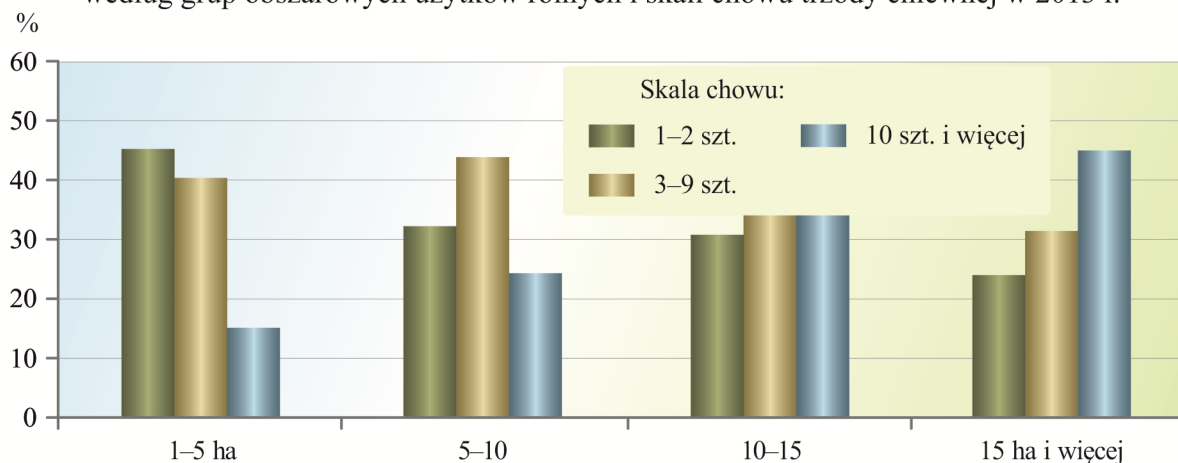
- 29,9% utrzymywało 1–2 szt. zwierząt tego gatunku (w 2010 r. – 24,1%),
- 36,5% – 3–9 szt. (w 2010 r. – 38,4%),
- 33,6% – 10 szt. i więcej (w 2010 r. – 37,5%).

Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłowia trzody chlewnej według skali chowu trzody chlewnej w 2013 r.

Wśród gospodarstw w grupie obszarowej 1–5 ha użytków rolnych największy odsetek stanowiły podmioty utrzymujące 1–2 świnie – wynosił on 45,0% (w 2010 r. – 43,1%). W przedziale 5–10 ha użytków rolnych dominowały gospodarstwa, które posiadały 3–9 szt. trzody chlewnej – było ich 43,7% (w 2010 r. – 43,2%). Wśród jednostek o powierzchni 10–15 ha użytków rolnych największy udział (34,8%) miały gospodarstwa utrzymujące 3–9 szt. trzody chlewnej (w 2010 r. – 38,4%). W grupie obszarowej 15 ha i więcej użytków rolnych dominowały gospodarstwa z co najmniej 10 szt. trzody chlewnej, które stanowiły 44,9% (w 2010 r. – 49,8%) ogółu tych gospodarstw utrzymujących świnie.

Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu trzody chlewnej w 2013 r.

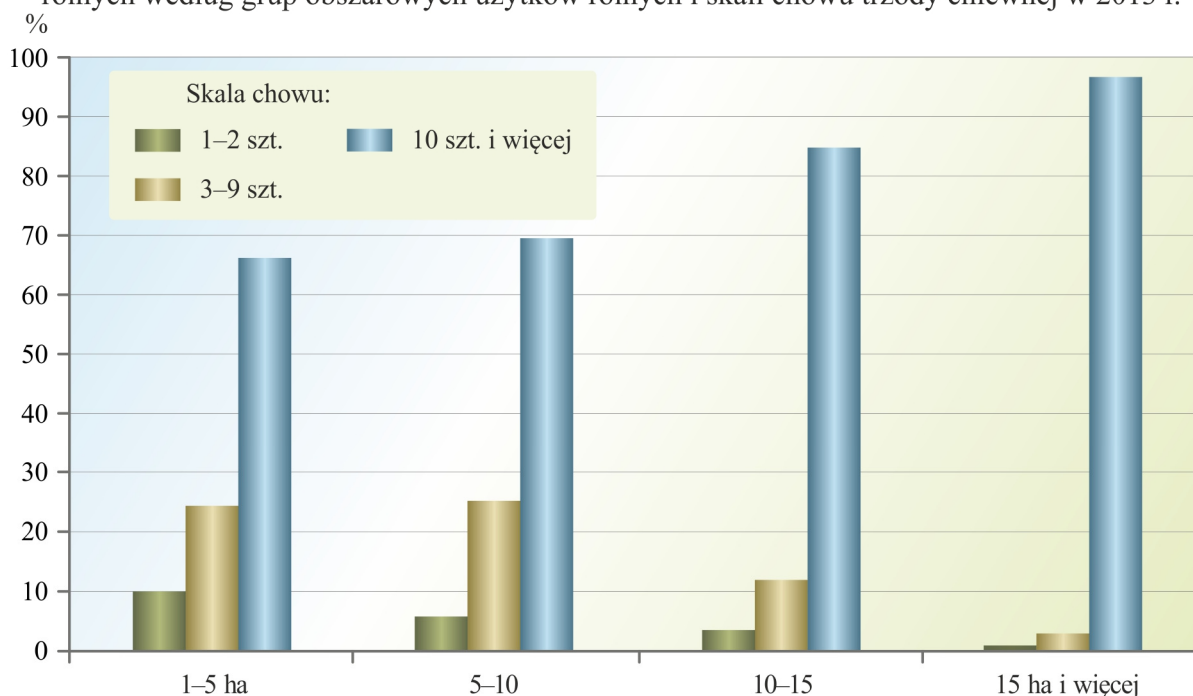

W 2013 r. prawie cały stan ogólnego stada trzody chlewnej (w 2010 r. – 99,9%) zanotowano w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Wyniki badania struktury gospodarstw rolnych w 2013 r. wykazały, że 1,7% (w 2010 r. – również 1,7%) pogłowia świń w województwie znajdowało się w gospodarstwach utrzymujących tylko 1–2 szt. tych zwierząt, 6,6% (w 2010 r. – 8,5%) pozostawało w posiadaniu jednostek z 3–9 szt. świń, a 91,7% (w 2010 r. – 89,8%) – w podmiotach posiadających 10 szt. trzody chlewnej i więcej.

Odsetek pogłowia trzody chlewnej utrzymywanego w gospodarstwach posiadających tylko 1–2 szt. świń wyraźnie się zmniejszał wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych, przy czym w podmiotach o powierzchni 1–5 ha użytków rolnych wynosił 9,8%, a w jednostkach 15 ha i większych – tylko 0,7%. Udział pogłowia trzody chlewnej w gospodarstwach o największej skali chowu, tj. utrzymujących 10 szt. i więcej zwierząt tego gatunku, w grupie obszarowej 1–5 ha użytków rolnych wynosił 66,0% i zwiększał się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych. W jednostkach o areale 15 ha użytków rolnych i więcej ukształtował się na poziomie 96,5%.

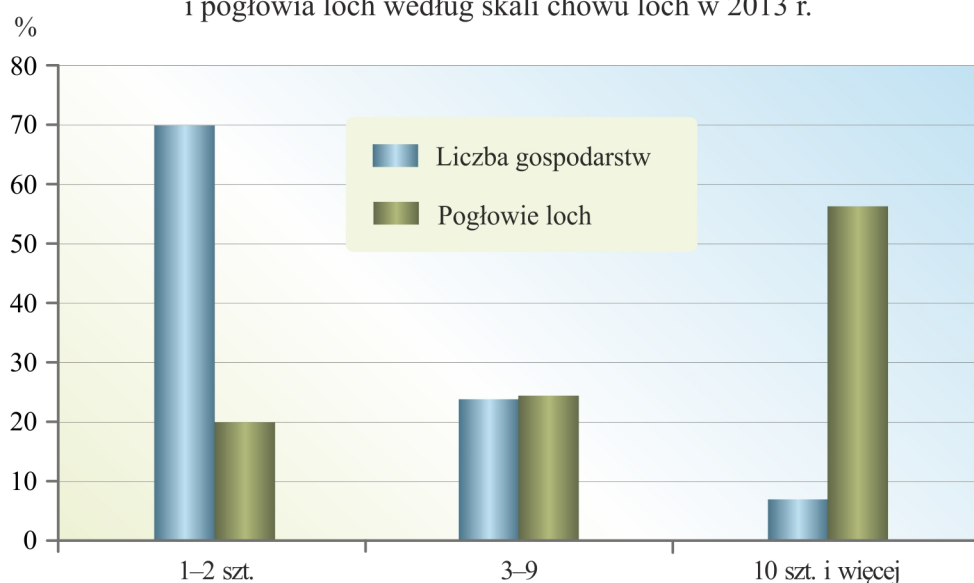
Struktura pogłowia trzody chlewnej w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu trzody chlewnej w 2013 r.

W 2013 r. obsada świń na 100 ha użytków rolnych kształtowała się na poziomie 37,3 szt. (w 2010 r. – 52,3 szt.). Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę świń przypadało 27,7 szt. (w 2010 r. – 23,2 szt.) tego gatunku zwierząt gospodarskich.

W 2013 r. chowem i hodowlą **loch** zajmowało się 7,2 tys. jednostek (w 2010 r. – 12,4 tys.), w tym gospodarstwa powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 99,8% (w 2010 r. – prawie 100%).

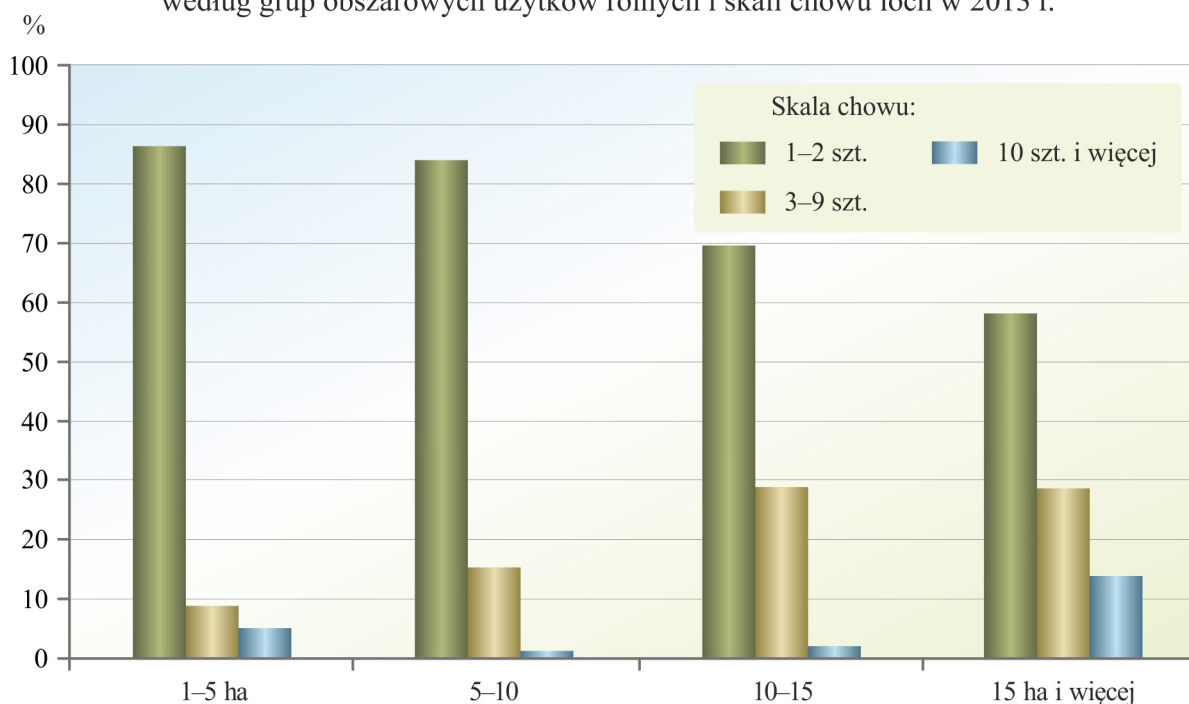
Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłowia loch według skali chowu loch w 2013 r.

W 2013 r. w województwie podlaskim wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych utrzymujących lochy:

- 69,7% posiadało 1–2 szt. tych zwierząt (w 2010 r. – 69,9%),
- 23,6% – 3–9 szt. (w 2010 r. – 23,4%),
- 6,7% – 10 szt. i więcej (w 2010 r. – również 6,7%).

Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu loch w 2013 r.

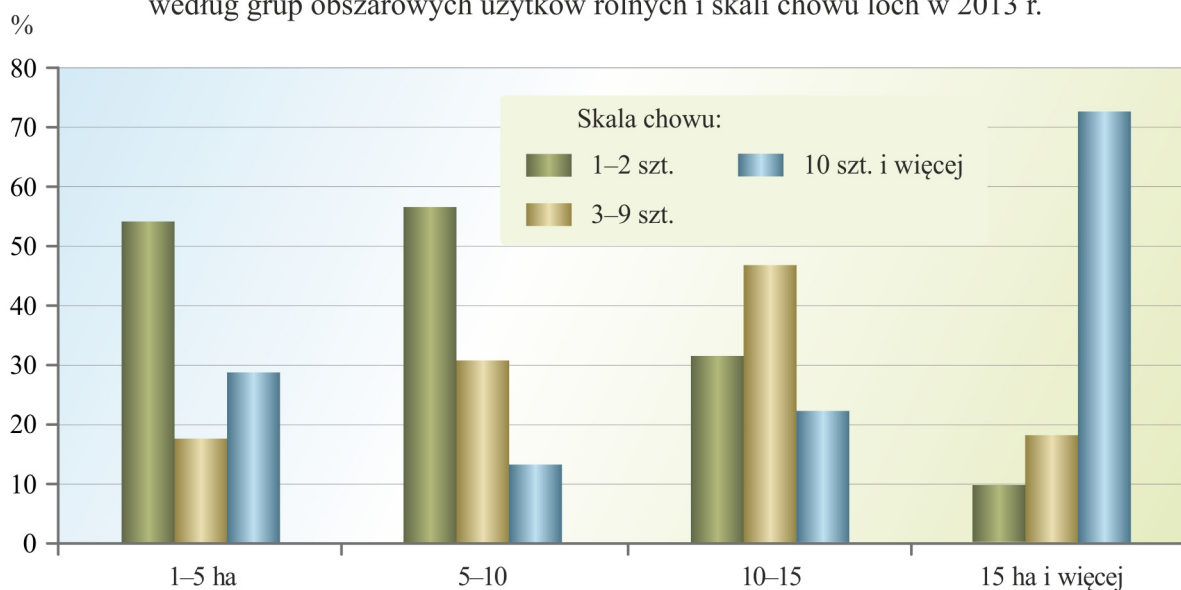
Wśród gospodarstw utrzymujących lochy na chów we wszystkich grupach obszarowych dominowały podmioty posiadające 1–2 szt. macior. Odsetek tych gospodarstw zmniejszał się wraz ze wzro-

stem ich powierzchni. W jednostkach o areale 1–5 ha użytków rolnych wynosił 86,1%, 5–10 ha – 83,8%, 10–15 ha – 69,4%, a w gospodarstwach największych, tj. o powierzchni użytków rolnych 15 ha i więcej, ukształtował się na poziomie 57,9%.

Wyniki badania struktury gospodarstw rolnych wykazały, że 19,8% (w 2010 r. – 22,1%) pogłowia loch w województwie znajdowało się w gospodarstwach utrzymujących tylko 1–2 szt. macior, 24,2% (w 2010 r. – 24,7%) pozostawało w posiadaniu jednostek z 3–9 szt. loch, a 56,0% (w 2010 r. – 53,2%) – w jednostkach posiadających 10 loch i więcej.

Odsetek pogłowia loch utrzymywanych w gospodarstwach rolnych o najmniejszej skali chowu macior, tj. posiadających 1–2 szt. tych zwierząt wśród jednostek o powierzchni 1–5 ha użytków rolnych wynosił 53,9%. W kolejnej grupie wyodrębnionej ze względu na powierzchnię użytków rolnych, tj. 5–10 ha, kształtował się on na poziomie 56,3%. Wśród gospodarstw o areale 10–15 ha użytków rolnych najwyższy odsetek stanowiły podmioty posiadające 3–9 szt. loch i wyniósł on 46,6%, a w grupie jednostek największych (o powierzchni 15 ha użytków rolnych i więcej) dominowały gospodarstwa utrzymujące 10 szt. loch i więcej, których udział osiągnął wartość 72,4%.

Struktura pogłowia loch w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych i skali chowu loch w 2013 r.

Obsada loch na 100 ha użytków rolnych wynosiła 3,1 szt. (w 2010 r. – 4,9 szt.). Na 1 gospodarstwo rolne utrzymujące lochy przypadało 4,6 szt. macior (w 2010 r. – 4,2 szt.).

Owce

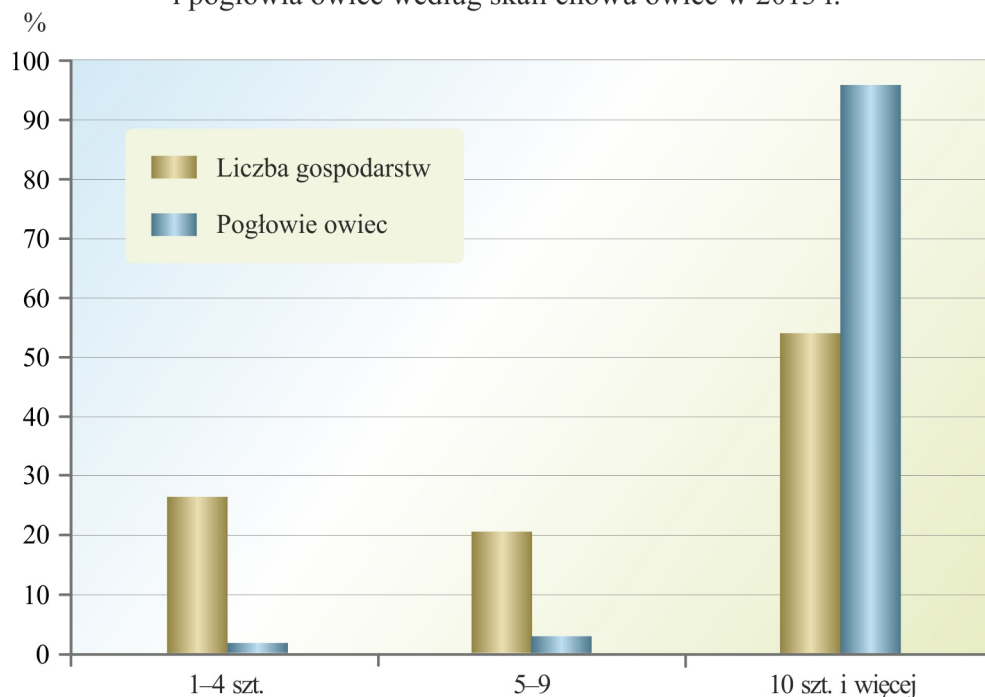
Według wyników badania struktury gospodarstw rolnych w 2013 r. chów i hodowlę owiec w województwie podlaskim prowadziło 0,5 tys. gospodarstw rolnych (w 2010 r. – 0,8 tys.). Wśród nich jednostki o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 95,3% (w 2010 r. – 99,3%).

Zaledwie 0,9% gospodarstw prowadzących produkcję zwierzęcą posiadało owce. Analiza liczby gospodarstw rolnych utrzymujących owce w poszczególnych grupach obszarowych użytków rolnych wykazała, że ich udział w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających zwierzęta był najwyższy w jednostkach o powierzchni 100 ha użytków rolnych i więcej, gdzie wynosił 2,7%, a najniższy zanotowano wśród podmiotów posiadających 1–2 ha użytków rolnych – 0,1%.

W 2013 r. w województwie podlaskim wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych utrzymujących owce:

- 26,1% posiadało 1–4 szt. zwierząt tego gatunku (w 2010 r. – 34,0%),
- 20,2% – 5–9 szt. (w 2010 r. – 23,1%),
- 53,7% – 10 szt. i więcej (w 2010 r. – 42,9%).

Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłowie owiec według skali chowu owiec w 2013 r.

Wśród gospodarstw o areale 1–5 ha użytków rolnych dominowały podmioty utrzymujące 5–9 szt. owiec – ich odsetek wynosił 81,5% (w 2010 r. – najwięcej gospodarstw w tej grupie obszarowej utrzymywało 1–4 szt. owiec – 43,4%). W grupie o powierzchni 5–10 ha użytków rolnych największy udział miały jednostki posiadające 10 szt. owiec i więcej – było ich 68,6% (w 2010 r. – najwyższy odsetek w tej grupie stanowiły podmioty utrzymujące 1–4 szt. owiec – 37,9%). Wśród gospodarstw

o powierzchni 10–15 ha oraz 15 ha użytków rolnych i więcej największy udział miały podmioty posiadające co najmniej 10 szt. owiec – stanowiły one odpowiednio 59,4% i 57,5% ogółu takich gospodarstw prowadzących chów i hodowlę owiec (w 2010 r. – wynosił on odpowiednio 44,8% i 60,9%).

W 2013 r. aż 99,7% (w 2010 r. – 99,4%) ogólnego stada owiec zanotowano w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Wyniki badania przeprowadzonego w 2013 r. wykazały, że wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych 1,6% (w 2010 r. – 3,2%) pogłównia owiec znajdowało się w podmiotach posiadających tylko 1–4 szt. zwierząt tego gatunku, 2,8% (w 2010 r. – 5,6%) pozostawało w posiadaniu jednostek utrzymujących 5–9 szt. owiec, a 95,6% (w 2010 r. – 91,2%) – w gospodarstwach z 10 szt. owiec i więcej.

Wśród gospodarstw o najmniejszej skali chowu, tj. od 1 do 4 szt. owiec, najwyższy odsetek pogłowia (4,0%) omawianego gatunku zwierząt odnotowano w jednostkach o powierzchni 5–10 ha, a najmniejszy (1,1%) zarejestrowano w grupie o areale 15 ha i więcej użytków rolnych. Odsetek pogłowia owiec utrzymywanego w gospodarstwach o największej skali chowu, tj. posiadających 10 szt. owiec i więcej, kształtował się różnie w poszczególnych grupach obszarowych i wynosił od 49,3% w gospodarstwach o powierzchni użytków rolnych 1–5 ha do 97,7% w jednostkach o areale 15 ha użytków rolnych i więcej.

Obsada owiec na 100 ha użytków rolnych wynosiła 2,0 szt. (w 2010 r. – 2,1 szt.). Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę owiec przypadało 47,1 szt. tych zwierząt (w 2010 r. – 27,1 szt.).

Kozy

Badanie struktury gospodarstw rolnych w 2013 r. wykazało, że chów i hodowlę kóz w województwie podlaskim prowadziło 0,4 tys. gospodarstw rolnych (w 2010 r. – 0,7 tys.) i były to wyłącznie jednostki o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych (w 2010 r. stanowiły one 99,7% ogółu gospodarstw utrzymujących kozy).

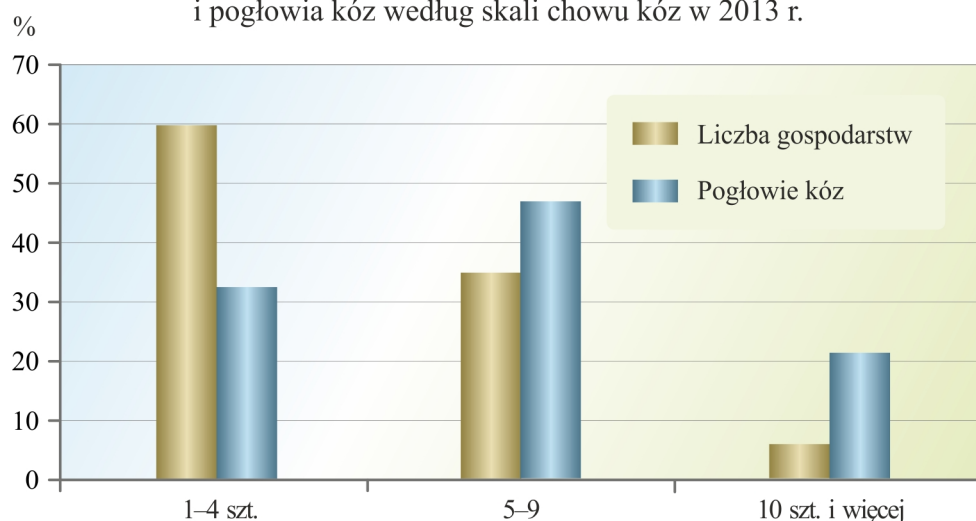
W skali województwa tylko 0,9% jednostek posiadających zwierzęta gospodarskie zajmowało się chowem i hodowlą kóz. Biorąc pod uwagę poszczególne grupy obszarowe użytków rolnych, najwyższą wartość omawianego odsetka (4,1%) zanotowano w grupie gospodarstw o powierzchni 2–3 ha użytków rolnych, a najniższą (0,2%) – w jednostkach o areale 50–100 ha użytków rolnych.

W 2013 r. w województwie podlaskim wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych utrzymujących kozy:

- 59,7% posiadało 1–4 szt. zwierząt tego gatunku (w 2010 r. – 78,9%),
- 34,6% – 5–9 szt. (w 2010 r. – 15,9%),
- 5,7% – 10 szt. i więcej (w 2010 r. – 5,2%).

Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłowia kóz według skali chowu kóz w 2013 r.

W grupie gospodarstw utrzymujących kozy największy odsetek, niezależnie od wielkości gospodarstw, stanowiły podmioty posiadające tylko 1–4 szt. kóz i kształtował się on na poziomie od 33,8% wśród jednostek o powierzchni 5–10 ha użytków rolnych (w 2010 r. – 73,3% – w gospodarstwach o powierzchni 15 ha użytków rolnych i więcej) do 87,6% w gospodarstwach z 15 ha użytków rolnych i więcej (w 2010 r. – 84,2% – w jednostkach o areale 1–5 ha użytków rolnych).

W 2013 r. cały stan pogłowia kóz (w 2010 r. – 99,1%) zanotowano w podmiotach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Wyniki badania struktury gospodarstw rolnych wykazały, że 32,2% (w 2010 r. – 42,3%) ogólnego pogłowia kóz znajdowało się w gospodarstwach posiadających tylko 1–4 szt. kóz, 46,6% (w 2010 r. – 25,6%) pozostawało w jednostkach z 5–9 szt. kóz, a 21,2% (w 2010 r. – 32,1%) utrzymywały podmioty o skali chowu 10 szt. i więcej.

Wśród gospodarstw o najmniejszej skali chowu, tj. 1–4 szt. kóz, najwyższy odsetek pogłowia (58,7%) omawianego gatunku zwierząt odnotowano w jednostkach o powierzchni 15 ha i więcej użytków rolnych, a najmniejszy (11,9%) zarejestrowano w grupie o areale 5–10 ha użytków rolnych. W podmiotach o największej skali chowu kóz, tj. 10 szt. i więcej, najwyższy odsetek (30,9%) pogłowia tych zwierząt odnotowano w grupie obszarowej o areale 10–15 ha użytków rolnych, a najmniejszy (28,3%) – w grupie o powierzchni 15 ha i więcej użytków rolnych.

Obsada kóz na 100 ha użytków rolnych wynosiła 0,2 szt. (w 2010 r. – 0,3 szt.). Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę zwierząt tego gatunku przypadało ich 4,5 szt. (w 2010 r. – 3,8 szt.).

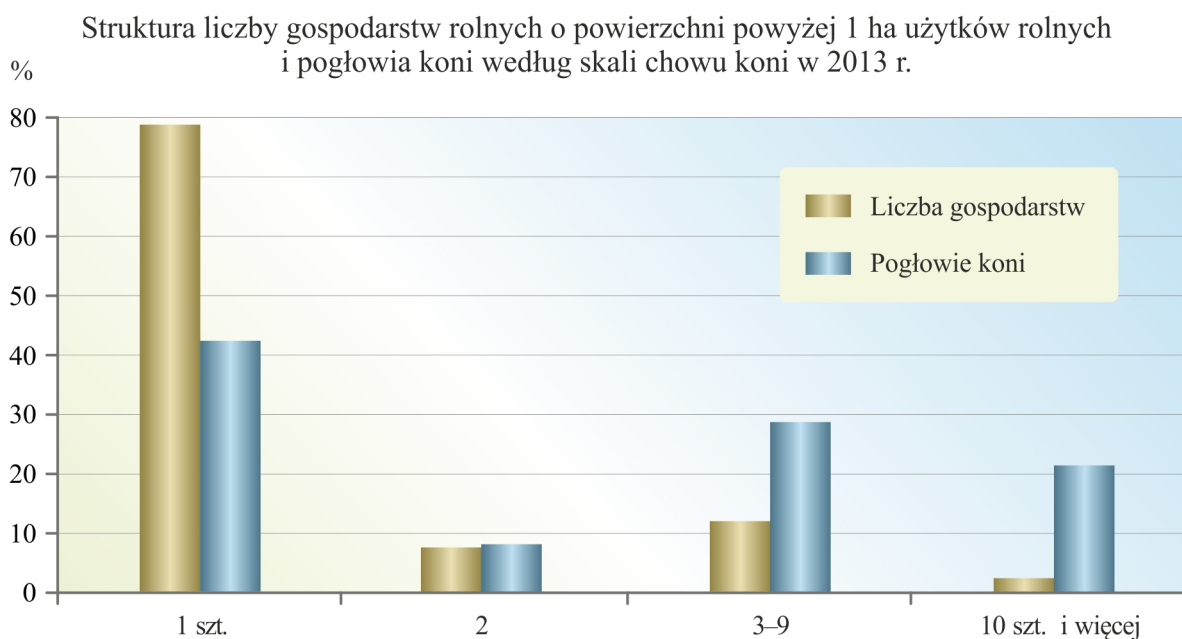
Konie

Wyniki badania wykazały, że w 2013 r. chowem i hodowlą koni zajmowało się 11,2 tys. gospodarstw rolnych (w 2010 r. – 5,8 tys.). W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących konie 98,9% (w 2010 r. – 99,8%) stanowiły jednostki o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

W skali województwa 23,4% podmiotów prowadzących chów i hodowlę zwierząt gospodarskich posiadało konie. Najwyższy odsetek tych gospodarstw zanotowano wśród jednostek o areale użytków rolnych 3–5 ha (98,8%), zaś najniższy – w grupie gospodarstw o powierzchni 20–30 ha (5,4%).

W 2013 r. w województwie podlaskim wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych utrzymujących konie:

- 78,5% posiadało 1 szt. tych zwierząt (w 2010 r. – 35,6%),
- 7,5% – 2 szt. (w 2010 r. – 25,2%),
- 11,8% – 3–9 szt. (w 2010 r. – 33,2%),
- 2,2% – 10 szt. i więcej (w 2010 r. – 6,0%).

Udział gospodarstw o najmniejszej skali chowu, tj. posiadających 1 konia, w ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących konie we wszystkich grupach obszarowych kształtował się na stosunkowo wysokim poziomie. W jednostkach o powierzchni 1–5 ha oraz 5–10 ha użytków rolnych wynosił odpowiednio 97,8% i 80,9%, a następnie wyraźnie zmniejszał się wraz ze wzrostem wielkości gospodarstw od 33,7% w grupie obszarowej 10–15 ha użytków rolnych do 22,2% w podmiotach o areale 15 ha i więcej użytków rolnych.

W 2013 r. aż 99,4% (w 2010 r. – 99,7%) ogólnego stada koni zanotowano w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Zgodnie z wynikami badania, 42,2% (w 2010 r. – 10,6%) ogółu koni znajdowało się w gospodarstwach utrzymujących 1 konia, 8,0% (w 2010 r. – 15,0%) – w jednostkach posiadających 2 szt. tych zwierząt, 28,5% utrzymywały gospodarstwa z 3–9 szt. koni (w 2010 r. – 45,2%), a 21,3% (w 2010 r. – 29,2%) pozostawało w jednostkach o skali chowu 10 koni i więcej.

Odsetek pogłównia koni utrzymywanego w gospodarstwach posiadających tylko 1 konia kształtował się na wysokim poziomie w jednostkach o areale 1–5 ha użytków rolnych i wynosił 94,5%, a następnie wyraźnie zmniejszał się wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych do 4,4% w gospodarstwach posiadających 15 ha i więcej użytków rolnych. Udział pogłównia koni w gospodarstwach rolnych o największej skali chowu, tj. utrzymujących 10 szt. zwierząt tego gatunku i więcej, był najwyższy w jednostkach o powierzchni 15 ha i więcej użytków rolnych, gdzie wynosił 49,3%, natomiast najniższą jego wartość (4,2%) zanotowano w gospodarstwach o areale użytków rolnych 5–10 ha.

Obsada tych zwierząt na 100 ha użytków rolnych kształtowała się na poziomie 1,9 szt. (w 2010 r. – 1,8 szt.). Na 1 gospodarstwo prowadzące chów i hodowlę koni przypadało ich 1,8 szt. (w 2010 r. – 3,4 szt.).

Drób kurzy

W 2013 r. drób kurzy posiadało 53,0% gospodarstw prowadzących produkcję zwierzęcą. Najczęściej chowem drobiu kurzego zajmowały się jednostki z grup obszarowych 1–2 ha i 2–3 ha użytków rolnych (ponad 70% ogółu gospodarstw ze zwierzętami w tych grupach obszarowych), a najrzadziej podmioty największe o areale 100 ha i więcej użytków rolnych (34,6%).

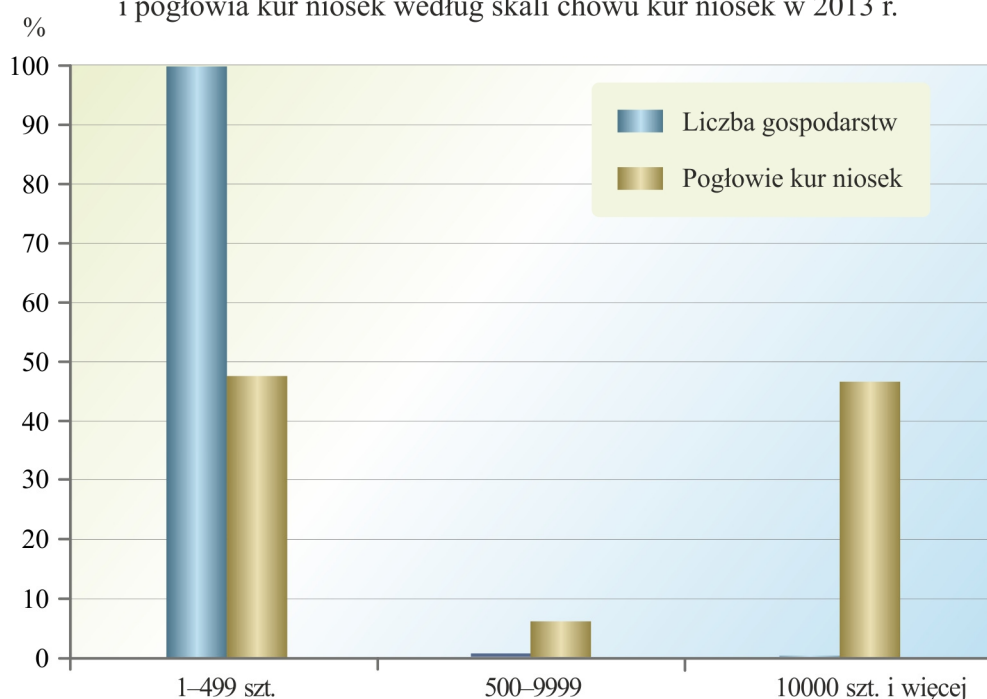
Chów i hodowlę **niosek kurzych** odnotowano w 24,4 tys. (w 2010 r. – 28,2 tys.), tj. w 50,9% ogółu gospodarstw utrzymujących zwierzęta gospodarskie. Podobnie jak w przypadku drobiu kurzego ogółem, najwyższy odsetek gospodarstw posiadających nioski kurze stwierdzono w grupach obszarowych 1–2 ha (68,2%), 2–3 ha (65,1%) oraz 3–5 ha użytków rolnych (61,2%), zaś najniższy – wśród jednostek o areale 100 ha użytków rolnych i więcej (31,6%).

W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących kury nioski podmioty posiadające powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 99,7% (w 2010 r. – 99,8%).

W 2013 r. podobnie jak trzy lata wcześniej, w województwie podlaskim wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych utrzymujących nioski kurze:

- 99,8% posiadało 1–499 szt. tych zwierząt,
- 0,1% – 500–9999 szt.,
- 0,1% – 10000 szt. i więcej.

Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłowia kur niosek według skali chowu kur niosek w 2013 r.

Niezależnie od arealu użytków rolnych, wśród gospodarstw posiadających nioski kurze największy udział miały podmioty o najmniejszej skali chowu, tj. utrzymujące 1–499 kur niosek.

W 2013 r. aż 96,7% (w 2010 r. – 96,3%) ogólnego stada niosek kurzych odnotowano w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

W analizowanym roku 47,5% (w 2010 r. – 54,0%) ogólnego pogłowia kur niosek znajdowało się w gospodarstwach posiadających tylko 1–499 kur niosek, 2,4% (w 2010 r. – 4,8%) pozostawało w jednostkach o skali chowu 500–4999 szt., 3,6% (w 2010 r. – 8,0%) utrzymywały gospodarstwa o wielkości chowu 5000–9999 szt., a 46,5% (w 2010 r. – 33,2%) zanotowano w podmiotach utrzymujących 10000 szt. niosek kurzych i więcej.

Największy odsetek pogłowia kur niosek (75,3%) utrzymywanych w gospodarstwach o najmniejszej skali ich chowu, tj. posiadających tylko 1–499 szt. kur niosek, stwierdzono w podmiotach o powierzchni użytków rolnych 10–15 ha, a najmniejszy (38,0%) – w jednostkach o areale użytków rolnych 15 ha i więcej. Najwyższy odsetek (55,0%) pogłowia niosek kurzych wśród gospodarstw rolnych o skali chowu 10000 szt. i więcej zanotowano w jednostkach o największej powierzchni użytków rolnych, tj. 15 ha i więcej, a najniższy (18,1%) – w podmiotach o areale 10–15 ha użytków rolnych.

Przeciętnie w województwie na 1 gospodarstwo rolne prowadzące chów i hodowlę niosek kurzych przypadało ich 44,6 szt. (w 2010 r. – 38,5 szt.).

Chowem **brojlerów kurzych** zajmowało się 1,2 tys. (w 2010 r. – 1,3 tys.) gospodarstw rolnych, tj. 2,5% ogółu jednostek posiadających zwierzęta gospodarskie. Udział gospodarstw prowadzących

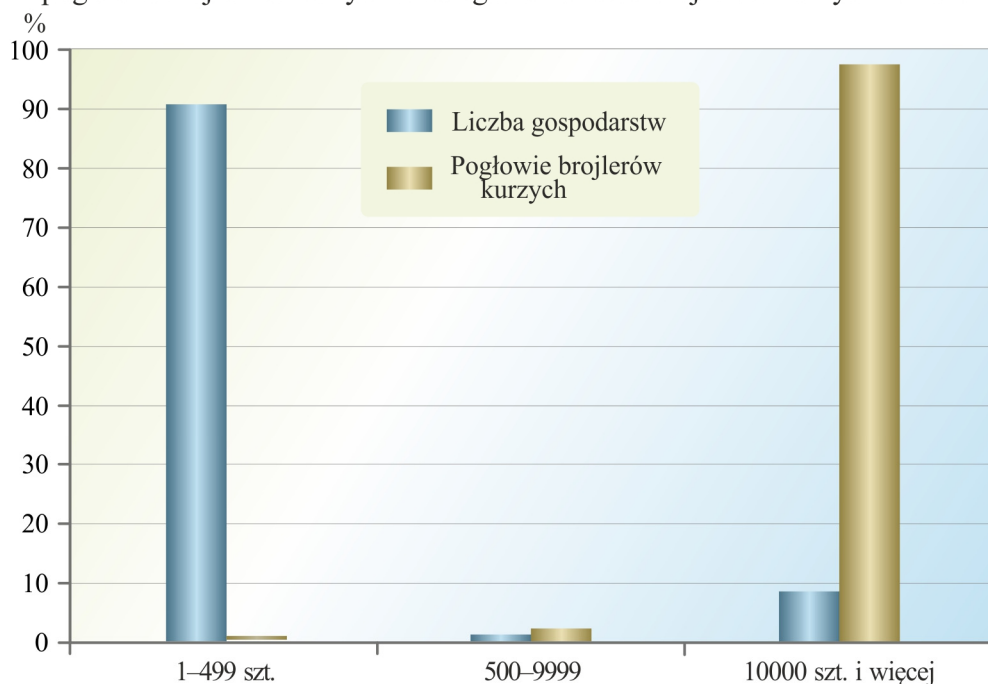
chów brojlerów kurzych w ogólnej liczbie gospodarstw posiadających zwierzęta w poszczególnych grupach obszarowych był niewielki i kształtował się od 1,0% w gospodarstwach o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych do 6,0% wśród gospodarstw o areale 2–3 ha użytków rolnych.

W ogólnej liczbie gospodarstw utrzymujących brojlery kurze podmioty o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych stanowiły 98,9% (w 2010 r. – 99,2%).

W 2013 r. w województwie wśród gospodarstw o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych utrzymujących brojlery:

- 90,5% posiadało 1–499 szt. tych zwierząt (w 2010 r. – 91,1%),
- 0,2% – 500–4999 szt. (w 2010 r. – nie zanotowano gospodarstw utrzymujących taką liczbę brojlerów kurzych),
- 0,9% – 5000–9999 szt. (w 2010 r. – 0,4%),
- 8,4% – 10000 szt. i więcej (w 2010 r. – 8,5%).

Struktura liczby gospodarstw rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych i pogłowia brojlerów kurzych według skali chowu brojlerów kurzych w 2013 r.

Wśród gospodarstw posiadających brojlery kurze we wszystkich grupach obszarowych zanotowano zdecydowanie największy odsetek podmiotów o najmniejszej skali chowu, tj. utrzymujących 1–499 szt. brojlerów.

Według wyników badania, w 2013 r. w województwie podlaskim 77,8% (w 2010 r. – 96,4%) stada brojlerów kurzych znajdowało się w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

W omawianym roku 0,6% (w 2010 r. – 0,4%) ogólnego pogłowia brojlerów kurzych stwierdzono w gospodarstwach posiadających tylko 1–499 szt. tych zwierząt, 0,2% (w 2010 r. – nie zanotowano

gospodarstw posiadających taką liczbę brojlerów kurzych) pozostawało w jednostkach o skali chowu 500–4999 szt., 2,0% (w 2010 r. – 0,6%) – w gospodarstwach o skali chowu 5000–9999 szt., a 97,2% (w 2010 r. – 99,0%) znajdowało się w podmiotach utrzymujących 10000 szt. brojlerów kurzych i więcej.

Największy odsetek pogłowa brojlerów kurzych (2,6%) utrzymywanych w gospodarstwach o najmniejszej skali ich chowu, tj. posiadających tylko 1–499 szt., stwierdzono w podmiotach o areale 10–15 ha użytków rolnych, a najmniejszy (0,4%) – w jednostkach o powierzchni 1–5 ha użytków rolnych. Gospodarstwa rolne o skali chowu brojlerów kurzych 10000 szt. i więcej, niezależnie od posiadanej powierzchni użytków rolnych, utrzymywały największy odsetek pogłowa brojlerów kurzych. W jednostkach o najmniejszym areale użytków rolnych (1–5 ha) ich udział był najwyższy i wynosił 99,4%, a w podmiotach o powierzchni użytków rolnych 10–15 ha – najniższy i kształtował się na poziomie 91,2%.

Przeciętnie w województwie na 1 gospodarstwo rolne prowadzące chów brojlerów kurzych przypadało ich 4257,2 szt. (w 2010 r. – 4812,3 szt.).

CIĄGNIKI I MASZYNY ROLNICZE

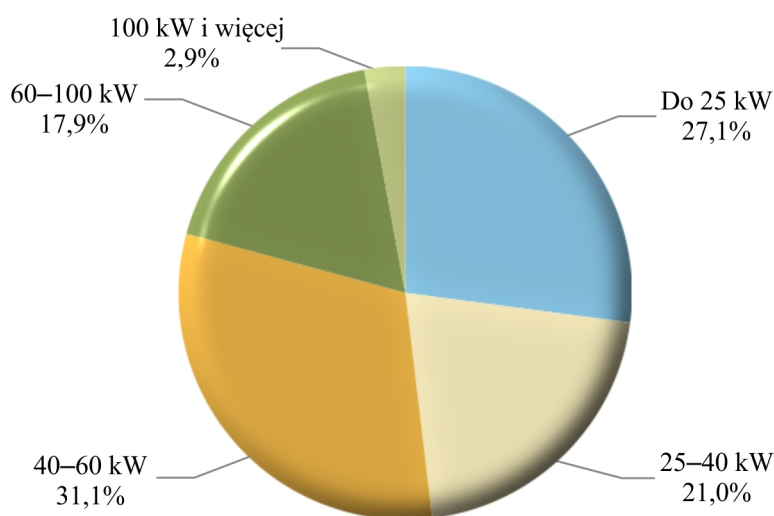
Według wyników badania struktury gospodarstw rolnych, w 2013 r. w województwie podlaskim 58,3 tys. (73,7%) gospodarstw rolnych wyposażonych było w **ciągniki**, których spisano 104,8 tys., tj. o 3,3% więcej niż w 2010 r. W gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych znajdowało się 104,7 tys. tych pojazdów, tj. 99,9% ogólnej ich liczby. W gospodarstwach indywidualnych zanotowano 104,5 tys. szt. ciągników, co stanowiło 99,7% ogółu, w tym 104,4 tys. szt. wykazano w jednostkach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Udział podmiotów z ciągnikami w ogólnej liczbie gospodarstw był zróżnicowany w zależności od grupy obszarowej i zwiększał się od 21,3% w przypadku jednostek o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych do 98,7% wśród gospodarstw o areale 30–50 ha użytków rolnych, po czym zmalał do 91,5% w podmiotach największych (100 ha i więcej użytków rolnych).

Biorąc pod uwagę wyposażenie gospodarstw w ciągniki pod względem mocy silnika, należy zauważyć, że najczęściej gospodarstw posiadało ciągniki o mocy 15–25 kW i 40–60 kW. Stanowiły one odpowiednio 33,6% i 34,3% ogólnej liczby gospodarstw. Najmniej było jednostek z ciągnikami o najmniejszej (do 15 kW) i największej mocy (100 kW i więcej). Ich udział w ogólnej liczbie gospodarstw kształtował się odpowiednio na poziomie 1,3% i 3,1%. Odsetek gospodarstw z ciągnikami o mocy od 60 do 100 kW wynosił 18,1%.

W strukturze ciągników dominowały pojazdy o mocy silnika 40–60 kW, 15–25 kW i 25–40 kW. Stanowiły one odpowiednio 31,1%, 26,1% i 21,0% ogólnej liczby ciągników.

Struktura liczby ciągników według mocy silnika w 2013 r.

W gospodarstwach rolnych zaobserwowano zróżnicowanie liczby posiadanych ciągników, jak również ich mocy w zależności od powierzchni użytkowanych gruntów. Udział ciągników o mocy

100 kW i więcej w ogólnej liczbie ciągników był najniższy (0,7%) w grupie gospodarstw posiadających 5–10 ha użytków rolnych, a wartość maksymalną (26,2%) osiągnął wśród jednostek o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych. Ponad 1/3 ciągników znajdujących się w gospodarstwach o areale 30 ha i więcej użytków rolnych stanowiły pojazdy o mocy 60–100 kW. Największy odsetek ciągników o mocy 40–60 kW zanotowano w jednostkach o powierzchni 15–20 ha użytków rolnych (36,7%), a ciągników o mocy 25–40 kW – w gospodarstwach posiadających 3–5 ha i 10–15 ha użytków rolnych (odpowiednio 25,6%, i 25,5%). Prawie połowa ciągników znajdujących się w podmiotach o areale od 1 do 5 ha użytków rolnych to pojazdy o mocy 15–25 kW. Ciągniki najslabsze (do 15 kW) wystąpiły najliczniej w jednostkach o powierzchni 2–3 ha użytków rolnych i stanowiły 5,4% ogólnej liczby ciągników w tej grupie gospodarstw.

Tabl. 10. Ciągniki w gospodarstwach rolnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych

Grupy obszarowe użytków rolnych	Gospodarstwa z ciągnikami w 2013 r.	2010 ^a	2013	
		ciągniki		
		w sztukach		2010=100 ^a
O g ó ł e m	58313	101415	104780	103,3
1–5 ha	7735	8857	8276	93,4
5–10	15229	19638	18737	95,4
10–15	13064	22094	20995	95,0
15–20	7806	16765	16024	95,6
20–50	12583	29683	34057	114,7
50–100	1429	3023	5023	166,2
100 ha i więcej	356	1254	1550	123,6

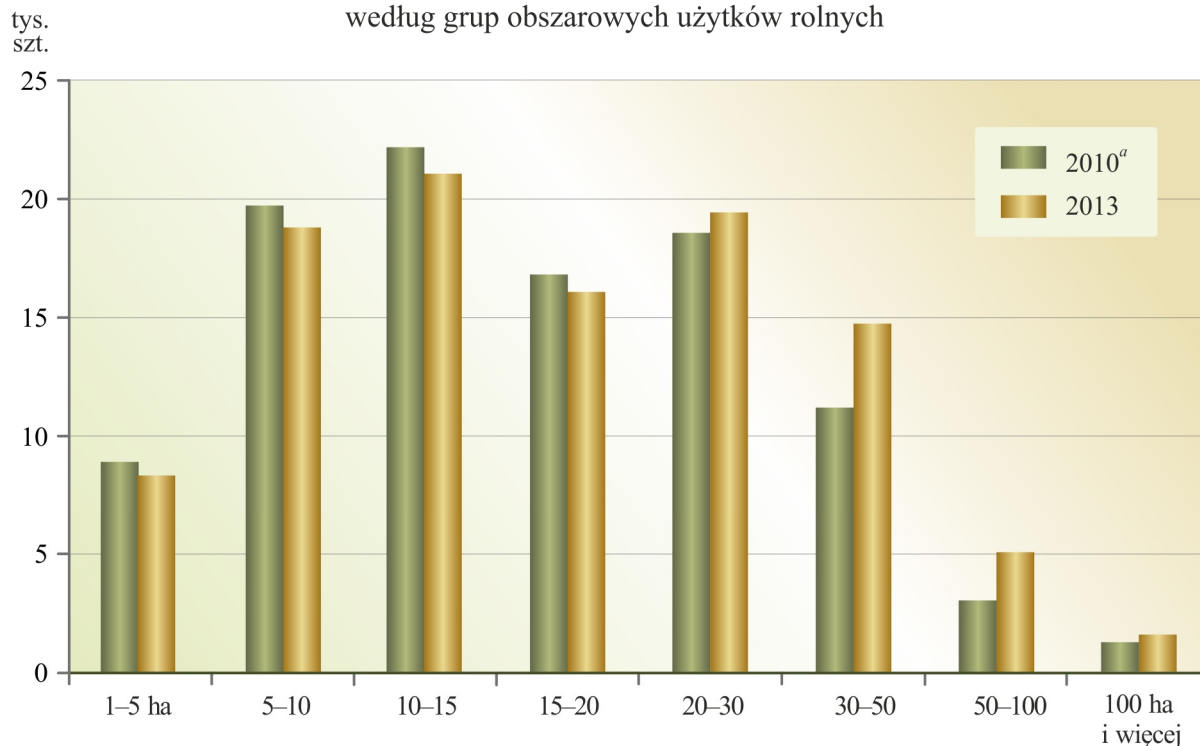
^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

Średnio w województwie podlaskim w 2013 r. na 1 gospodarstwo posiadające ciągniki przypadało 1,8 szt. tych pojazdów (w kraju 1,5 szt.) wobec 1,7 szt. w 2010 r. Omawiany wskaźnik wzrastał od 1,0 szt. wśród gospodarstw o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych do 4,4 szt. w grupie jednostek największych (100 ha i więcej użytków rolnych).

Przy wzroście liczby ciągników i areалу użytkowanych gruntów, średnia powierzchnia użytków rolnych przypadająca na 1 ciągnik w 2013 r. nieznacznie się zmniejszyła w stosunku do wyników PSR 2010 i wynosiła 10,25 ha wobec 10,42 ha trzy lata wcześniej. Z ogólnej liczby ciągników 103,2 tys. szt. (98,5%) tego typu pojazdów stanowiło wyłączną własność użytkowników gospodarstwa rolnego. Pozostałe ciągniki (1,6 tys. szt.) spisano jako wspólne, tj. będące współwłasnością i użytkowane przez kilka gospodarstw.

Ciągniki w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych
według grup obszarowych użytków rolnych

Przy utrzymującej się przewadze zbóż w strukturze powierzchni zasiewów, w stosunku do wyników PSR 2010 wzrosła liczba **kombajnów zbożowych** (o 6,0%). W 11,2 tys. gospodarstw spisano 11,3 tys. tych maszyn. Na 100 gospodarstw w województwie podlaskim przypadało ponad 14 kombajnów zbożowych, podczas gdy trzy lata wcześniej było ich ponad 11. W kombajny najlepiej wyposażone były jednostki o powierzchni użytków rolnych 100 ha i więcej, gdzie na 100 gospodarstw przypadało prawie 69 szt. tych maszyn, 50–100 ha – 61 szt. oraz 30–50 ha – ponad 50 szt.

Najwięcej kombajnów (23,3% ogólnej ich liczby) znajdowało się w grupie gospodarstw o powierzchni 20–30 ha użytków rolnych. Przeciętnie na 100 ha powierzchni zasiewów zbóż i rzepaku przypadało 2,6 maszyny tego typu.

W 2013 r. w województwie podlaskim spisano 2,4 tys. szt. **kombajnów ziemniaczanych**, które stanowiły wyposażenie zaledwie 3,0% ogółu gospodarstw. Najwięcej podmiotów z kombajnami do zbioru ziemniaków odnotowano w grupach gospodarstw o powierzchni 20–30 ha i 30–50 ha użytków rolnych (odpowiednio 26,8% i 21,5% ogólnej liczby gospodarstw posiadających kombajny tego rodzaju). W tych gospodarstwach spisano łącznie prawie połowę (47,9%) kombajnów ziemniaczanych. Na 100 jednostek przypadały około 3 kombajny, przy czym najwięcej zanotowano ich w grupie obszarowej 50–100 ha użytków rolnych – ponad 11 szt. Średnio na 100 ha uprawy ziemniaków przypadało 10,3 szt. kombajnów ziemniaczanych.

Znacznie więcej gospodarstw (34,5%) wykorzystywało do zbioru ziemniaków **kopaczki**. Najwięcej tych maszyn znajdowało się w jednostkach o powierzchni 5–10 ha użytków rolnych (26,8% ogółu spisanych kopaczek). Na 100 gospodarstw przypadało średnio niespełna 35 kopaczek, przy czym najczęściej (ponad 50 szt.) zanotowano ich w grupie obszarowej 10–15 ha użytków rolnych.

Kombajny buraczane oraz sadownicze opryskiwacze ciągnikowe – należące do specjalistycznych maszyn wykorzystywanych w określonym kierunku produkcji – były w posiadaniu odpowiednio 0,2% i 1,0% gospodarstw.

Silosokombajny, w ilości 1,0 tys. szt., znajdowały się zaledwie w 1,2% ogółu gospodarstw rolnych. Najwięcej jednostek z tymi maszynami spisano w grupach obszarowych o areale użytków rolnych 30–50 ha (29,1%) i 20–30 ha (20,2%). Łącznie w tych grupach spisano 48,7% ogólnej liczby omawianych maszyn. Na 100 gospodarstw przeciętnie przypadało 1,3 szt. silosokombajnów. Wskaźnik ten osiągnął najwyższą wartość wśród jednostek o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych – prawie 15 szt.

W 31,1 tys. gospodarstw (39,3% ogółu) spisano 31,3 tys. **polowych opryskiwaczy ciągnikowych**. We wszystkich grupach podmiotów posiadających co najmniej 10 ha użytków rolnych ponad połowa wyposażona była w polowe opryskiwacze ciągnikowe, przy czym najwyższy ich odsetek zanotowano w przedziale 30–50 ha użytków rolnych (76,2%). Najwięcej (24,3% ogólnej liczby tych maszyn) spisano w grupie gospodarstw o powierzchni 10–15 ha użytków rolnych.

Tabl. 11. Wyposażenie gospodarstw rolnych w wybrane maszyny w 2013 r.

Wyszczególnienie	Gospodarstwa posiadające maszyny	Liczba maszyn
Kombajny zbożowe	11151	11318
Kombajny ziemniaczane	2403	2431
Silosokombajny	960	994
Kosiarki ciągnikowe	43328	46013
Przyczepy zbierające	9864	10240
Prasy zbierające	24064	25254
Ładowacze chwytakowe i czołowe	21480	23481
Pozostałe maszyny do zbioru zielonek i ziarna	20531	30538
Kopaczki do ziemniaków	27262	27307
Pozostałe maszyny do zbioru okopowych	2872	3835
Sadzarki do ziemniaków	26322	26432
Rozsiewacze nawozów i wapna	41751	42421
Rozrzutniki obornika	42912	44387
Polowe opryskiwacze ciągnikowe	31070	31319

Ponad połowa gospodarstw wyposażona była w **kosiarki ciągnikowe, rozsiewacze nawozów i wapna** oraz **rozzutniki obornika** (odpowiednio: 54,8%, 52,8% i 54,3% ogółu gospodarstw). Więcej niż 70% jednostek o powierzchni 10–15 ha użytków rolnych posiadało te maszyny. W omawianej grupie gospodarstw spisano ich najwięcej (rozsiewaczy nawozów i wapna – 24,3%, rozrzutników obornika – 24,2%, kosiarek – 23,6%). Gospodarstwa z kosiarkami ciągnikowymi najliczniej wystąpiły wśród podmiotów o powierzchni 30–50 ha (89,3% gospodarstw) oraz 50–100 ha użytków rolnych (87,5%).

Na 100 gospodarstw przypadało średnio:

- ok. 58 kosiarek ciągnikowych (najwięcej w grupie obszarowej o powierzchni użytków rolnych 50–100 ha – prawie 118 szt.),
- ok. 54 rozsiewaczy nawozów i wapna (najwięcej w grupie obszarowej o areale użytków rolnych 100 ha i więcej – ponad 99 szt.),
- ok. 56 rozrzutników obornika (najwięcej w grupach obszarowych o powierzchni użytków rolnych 30–50 ha oraz 50–100 ha – ponad 99 szt.).

NAWOŻENIE ROŚLIN

W roku gospodarczym 2012/13 nawozy stosowało 66,5 tys. gospodarstw rolnych (84,1% ogółu) i były to prawie w 100% gospodarstwa indywidualne. Udział jednostek stosujących nawożenie mineralne w ogólnej liczbie gospodarstw wynosił 70,7%, wapniowe – 3,9%, a organiczne pochodzenia zwierzęcego – 65,3%.

Stosowanie nawozów mineralnych lub wapniowych wykazało 56,4 tys. gospodarstw (czyli 71,4% ogółu). Nawożenie azotem zanotowano w 66,9% gospodarstw, natomiast znacznie mniej jednostek używało nawozów fosforowych i potasowych (odpowiednio 8,1% i 6,6%). Popularne było również wykorzystywanie nawozów wieloskładnikowych. Stosowało je 22,7% ogólnej liczby gospodarstw.

Wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych odsetek gospodarstw posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych i stosujących nawożenie:

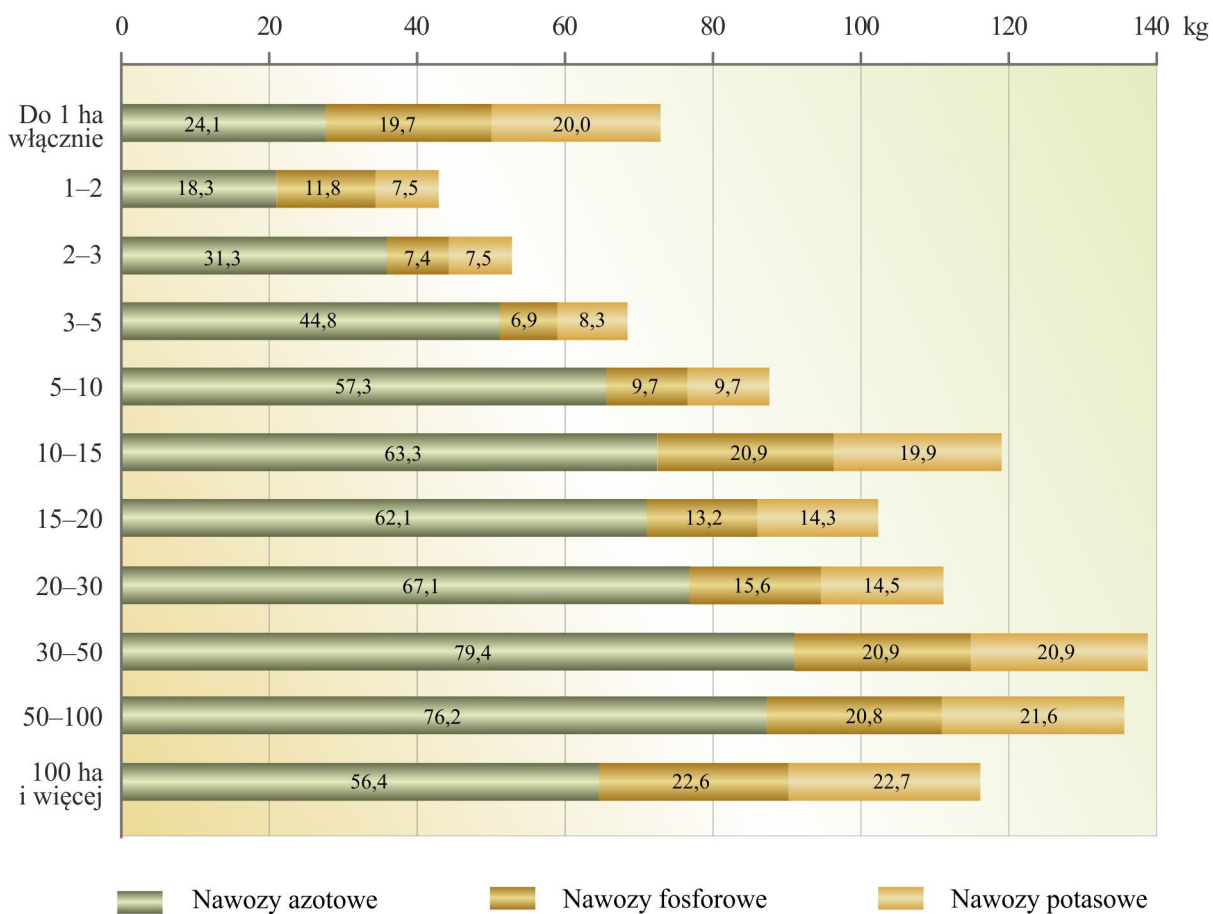
- mineralne – zwiększał się od 31,3% wśród gospodarstw o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych do 89,8% w grupie gospodarstw posiadających 30–50 ha użytków rolnych, po czym zmalał do 68,1% w jednostkach największych, tj. o areale 100 ha użytków rolnych i więcej,
- wapniowe – wzrastał od 0,9% w gospodarstwach o areale 1–2 ha użytków rolnych do 4,3% w przypadku jednostek o powierzchni 3–5 ha użytków rolnych, po czym zmniejszył się do 2,0% w grupie gospodarstw posiadających 5–10 ha użytków rolnych, a następnie systematycznie wzrastał i wśród gospodarstw największych (100 ha użytków rolnych i więcej) osiągnął poziom 11,6%,
- naturalne – wzrastał od 35,6% w grupie gospodarstw najmniejszych posiadających 1–2 ha użytków rolnych do 93,7% wśród jednostek o areale 30–50 ha użytków rolnych, a następnie zmniejszył się do 62,7% w przypadku gospodarstw największych (100 ha i więcej użytków rolnych).

Wśród gospodarstw stosujących nawożenie mineralne najmniejszy i największy udział gospodarstw wykorzystujących nawozy:

- azotowe i fosforowe odnotowano w jednakowych grupach obszarowych, tj. o powierzchni 1–2 ha użytków rolnych (odpowiednio 26,7% i 2,7%) oraz 30–50 ha (87,6% i 15,9%),
- potasowe – wśród gospodarstw posiadających 2–3 ha oraz 50–100 ha użytków rolnych – odpowiednio 1,4% i 19,8%,
- wieloskładnikowe – w grupach obszarowych o powierzchni użytków rolnych 1–2 ha i 50–100 ha – odpowiednio 9,8% i 46,1%.

Zużycie nawozów mineralnych w roku gospodarczym 2012/13 w przeliczeniu na czysty składnik (NPK) na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze wyniosło 98,5 kg. Najwyższym poziomem nawożenia charakteryzowały się gospodarstwa o powierzchni 30–50 ha oraz 50–100 ha użytków rolnych, gdzie zastosowano odpowiednio 121,3 kg/ha i 118,6 kg/ha, natomiast najniższe zanotowano w gospodarstwach posiadających 1–2 ha użytków rolnych – 37,7 kg/ha.

Zużycie w gospodarstwach rolnych nawozów mineralnych
w przeliczeniu na czysty składnik (NPK) na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze
według grup obszarowych użytków rolnych w roku gospodarczym 2012/13

Pod zbiory 2013 r. zużyto tylko 8,5 tys. ton nawozów wapniowych w przeliczeniu na czysty składnik, a ich przeciętne zużycie od kilku lat kształtowało się na bardzo niskim poziomie i w omawianym roku wynosiło 8,0 kg na 1 ha użytków rolnych w dobrej kulturze.

Badanie struktury gospodarstw rolnych wykazało, że 51,7 tys. gospodarstw stosowało nawozy organiczne pochodzenia zwierzęcego, a wśród nich 96,4% – nawożenie obornikiem, 21,8% – gnojówką i 16,5% – gnojowicą.

Wśród gospodarstw o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha stosujących nawożenie naturalne dominowały jednostki wykorzystujące obornik, których najwyższy odsetek (98,6%) zanotowano w grupie obszarowej o powierzchni 10–15 ha użytków rolnych, a najniższy (81,1%) – wystąpił wśród gospodarstw o areale 2–3 ha użytków rolnych.

Nawożenie gnojówką najczęściej stosowały gospodarstwa posiadające 30–50 ha użytków rolnych (42,2%), a gnojowicą – 50–100 ha użytków rolnych (43,7%).

DOCHODY GOSPODARSTW DOMOWYCH Z UŻYTKOWNIKIEM GOSPODARSTWA INDYWIDUALNEGO

W okresie od 2 czerwca 2012 r. do 1 czerwca 2013 r. w województwie podlaskim 79,0 tys. gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego (w tym 77,5 tys. gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha) prowadziło działalność rolniczą.

Oprócz dochodów z działalności rolniczej, gospodarstwa domowe z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego uzyskiwały dochody z:

- pracy najemnej – 41,7% ogółu omawianych gospodarstw (w 2010 r. – 34,8%),
- emerytur i rent – 25,4% (w 2010 r. – 23,5%),
- działalności pozarolniczej – 14,8% (w 2010 r. – 13,2%),
- innych źródeł niezarobkowych (poza emeryturą i rentą) – 3,3% (w 2010 r. – 6,4%).

Połowa (w 2010 r. – 50,7%) gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego jako główne źródło utrzymania (czyli źródło dochodu przekraczające 50% dochodów ogółem), wskazała **działalność rolniczą**. W gospodarstwach posiadających powyżej 1 ha użytków rolnych odsetek ten był nieco wyższy i ukształtował się na poziomie 50,9%.

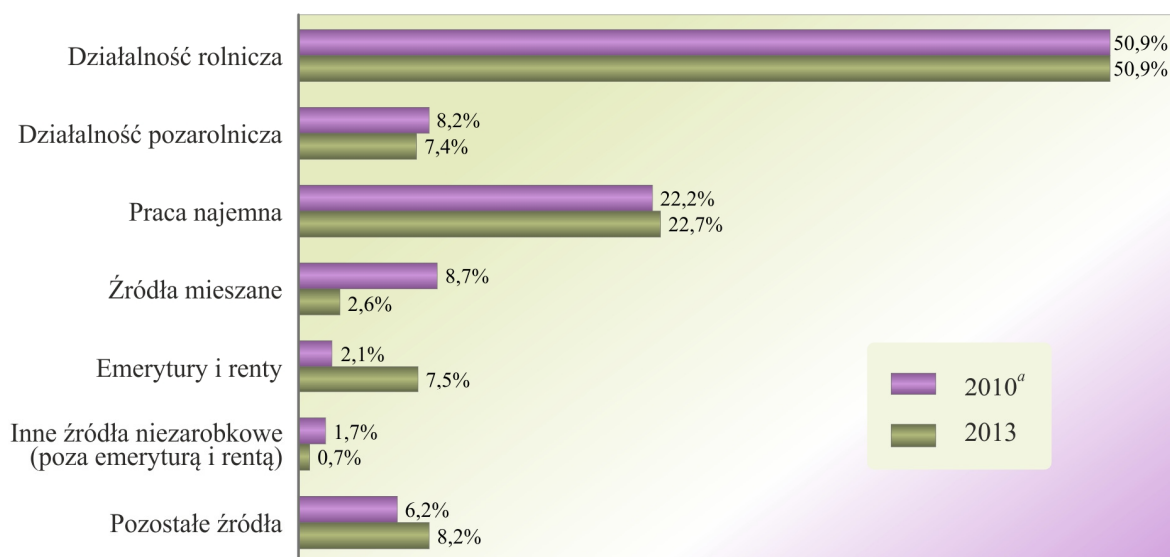
Kolejnym pod względem częstości występowania głównym źródłem dochodów gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego były **dochody z pracy najemnej**. Przekroczyły one 50% dochodów ogółem w przypadku 23,5% (w 2010 r. – 22,3%) omawianej grupy gospodarstw domowych i 22,7% gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Emerytury i renty stanowiły główne źródło dochodów dla 7,8% (w 2010 r. – dla 8,8%) ogółu gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego i 7,5% – z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Działalność pozarolnicza była głównym źródłem utrzymania dla 7,4% (w 2010 r. – 8,2%) ogółu omawianych gospodarstw domowych, jak również gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Inne źródła niezarobkowe (poza emeryturą i rentą) były głównym źródłem dochodów zarówno dla 0,7% (w 2010 r. – 1,8%) gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego, jak i gospodarstw domowych posiadających gospodarstwo indywidualne o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

Struktura gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według głównego źródła utrzymania

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

Odsetek gospodarstw domowych z dochodami ze **źródeł mieszanych**, czyli łącznych dochodów z **działalności rolniczej i pracy najemnej (z przewagą dochodów z działalności rolniczej)**, które przekraczały 50% wszystkich dochodów wynosił 0,7% (w 2010 r. – 0,8%) dla ogółu omawianych gospodarstw, a 0,8% dla gospodarstw z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o areale powyżej 1 ha użytków rolnych.

Udział gospodarstw domowych, dla których dochody z **pracy najemnej i działalności rolniczej (z przewagą dochodów z pracy najemnej)** przekraczały 50% dochodów ogółem kształtował się na poziomie 1,8% (w 2010 r. – 1,3%) dla ogółu omawianych gospodarstw oraz 1,9% dla gospodarstw z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych.

W przypadku 8,1% (w 2010 r. – 6,2%) ogółu gospodarstw domowych użytkujących gospodarstwo indywidualne i 8,2% gospodarstw o areale powyżej 1 ha użytków rolnych żadne z wyżej wymienionych źródeł dochodów nie przekroczyło 50% dochodów ogółem.

Analizując główne źródła utrzymania gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego, należy zauważyć, że wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych:

- rósł odsetek gospodarstw domowych, w których dochody z działalności rolniczej przekraczały 50% ogółu dochodów – od 8,8% w grupie obszarowej 1–2 ha użytków rolnych do 93,8% wśród gospodarstw o areale 50–100 ha, po czym spadł do 87,4% dla gospodarstw o powierzchni 100 ha użytków rolnych i więcej,
- zmniejszał się odsetek gospodarstw domowych, w których dochody z pracy najemnej przekraczały 50% dochodów ogółem – z 47,0% w grupie obszarowej 2–3 ha użytków rolnych do 0,9% wśród

gospodarstw o areale 30–50 ha użytków rolnych, a następnie wzrastał do 2,0% w przypadku gospodarstw o powierzchni 100 ha użytków rolnych i więcej,

- spadał odsetek gospodarstw domowych, w których dochody z emerytur i rent przekraczały 50% ogółu dochodów – z 23,1% w grupie obszarowej 1–2 ha użytków rolnych do 0,3% dla gospodarstw posiadających 100 ha użytków rolnych i więcej (z wyjątkiem grupy o powierzchni 50–100 ha użytków rolnych, gdzie nastąpił niewielki wzrost do 0,5%).

Tabl. 12. Wybrane wskaźniki dla gospodarstw indywidualnych według głównego źródła dochodu gospodarstwa domowego w 2013 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym z głównym źródłem dochodów gospodarstwa domowego z			
		działalności		pracy najemnej	emerytury i renty
		rolniczej	poza- rolniczej		
Struktura liczby gospodarstw w %	100,0	50,0	7,4	23,5	7,8
Odsetek kierujących w wieku do 40 lat	29,3	31,0	31,6	32,0	10,1
Odsetek kierujących kobiet	20,3	11,3	25,8	31,6	35,2
Odsetek kierujących z wykształceniem rolniczym	51,3	64,8	38,1	33,2	37,1
Nakłady pracy na 1 gospodarstwo w AWU	1,4	1,9	0,8	0,8	1,0
Nakłady pracy na 100 ha użytków rolnych w AWU	10,3	9,5	10,3	12,6	18,3
Odsetek gospodarstw produkujących głównie na samozaopatrzenie	16,6	14,4	14,0	17,0	30,6
Powierzchnia użytków rolnych na 1 gospodarstwo w ha	13,39	19,64	7,62	6,04	5,24
Obsada zwierząt na 1 gospodarstwo w SD	11,5	21,2	1,2	1,2	1,2
Obsada zwierząt na 100 ha użytków rolnych w SD	86,0	108,0	16,2	19,8	23,7
Liczba ciągników na 1 gospodarstwo w szt.	1,3	1,9	0,6	0,6	0,5
Liczba ciągników na 100 ha użytków rolnych w szt.	9,9	9,9	8,3	10,5	10,3
Powierzchnia użytków rolnych na 1 ciągnik w ha	10,13	10,08	12,10	9,52	9,67
Zużycie NPK na 1 ha użytków rolnych utrzyma- nych w dobrej kulturze rolnej w kg	98,0	107,8	57,0	62,1	44,5

Udział gospodarstw domowych, w których dochody z działalności pozarolniczej przekraczały 50% ogółu dochodów był najwyższy wśród gospodarstw posiadających 2–3 ha użytków rolnych (16,8%), a najniższy w grupie gospodarstw związanych z jednostkami o powierzchni 50–100 ha użytków rolnych (1,0%).

Odsetek gospodarstw domowych z użytkownikiem gospodarstwa indywidualnego, które uzyskiwały ponad 50% dochodów z działalności rolniczej był największy wśród gospodarstw posiadających 30–50 ha (93,5%) i 50–100 ha użytków rolnych (93,8%). Gospodarstwa domowe, gdzie głównym źródłem utrzymania były praca najemna oraz emerytura i renta prowadziły przede wszystkim gospodarstwa o areale użytków rolnych 1–2 ha i 2–3 ha.

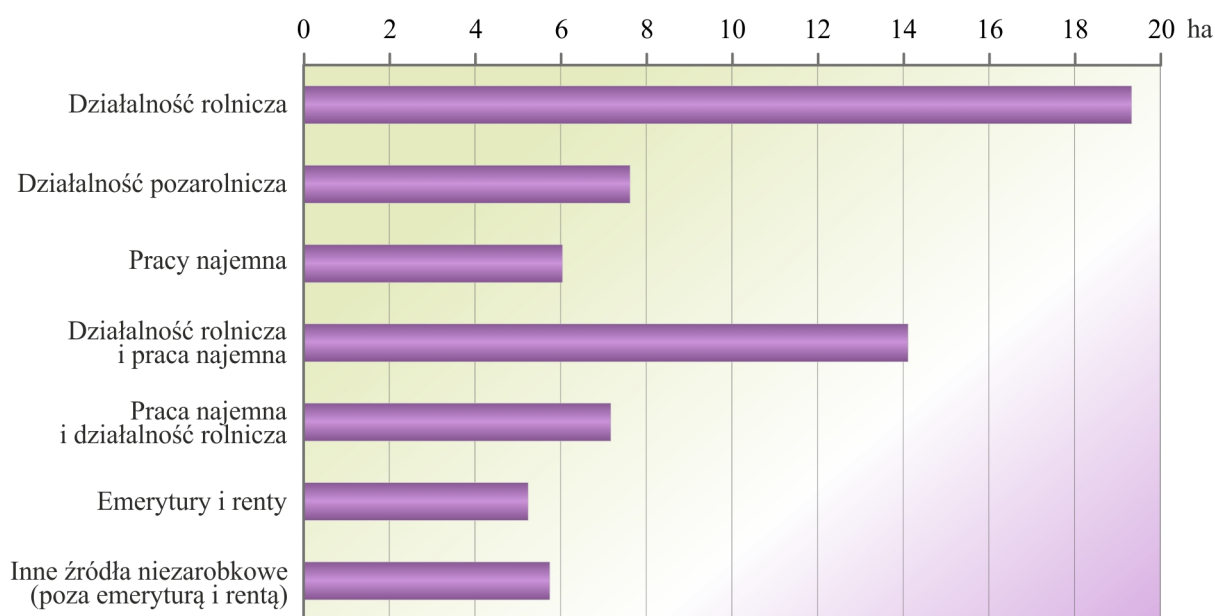

W grupie gospodarstw domowych, gdzie głównym źródłem dochodów były źródła mieszane (tj. łączne dochody z działalności rolniczej i pracy najemnej) odnotowano najwyższy odsetek osób kierujących gospodarstwami rolnymi posiadających wykształcenie rolnicze (65,5%). Najmniej kierujących z wykształceniem rolniczym stwierdzono w gospodarstwach domowych, gdzie głównym źródłem utrzymania były inne źródła niezarobkowe poza emeryturą i rentą (21,1%).

Wśród gospodarstw domowych, których głównym źródłem utrzymania były dochody z działalności pozarolniczej odnotowano najniższy udział gospodarstw, które zużywały więcej niż 50% wartości produkcji rolniczej wytworzonej w gospodarstwie rolnym i wynosił on 14,0%. Omawiany odsetek osiągnął najwyższą wartość (30,6%) w grupie gospodarstw domowych, dla których główne źródło utrzymania stanowiły emerytury i renty.

Gospodarstwa domowe, których głównym źródłem utrzymania była działalność rolnicza posiadały największe obszarowo gospodarstwa rolne. Średnia powierzchnia użytków rolnych w tych gospodarstwach wynosiła 19,64 ha. Najmniejsze obszarowo gospodarstwa rolne (średnia powierzchnia użytków rolnych – 5,24 ha) były użytkowane przez gospodarstwa domowe utrzymujące się głównie z emerytur i rent.

Średnia powierzchnia gospodarstwa indywidualnego według głównego źródła utrzymania gospodarstwa domowego w 2013 r.

Najwyższy odsetek gospodarstw rolnych prowadzących uprawę zbóż (93,3%) oraz ziemniaków (52,1%) odnotowano w grupie podmiotów związanych z gospodarstwami domowymi utrzymującymi się głównie ze źródeł mieszanych, tj. z działalności rolniczej i pracy najemnej. Najniższy udział jednostek uprawiających zboża (54,4%) oraz ziemniaki (11,4%) stwierdzono wśród gospodarstw rolnych

prowadzonych przez gospodarstwa domowe, w których inne niezarobkowe źródła utrzymania stanowiły ponad 50% dochodów ogółem gospodarstwa domowego.

Uprawą roślin przemysłowych najczęściej zajmowały się gospodarstwa indywidualne związane z gospodarstwami domowymi, których głównym źródłem utrzymania była działalność rolnicza (2,0% omawianej grupy gospodarstw).

Zwierzęta gospodarskie posiadało 84,5% gospodarstw rolnych prowadzonych przez gospodarstwa domowe, dla których głównym źródłem utrzymania była działalność rolnicza. Najniższy odsetek gospodarstw rolnych (23,8%) zajmujących się chowem i hodowlą zwierząt odnotowano w przypadku jednostek związanych z gospodarstwami domowymi uzyskującymi ponad 50% dochodów z innych źródeł niezarobkowych (poza emeryturą i rentą).

Najwyższy udział gospodarstw rolnych posiadających bydło (77,0%) stwierdzono w grupie podmiotów prowadzonych przez gospodarstwa domowe, dla których główne źródło dochodów stanowiły dochody z działalności rolniczej. Omawiany odsetek był najniższy wśród jednostek związanych z gospodarstwami domowymi utrzymującymi się głównie z działalności pozarolniczej (12,3%).

Najwyższy odsetek gospodarstw rolnych posiadających trzodę chlewną (33,3%) oraz drób (47,2%) odnotowano wśród jednostek prowadzonych przez gospodarstwa domowe, dla których głównym źródłem utrzymania było źródło mieszane – działalność rolnicza i praca najemna, natomiast najniższy – w grupie gospodarstw rolnych związanych z gospodarstwami domowymi utrzymującymi się głównie z działalności pozarolniczej (odpowiednio 5,4% i 14,7%).

Gospodarstwa indywidualne były w ponad 70% wyposażone w ciągniki. Pojazdy te stwierdzono w 92,1% gospodarstw rolnych związanych z gospodarstwami domowymi, dla których głównym źródłem utrzymania była działalność rolnicza. Najniższy odsetek (28,6%) gospodarstw z ciągnikami odnotowano natomiast w grupie podmiotów prowadzonych przez gospodarstwa domowe uzyskujące ponad 50% dochodów z innych niezarobkowych źródeł.

W 2013 r. w województwie podlaskim 71,4% gospodarstw indywidualnych stosowało nawożenie mineralne i wapniowe, natomiast 65,4% – organiczne pochodzenia zwierzęcego. Najwyższe odsetki gospodarstw stosujących nawożenie mineralne i wapniowe oraz organiczne pochodzenia zwierzęcego stwierdzono w grupie gospodarstw rolnych związanych z gospodarstwami domowymi, dla których głównym źródłem utrzymania była działalność rolnicza i wynosiły one odpowiednio 83,4% i 85,6%, a najniższe – wśród jednostek prowadzonych przez gospodarstwa domowe, gdzie głównym źródłem dochodów były inne (niż emerytura i renta) niezarobkowe źródła utrzymania – odpowiednio 45,8% i 20,1%.

CELE PRODUKCJI GOSPODARSTW INDYWIDUALNYCH

Wyniki badania struktury gospodarstw rolnych w 2013 r. wykazały, że spośród 79,0 tys. gospodarstw indywidualnych 64,5 tys. (81,6% ogółu omawianych gospodarstw) prowadziło **sprzedaż** wytworzonej produkcji rolniczej, 4,6 tys. (5,8%) wytwarzało produkty rolnicze wyłącznie na **samozaopatrzenie** gospodarstwa domowego użytkownika, a **pozostałe** 9,9 tys. (12,5%) nie wykazało sprzedaży ani zużycia na samozaopatrzenie, ze względu na to, że prowadzona przez nie produkcja rolnicza ograniczona była tylko do utrzymania gruntów w dobrej kulturze rolnej lub była w toku.

Głównie na sprzedaż produkowało 56,0 tys. gospodarstw (70,9% ogółu gospodarstw indywidualnych), w tym 12,2 tys. (15,4%) – **wyłącznie na sprzedaż**.

Ponad 90% podmiotów o powierzchni 50 ha użytków rolnych i więcej produkowało głównie na sprzedaż. Wśród jednostek najmniejszych, tj. posiadających do 1 ha i 1–2 ha użytków rolnych, omawiany odsetek wyniósł odpowiednio 51,4% i 38,4%.

W przypadku 13,1 tys. gospodarstw indywidualnych (16,6% ogółu) gospodarstwo domowe użytkownika zużywało więcej niż 50% wartości wytworzonej końcowej produkcji rolniczej, a więc produkcja prowadzona była **głównie na samozaopatrzenie**. Odsetek omawianych jednostek malał wraz z rosnącą powierzchnią gospodarstwa (z wyjątkiem grupy obszarowej 3–5 ha użytków rolnych) z 23,0% wśród podmiotów najmniejszych (tj. do 1 ha użytków rolnych włącznie) do 4,0% w przypadku gospodarstw o areale 100 ha użytków rolnych i więcej.

Wśród gospodarstw produkujących głównie na samozaopatrzenie ponad 1/3 jednostek produkowała wyłącznie na samozaopatrzenie gospodarstwa domowego użytkownika. Odsetek gospodarstw produkujących **wyłącznie na samozaopatrzenie** wynosił 22,7% w grupie gospodarstw o powierzchni 0–1 ha użytków rolnych, gdzie osiągnął najwyższy poziom, zaś najniższy odsetek takich jednostek (0,1%) odnotowano wśród gospodarstw o areale 20–30 ha użytków rolnych.

Ponad połowa osób kierujących gospodarstwami indywidualnymi, których produkcja rolnicza przeznaczona była głównie na sprzedaż i ponad 45% osób kierujących gospodarstwami produkującymi głównie na samozaopatrzenie posiadało wykształcenie rolnicze. Wykształceniem wyższym rolniczym legitymowało się 2,4% kierujących gospodarstwami produkującymi głównie na rynek, a tylko 1,4% kierujących jednostkami produkującymi głównie na samozaopatrzenie. Kurs rolniczy, jako najwyższy poziom wykształcenia rolniczego, posiadało 19,2% kierujących gospodarstwami produkującymi głównie na samozaopatrzenie, a 21,4% – głównie na rynek.

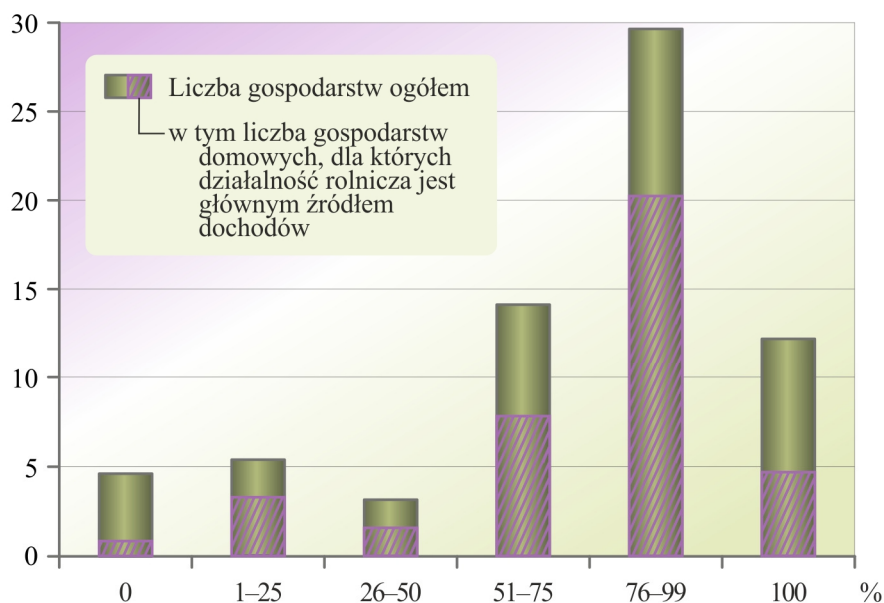
Ponad 77% ogółu pełnozatrudnionych w gospodarstwach indywidualnych (wyrażonych w AWU) pracowało w jednostkach produkujących głównie na rynek, a ponad 15% w gospodarstwach wytwarzających głównie na samozaopatrzenie (na 1 gospodarstwo przypadało odpowiednio 1,5 AWU i 1,3 AWU).

Tabl. 13. Wybrane wskaźniki dla gospodarstw indywidualnych według odsetka wartości końcowej produkcji rolniczej przeznaczonej na sprzedaż w 2013 r.

Wyszczególnienie	Ogółem	W tym gospodarstwa, które końcową produkcję rolniczą					zużywały w całości
		sprzedawały w					
		100%	99–76%	75–50%	49–26%	25–1%	
Struktura liczby gospodarstw w %	100,0	15,4	37,6	17,9	4,0	6,8	5,8
Odsetek kierujących w wieku do 40 lat	29,3	31,6	31,2	28,6	29,4	27,9	19,4
Odsetek kierujących kobiet	20,3	23,2	13,5	18,6	19,7	21,3	27,4
Odsetek kierujących z wykształceniem rolniczym	51,2	47,6	61,5	53,0	53,4	51,1	34,1
Nakłady pracy na 1 gospodarstwo w AWU	1,4	1,1	1,6	1,6	1,4	1,5	1,0
Nakłady pracy na 100 ha użytków rolnych w AWU	10,3	9,2	9,0	11,4	11,7	11,6	21,9
Odsetek gospodarstw, gdzie działalność rolnicza jest głównym źródłem utrzymania gospodarstwa domowego	50,0	38,4	68,2	55,3	50,1	61,0	18,0
Odsetek gospodarstw z działalnością inną niż rolnicza	2,5	3,1	2,1	1,9	1,7	2,4	3,2
Powierzchnia użytków rolnych na 1 gospodarstwo w ha	13,39	12,09	18,14	13,61	11,64	12,81	4,35
Obsada zwierząt na 1 gospodarstwo w SD	11,5	10,2	19,0	10,3	7,1	8,4	1,7
Obsada zwierząt na 100 ha użytków rolnych w SD	86,0	84,7	104,5	75,9	60,8	65,7	40,1
Liczba ciągników na 1 gospodarstwo w szt.	1,3	1,0	1,8	1,4	1,3	1,4	0,6
Powierzchnia użytków rolnych na 1 ciągnik w ha	10,13	12,08	10,00	9,47	8,84	8,91	7,11
Zużycie NPK na 1 ha użytków rolnych w kg	97,3	99,3	113,9	84,0	75,2	80,1	38,9

Prowadzenie działalności rolniczej było głównym źródłem dochodów dla 58,5% gospodarstw domowych wytwarzających głównie na rynek, wobec 43,3% gospodarstw domowych produkujących głównie na samozaopatrzenie. Ponad 68% gospodarstw, które 76–99% wytworzonej wartości końcowej produkcji rolniczej przeznaczały na sprzedaż uzyskiwało dochody przede wszystkim z działalności rolniczej (działalność ta była głównym źródłem dochodów). Omawiany odsetek był najniższy (18,0%) wśród gospodarstw zużywających całą wytworzoną produkcję na potrzeby gospodarstwa domowego użytkownika.

Gospodarstwa domowe ogółem i gospodarstwa, dla których działalność rolnicza jest głównym źródłem dochodów według odsetka wartości końcowej produkcji rolniczej przeznaczanej na sprzedaż w 2013 r.

Działalność inną niż rolnicza bezpośrednio związaną z gospodarstwem rolnym prowadziło 2,3% jednostek produkujących głównie na sprzedaż i 2,5% – głównie na potrzeby gospodarstwa domowego użytkownika.

Gospodarstwa produkujące głównie na sprzedaż były lepiej wyposażone w ciągniki. Liczba ciągników na 100 gospodarstw ogółem wynosiła w tej grupie ponad 154 szt., podczas gdy w gospodarstwach produkujących głównie na samozaopatrzenie – prawie 112 szt. Jednocześnie wśród gospodarstw produkujących głównie na sprzedaż lepsze było wykorzystanie ciągników (na 1 ciągnik przypadało 10,17 ha użytków rolnych, wobec 8,55 ha w gospodarstwach produkujących głównie na samozaopatrzenie gospodarstwa domowego).

Nawozy mineralne i wapniowe stosowało około 79% gospodarstw produkujących głównie na rynek i ponad 66% wytwarzających głównie na samozaopatrzenie. Zużycie NPK na 1 ha użytków rolnych w jednostkach produkujących głównie na sprzedaż wynosiło prawie 105 kg, wobec ok. 72 kg w gospodarstwach wytwarzających głównie na samozaopatrzenie, a najwyższą wartość (prawie 114 kg) osiągnęło w gospodarstwach sprzedających 76–99% końcowej produkcji rolniczej.

PRACUJĄCY I NAKŁADY PRACY W GOSPODARSTWACH ROLNYCH

Działalność rolnicza prowadzona w gospodarstwach rolnych wymaga udziału i wkładu pracy człowieka. W gospodarstwach indywidualnych jest to zazwyczaj pracujący użytkownik i członkowie jego rodziny, wspomagani przez opłacanych pracowników najemnych lub pracowników kontraktowych, a czasem także bezpłatną pomoc sąsiedzką. W pozostałych gospodarstwach rolnych, w zależności od formy własności, trzon stanowią pracownicy najemni lub inne osoby pracujące bez wynagrodzenia (członkowie spółdzielni, zakonów, uczniowie szkół), wspomagane pracownikami najemnymi i kontraktowymi.

Osobą zarządzającą, podejmującą decyzję co do kierunku i rozmiarów prowadzonej w gospodarstwie produkcji, jest osoba kierująca gospodarstwem rolnym. W gospodarstwach indywidualnych w przeważającej części jest to sam użytkownik, w gospodarstwach pozostałych – najczęściej zatrudniani do tego celu pracownik najemny.

W niniejszej publikacji skoncentrowano się na charakterystyce gospodarstw rolnych i prowadzonej w nich produkcji rolnej, a więc i temat dotyczący pracujących wymaga takiego ujęcia, które pozwoli na zaprezentowanie wielkości nakładów pracy ludzkiej poniesionych na działalność rolniczą w gospodarstwach rolnych w ciągu całego roku gospodarczego. Uwzględniono zatem nawet minimalny wkład pracy każdej z osób pracujących w gospodarstwie rolnym przy produkcji rolniczej w każdym z 12 miesięcy poprzedzających dzień referencyjny badania struktury gospodarstw rolnych w 2013 r., niezależnie od tego czy praca w gospodarstwie rolnym była dla tych osób pracą wyłączną, główną czy dodatkową.

Bardzo ważnym zagadnieniem przy ocenie nakładów pracy w rolnictwie w ciągu roku jest wymiar czasu pracy, w jakim pracują poszczególne osoby – zarówno rodzinna siła robocza, jak i pozostali pracownicy. Duży udział pracujących w niepełnym wymiarze czasu zniekształca w pewnym stopniu obraz z punktu widzenia pracochłonności w poszczególnych typach gospodarstw. W przypadku m.in. pracowników dorywczych, kontraktowych, pomocy sąsiedzkiej bardziej istotny jest łączny wkład pracy mierzony w godzinach niż sama liczba osób pracujących. W związku z powyższym, podstawą prowadzonej analizy są nakłady pracy wyrażone w umownych rocznych jednostkach pracy (z ang. Annual Work Unit – AWU), będących odpowiednikiem rocznego wkładu pracy osoby zatrudnionej w pełnym wymiarze czasu pracy (tj. po przeliczeniu pracujących w niepełnym wymiarze na pełne etaty).

Zgodnie z wynikami badania struktury gospodarstw rolnych, w 2013 r. nakłady pracy w gospodarstwach rolnych w województwie podlaskim wynosiły 109,4 tys. AWU (w tym w gospodarstwach o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych – 108,6 tys. AWU), z tego zdecydowana większość

przypadała na gospodarstwa indywidualne (108,8 tys. AWU), co wynika ze struktury własnościowej podlaskiego rolnictwa. Prowadzenie działalności rolniczej w gospodarstwach osób prawnych i jednostek organizacyjnych niemających osobowości prawnej wymagało zaangażowania 0,6 tys. osób w przeliczeniu na pełnozatrudnionych, z czego ponad 61% stanowili pracownicy najemni stali. Wśród gospodarstw indywidualnych dominowały jednostki prowadzone wyłącznie siłami użytkownika i jego rodziny. Nakłady pracy w tych gospodarstwach stanowiły 97,9% ogółu nakładów pracy ponoszonych na prowadzenie działalności rolniczej. Liczba osób stanowiących rodzinną siłę roboczą (użytkowników i członków ich rodzin), zaangażowanych w prace w gospodarstwie rolnym w ciągu 12 miesięcy przed dniem referencyjnym badania wynosiła 191,4 tys. Ze względu na fakt, że część z tych osób pracowała w niepełnym wymiarze, ostateczna wielkość nakładów pracy po przeliczeniu na pełnozatrudnionych była niższa i kształtowała się na poziomie 106,5 tys. AWU.

Pracujący i nakłady pracy w gospodarstwach rolnych

PRACUJĄCY		W GOSPODARSTWACH ROLNYCH		x		tys. osób		
NAKLADY PRACY		W CIĄGU ROKU		109,4		tys. AWU		
GOSPODARSTWA INDYWIDUALNE							x	
							108,8	
Członkowie rodziny użytkownika			$\frac{191,4}{106,5}$		Pracownicy najemni		$\frac{x}{1,5}$	
Użytkownicy	Współmałżonkowie użytkowników	Inni członkowie rodziny	Pracownicy najemni stali	Pracownicy najemni dorywczy	Pracownicy kontraktowi	Pomoc sąsiedzka		
$\frac{78,4}{51,1}$	$\frac{42,2}{26,0}$	$\frac{70,8}{29,4}$	$\frac{0,8}{0,7}$	$\frac{x}{0,8}$	$\frac{x}{0,1}$	$\frac{x}{0,6}$		
GOSPODARSTWA OSÓB PRAWNYCH I JEDNOSTEK ORGANIZACYJNYCH NIEMAJĄCYCH OSOBOWOŚCI PRAWNEJ							x	
							0,6	
Pracownicy najemni				$\frac{x}{0,4}$		Pracownicy kontraktowi		Pozostałe osoby pracujące ^a
Pracownicy najemni stali	$\frac{0,4}{0,4}$	Pracownicy najemni dorywczy	$\frac{x}{0,0}$	$\frac{x}{0,0}$	$\frac{x}{0,0}$		$\frac{x}{0,2}$	

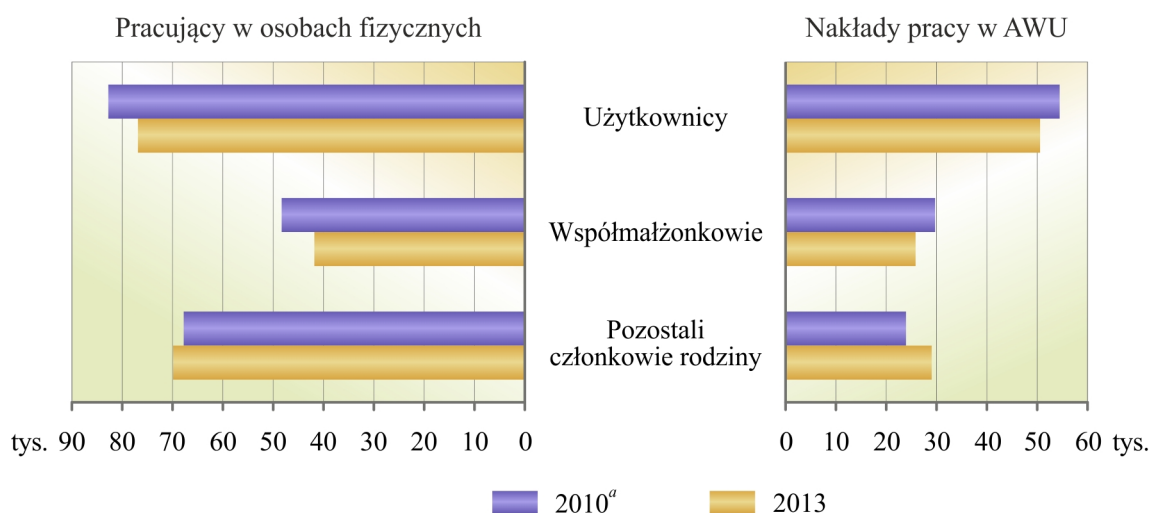
x – brak danych w osobach (jako pełnego odpowiednika danych w AWU).

^a Patrz „Uwagi metodyczne” na str. 23.

Liczba pełnozatrudnionych pracowników najemnych stałych w gospodarstwach indywidualnych wyniosła 0,7 tys., pracowników dorywczych w przeliczeniu na pełnozatrudnionych – 0,8 tys., pracowników kontraktowych – 0,1 tys., natomiast praca osób z innego gospodarstwa w ramach tzw. pomocy sąsiedzkiej przełożyła się na 0,6 tys. AWU.

W 2013 r. użytkownicy i ich współmałżonkowie stanowili 63,0% osób pracujących jako rodzinna siła robocza, a nakłady pracy na prowadzenie działalności rolniczej wniesione przez te osoby stanowiły ponad 72% ogółu nakładów rodzinnej siły roboczej. A zatem pozostali członkowie rodziny użytkownika stanowili ponad 1/3 omawianej zbiorowości pracujących i wnosili ponad 1/4 ogółu nakładów pracy w rodzinne gospodarstwo rolne.

Pracujący i nakłady pracy rodzinnej siły roboczej w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych

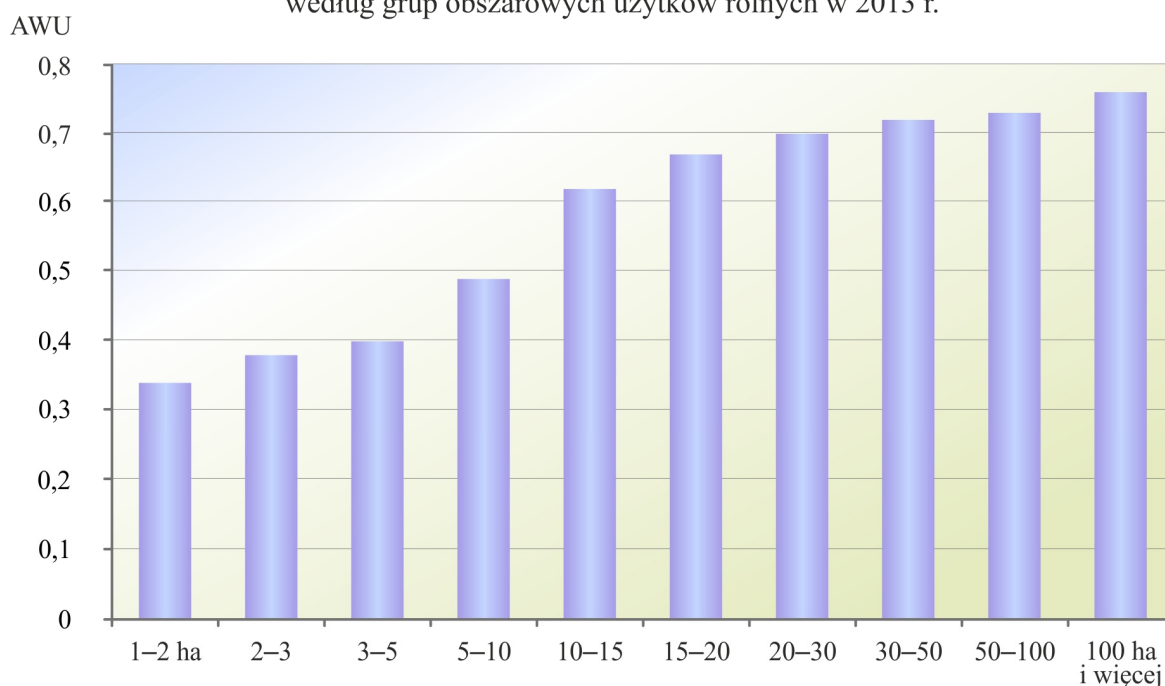

^a Dane Powszechnego Spisu Rolnego.

W porównaniu z 2010 r. zmniejszyła się liczba użytkowników i ich współmałżonków pracujących w ciągu roku w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni użytków rolnych powyżej 1 ha, zarówno w osobach fizycznych (łącznie o 9,4%), jak i w nakładach pracy liczonych w umownych rocznych jednostkach pracy (łącznie o 9,2%). Jest to wynik zmniejszenia się liczby gospodarstw rolnych w analizowanym okresie. Wzrosła natomiast liczba pozostałych członków rodziny wnoszących swój wkład pracy w rodzinne gospodarstwo rolne (zarówno mieszkających jak i niemieszkających z użytkownikiem) i ich zaangażowanie w produkcję rolniczą (wzrost nakładów pracy poniesionych przez członków rodziny przeciętnie na 1 gospodarstwo z 0,29 AWU w 2010 r. do 0,38 AWU w 2013 r.).

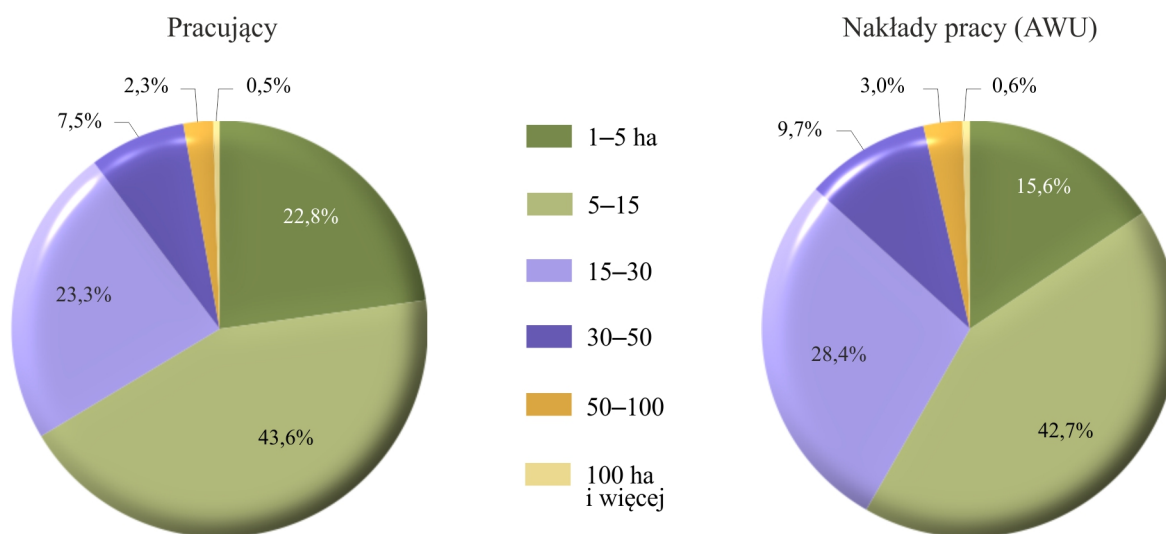

Przeciętna liczba AWU przypadająca na pracującego członka rodzinnej siły roboczej w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2013 r.

W przypadku rodzinnych gospodarstw rolnych wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych wzrastał godzinowy wkład pracy użytkownika i członków jego rodziny w prowadzenie działalności rolniczej. Średnie obciążenie pracą członków rodziny użytkownika (wyrażonych liczbą pełnozatrudnionych w AWU na fizyczną osobę pracującą) wyniosło 0,57. Przeciętna liczba członków rodziny użytkownika pracujących w rodzinnym gospodarstwie ukształtowała się na poziomie 2,4 osoby, a po przeliczeniu na pełnozatrudnionych (liczba AWU na 1 gospodarstwo) – 1,3.

Struktura pracujących i nakładów pracy w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni powyżej 1 ha użytków rolnych według grup obszarowych użytków rolnych w 2013 r.

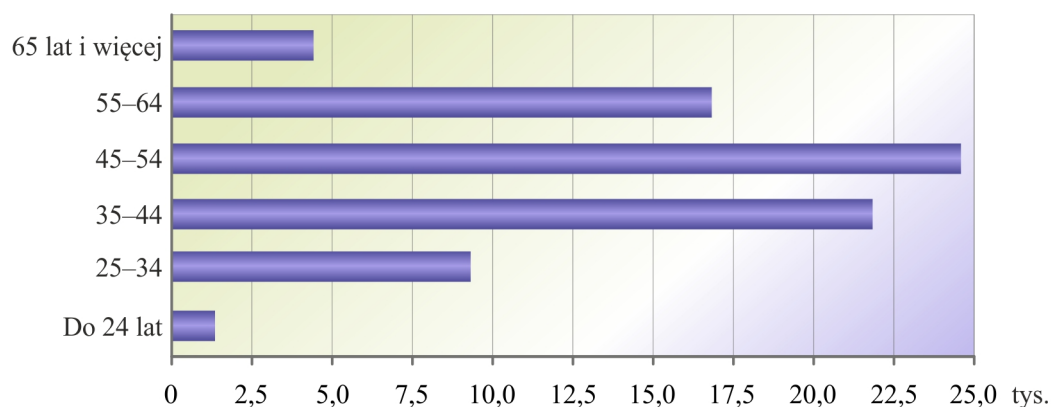
Pracujący w gospodarstwach indywidualnych o powierzchni poniżej 15 ha użytków rolnych stanowili 2/3 ogólnej liczby pracujących (58,2% – ogólnych nakładów pracy w przeliczeniu na pełnozatrudnionych). Była to praca przede wszystkim użytkownika, współmałżonka oraz innych członków rodziny użytkownika. Dopiero w gospodarstwach o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych istotnego znaczenia nabierał fakt zatrudniania pracowników najemnych.

Tabl. 14. *Struktura członków rodzinnej siły roboczej pracujących w swoim gospodarstwie rolnym według płci w 2013 r.*

Wyszczególnienie	Ogółem	Użytkownicy	Współmałżonkowie	Pozostali członkowie rodziny
O g ó ł e m	100,0	100,0	100,0	100,0
Mężczyźni	56,6	78,4	18,1	55,4
Kobiety	43,4	21,6	81,9	44,6

Zgodnie z wynikami badania struktury gospodarstw rolnych, w 2013 r. ponad 40% rodzinnej siły roboczej (78,4 tys.) w województwie podlaskim stanowili użytkownicy gospodarstw indywidualnych pracujący w swoich gospodarstwach rolnych. Wśród nich ponad 3/4 stanowili mężczyźni. Kobiety, w porównaniu z mężczyznami, użytkowały mniejsze obszarowo gospodarstwa rolne – z ogólnej liczby 17,0 tys. pań użytkowników 8,0 tys. (47,2%) prowadziło gospodarstwa o powierzchni poniżej 5 ha użytków rolnych. Wśród panów wartości te wynosiły odpowiednio 61,5 tys. i 13,5 tys. (21,9%).

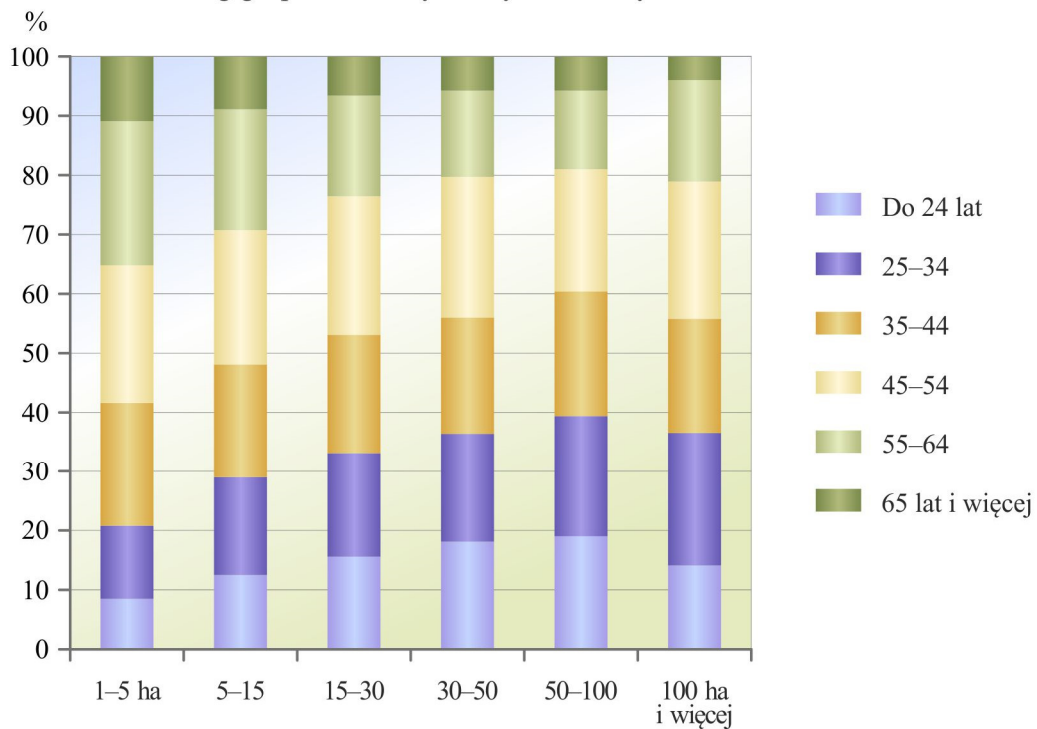
Użytkownicy gospodarstw indywidualnych pracujący w swoim gospodarstwie rolnym według wieku w 2013 r.

Blisko 60% ogółu użytkowników pracujących w swoich gospodarstwach rolnych to osoby w wieku powyżej 44 lat. W gospodarstwach małych obszarowo (2–3 ha użytków rolnych) odsetek użytkowników 45-letnich i starszych pracujących w swoich gospodarstwach wynosił prawie 70%, natomiast w jednostkach większych o powierzchni użytków rolnych 50–100 ha – ponad 48%.

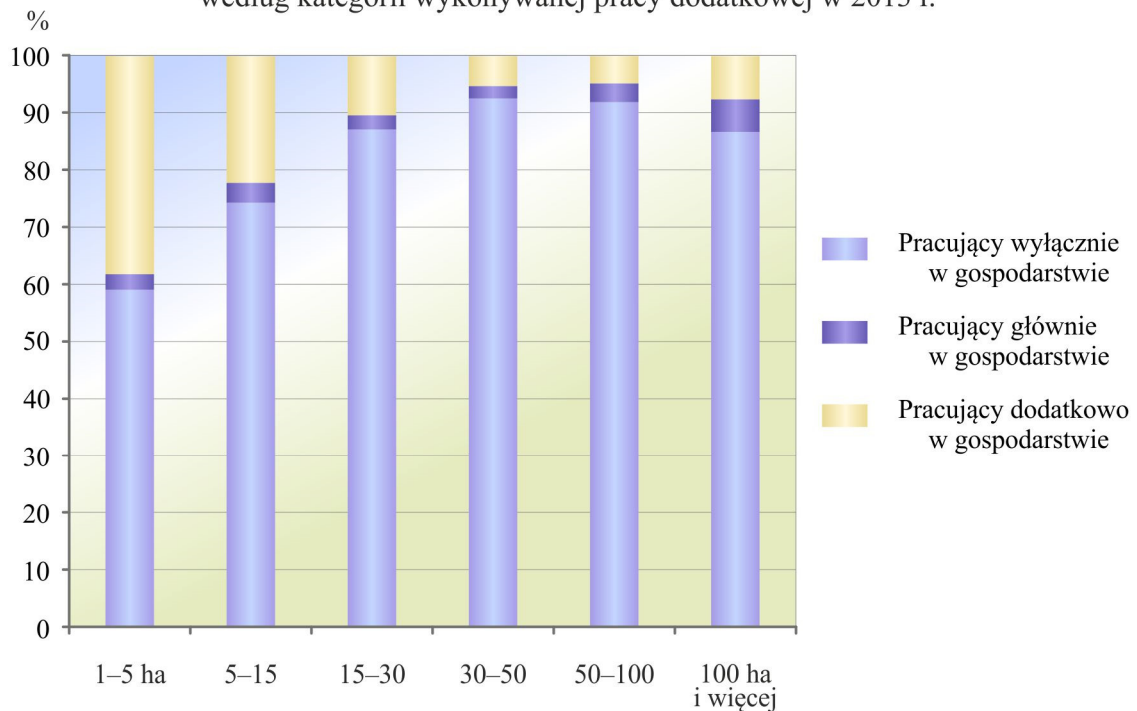
Ponad połowa (52,0%) współmałżonków użytkowników należała do grupy osób 45-letnich i starszych. Młodszy od użytkowników, a także współmałżonków byli pozostali członkowie rodzin pracujący w gospodarstwach rolnych, wśród których blisko 60% nie przekroczyło 44 lat.

Struktura członków rodzinnej siły roboczej pracujących w gospodarstwach indywidualnych według grup obszarowych użytków rolnych i wieku w 2013 r.

Wśród ogółu członków rodzinnej siły roboczej najliczniejszą grupę pracujących w gospodarstwach indywidualnych stanowiły osoby w wieku 45-54 lata (22,8%). Najniższy odsetek pracujących stanowiły osoby najstarsze wieku 65 lat i więcej (8,4%) i najmłodsze – do 24 lat (12,8%).

Struktura członków rodzinnej siły roboczej pracujących w gospodarstwach indywidualnych według kategorii wykonywanej pracy dodatkowej w 2013 r.

Z ogólnej liczby 191,4 tys. członków rodziny pracujących w swoich gospodarstwach rolnych 75,4% pracowało wyłącznie w tych gospodarstwach. Dla 21,6% ogółu pracujących członków rodziny praca poza gospodarstwem była pracą główną, a praca w gospodarstwie – tylko pracą dodatkową. Pozostałe 3,0% osób pracowało głównie w gospodarstwie, a dodatkowo poza nim. Częściej pracę w gospodarstwie z inną pracą łączyli mężczyźni niż kobiety.

Wraz ze wzrostem powierzchni użytków rolnych w gospodarstwie zwiększała się przewaga liczebna członków rodziny pracujących wyłącznie w gospodarstwie rolnym. I tak np. w jednostkach posiadających:

- 1–2 ha użytków rolnych zanotowano 61,4% pracujących wyłącznie w gospodarstwie, 4,4% pracujących głównie w gospodarstwie i dodatkowo poza nim oraz 34,2% pracujących dodatkowo w gospodarstwie i głównie poza nim,
- 5–10 ha – odpowiednio: 69,3%, 3,8% i 26,9%,
- 30–50 ha – odpowiednio: 92,5%, 2,1% i 5,4%.

W gospodarstwach wielkoobszarowych, w których na większą skalę zatrudniani byli pracownicy najemni, członkowie rodzin nieco częściej łączyli pracę w gospodarstwie z inną. W związku z powyższym w jednostkach o powierzchni 100 ha i więcej użytków rolnych odsetek użytkowników i członków ich rodzin pracujących wyłącznie w swoim gospodarstwie rolnym zmniejszył się do 86,7%, głównie w swoim gospodarstwie i dodatkowo poza nim wzrósł do 5,7%, a głównie poza swoim gospodarstwem zwiększył się do 7,7%.

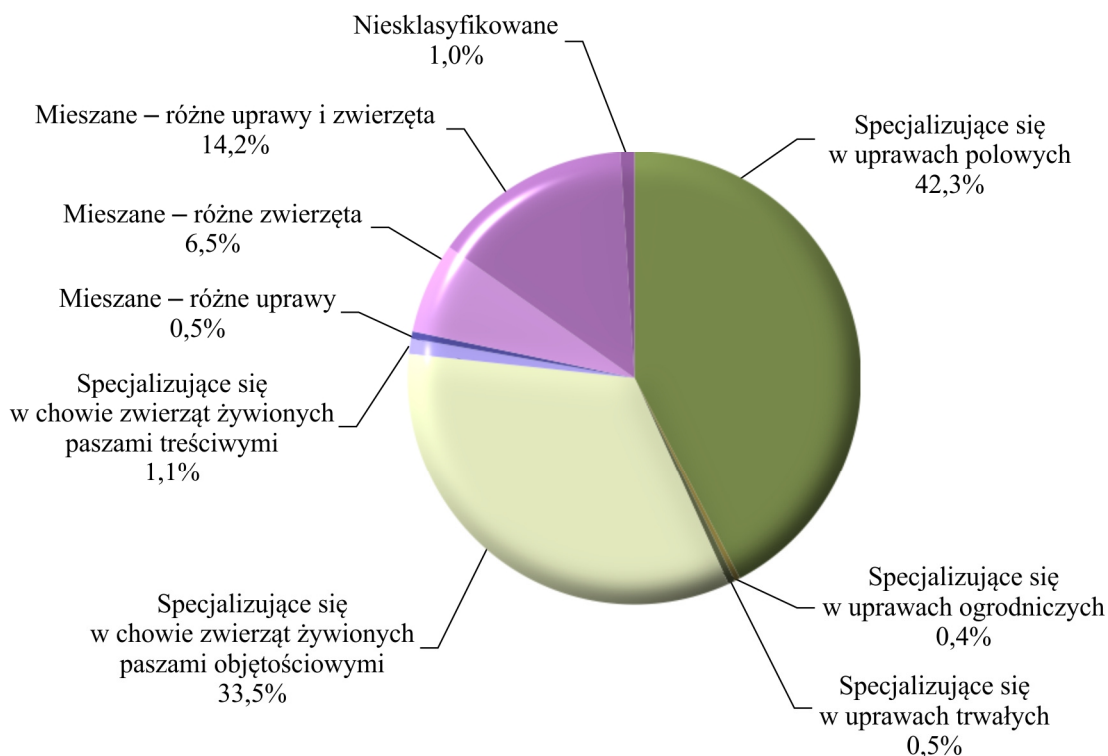
TYPOLOGIA GOSPODARSTW ROLNYCH

Z ogólnej liczby (79,9 tys.) gospodarstw rolnych mających siedzibę na terenie województwa podlaskiego i prowadzących działalność w czerwcu 2013 r. prawie co trzecie (32,9%) należało do najniższych klas **wielkości ekonomicznej** (0–4 tys. euro). Zaledwie 1,8% gospodarstw osiągnęło wielkość ekonomiczną 100 tys. euro i więcej, a 7,4% zostało zakwalifikowanych do klasy ekonomicznej 50–100 tys. euro.

Wielkość ekonomiczna gospodarstw była ściśle skorelowana z powierzchnią użytków rolnych. Gospodarstwa najslabsze ekonomicznie w większości należały do najniższych grup obszarowych użytków rolnych. W przypadku 75,1% jednostek zakwalifikowanych do klasy wielkości ekonomicznej 0–2 tys. euro powierzchnia posiadanych przez nie użytków rolnych nie przekraczała 3 ha, natomiast 59,2% podmiotów o wielkości ekonomicznej 100 tys. euro i więcej należało do grupy obszarowej o areale 50 ha i więcej użytków rolnych.

Struktura gospodarstw rolnych według typów rolniczych
w 2013 r.

Do grupy gospodarstw z dominującą uprawą/chowem zaliczono 62,1 tys., tj. 77,8% ogólnej liczby jednostek sklasyfikowanych według **typów rolniczych** i siedziby gospodarstwa. Przeważały wśród nich gospodarstwa specjalizujące się w uprawach polowych (33,8 tys. tj. 42,3% ogółu) oraz w chowie zwierząt żywionych paszami objętościowymi (26,7 tys., tj. 33,5%). Województwo podlaskie charakteryzowało się najwyższym w kraju odsetkiem gospodarstw rolnych specjalizujących się w chowie zwierząt żywionych paszami objętościowymi. Najmniej liczną zbiorowość jednostek z dominującą uprawą lub chowem tworzyły natomiast gospodarstwa specjalizujące się w uprawach ogrodnich (0,3 tys., tj. 0,4%).

Do typu mieszanego, czyli grupy gospodarstw z różnymi uprawami i różnymi zwierzętami zaliczono 16,9 tys. jednostek (21,2% ogółu), natomiast 0,8 tys. (1,0%) niesklasyfikowano.